

Az egész életen át tartó tanulás
szakpolitikájának
keretstratégiája
a 2014/2020
közötti időszakra

Tartalom

1. VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ	4
2. BEVEZETÉS	5
2.1. A KERETSTRATÉGIA SZÜKSÉGESSÉGE.....	5
2.2. A KERETSTRATÉGIA TÁRGYKÖRE.....	8
2.2.1. Az egész életen át tartó tanulás definíciója	8
2.2.2. A keretstratégia tárgyának leírása	9
2.2.3. Az egész életen át tartó tanulás keretstratégia beavatkozási célterületét meghatározó alapelvek	9
2.3. A STRATÉGIA TERÜLETÉHEZ KAPCSOLÓDÓ KORÁBBI KEZDEMÉNYEZÉSEK, TAPASZTALATOK, EREDMÉNYEK.....	11
2.4. A KERETSTRATÉGIA MEGALAPOZÁSA, MÓDSZERTANÁNAK, INFORMÁCIÓS BÁZISÁNAK BEMUTATÁSA.....	15
3. JELENLEGI HELYZET ELEMZÉSE	18
3.1. A STRATÉGIA ADOTTSÁGAI.....	18
3.1.1. Versenyképesség és gazdasági növekedés	19
3.1.2. Foglalkoztatás és munkaerőpiac	22
3.1.3. Demográfia	23
3.1.4. Szegénység és társadalmi kohézió.....	24
3.1.5. Horizontális – területi dimenziók	26
3.2. HELYZETKÉP AZ EGÉSZ ÉLETEN ÁT TARTÓ TANULÁSRÓL.....	27
3.2.1. Népszerűség iskolai végzettsége	28
3.2.2. Magasabb képzettségi szint előnyei.....	29
3.2.3. Egész életen át tartó tanulásban való részvétel.....	30
3.2.4. Nem formális és informális tanulás.....	33
3.2.5. Tanulás minősége és eredményessége.....	34
3.2.6. Tanulás relevanciája: készség- és képességfejlesztés.....	36
3.2.7. Esélyteremtés és méltányosság	37
3.2.8. Pedagógusok folyamatos szakmai fejlődése	38
Oktatás és az egész életen át tartó tanulás finanszírozása.....	39
3.2.9. A kulturális intézmények szerepvállalása az LLL területén.....	41
3.3. AZ OKTATÁSI ÉS KÉPZÉSI RENDSZER JOGSZABÁLYI HÁTTERÉNEK BEMUTATÁSA ..	41
3.3.1. A köznevelés átalakításának fő irányai	41
3.3.2. A szakképzés átalakításának irányai	43
3.3.3. A felsőoktatás átalakítása.....	45
3.3.4. A felnőttképzés átalakításának irányai.....	45
3.3.5. A kulturális intézményrendszer átalakításának irányai.....	47
4. SWOT ELEMZÉS.....	51
5. A KERETSTRATÉGIA JÖVŐKÉPE	54
6. A KERETSTRATÉGIA CÉLRENDSZERE	55
6.1. ÁTFOGÓ CÉLOK.....	55
6.1.1. Az egész életen át tartó tanulásban való részvétel növelése és a hozzáférés javítása	55
6.1.2. Az egész életen át tartó tanulás alapelveinek erősítése az oktatási és képzési rendszerben és a felnőttkori tanulásban.....	57
6.1.3. A tanulás értékének és eredményeinek láthatósága és elismerése	59
7. SPECIFIKUS CÉLOK ÉS BEAVATKOZÁSI TERÜLETEK	62
7.1. AZ EGÉSZ ÉLETEN ÁT TARTÓ TANULÁSBAN VALÓ RÉSZVÉTEL NÖVELÉSE ÉS A HOZZÁFÉRÉS JAVÍTÁSA	62
7.1.1. A hátrányos helyzetű személyek életesélyeinek javítása a tanulás eszközrendszere által komplex programokba ágyazva	62

7.1.2.	<i>A munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetű, beleértve romák és megváltozott munkaképességű emberek foglalkoztathatóságának javítása, illetve munkaerőpiaci integrációjuk elősegítése</i>	66
7.1.3.	<i>A végzettség nélküli iskola-elhagyók, lemorzsolódók, a sem az oktatásban, sem munkaerőpiacon nem lévő fiatalok esélyeinek javítása</i>	69
7.1.4.	<i>A nem formális és informális valamint a rugalmas tanulási lehetőségek bővítése, munkahelyi tanulás támogatása és fejlesztése</i>	71
7.2.	AZ EGÉSZ ÉLETEN ÁT TARTÓ TANULÁS ALAPELVEINEK ERŐSÍTÉSE AZ OKTATÁSI ÉS KÉPZÉSI RENDSZERBEN ÉS A FELNŐTTKORI TANULÁSBAN	77
7.2.1.	<i>Az egész életen át tartó tanulás megalapozásának megerősítése</i>	77
7.2.2.	<i>Új tanítási, tanulási kultúra</i>	80
7.2.3.	<i>Szakképzés és gazdaság, munka világa közötti kapcsolatok erősítése</i>	82
7.2.4.	<i>Felsőoktatás diverzifikációjának és differenciálódásának támogatása</i>	85
7.2.5.	<i>Felnőttképzés hatékonyságának és munkaerőpiaci relevanciájának javítása</i>	88
7.3.	A TANULÁS ÉRTÉKÉNEK ÉS EREDMÉNYEINEK LÁTHATÓSÁGA ÉS ELISMERÉSE	90
7.3.1.	<i>Tanulási ösztönzők rendszerének bővítése, különös tekintettel a hátrányos helyzetű tanulókra</i>	91
7.3.2.	<i>A tanulás minőségének és minőségbiztosításának, minőségirányításának fejlesztése</i>	93
7.3.3.	<i>Tanulási életutak átláthatóságának, egymásra épülésének, rendszerbe szervezésének elősegítése és az előzetesen megszerzett tudás és képességek elismerése</i>	95
7.3.4.	<i>Életpálya-építés és pályakövetés fejlesztése</i>	96
8.	MEGVALÓSÍTÁS ÉS MONITORING	99
8.1.	MEGVALÓSÍTÁS ÉS PARTNERSÉG	99
8.2.	KONZISZTENCIA AZ EX-ANTE FELTÉTELEKKEL	99
8.3.	MONITORING	100
9.	MELLÉKLETEK	101
9.1.	SZAKIRODALOM	101
9.2.	EURÓPAI UNIÓS DOKUMENTUMOK	104

1. VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

A magyar gazdaság fejlesztéséhez nélkülözhetetlen a humán erőforrás fejlesztése, az aktív korú népesség foglalkoztathatóságának és versenyképességének folyamatos javítása.

Az egész életen át tartó tanulásban való részvétel növelése, a kapcsolódó szolgáltatások és az oktatási-képzési, kulturális és munkaerőpiaci intézményrendszer fejlesztése elősegíti a foglalkoztathatóság javítását a tágran értelmezett humán tőke munkaerőpiaci igényekhez történő hozzáigazításával, a releváns és versenyképes tudás biztosítása révén a vállalatok alkalmazkodóképességének javítását, K+F+I tevékenység bővülését, az IKT-hoz kapcsolódó gazdaság fejlesztését, és jelentősen hozzájárul a társadalmi egyenlőtlenségek újratermelésének megakadályozásához.

Mindezen logikából fakadóan az egész életen át tartó tanulás keretstratégia felettes céljai olyan a fent említett területekhez kapcsolódó célkitűzések, amelyek teljesülésében az egész életen át tartó tanulás politikájának meghatározó szerepe van. Ebből fakadóan az oktatási és képzési politikákon túl, az egész életen át tartó tanulás, s arra való ösztönzés a foglalkoztatás- és szociálpolitikában, több esetben valamilyen transzfert kiegészítő elem, vagy egy komplex fejlesztési beavatkozás részeként megjelenő szolgáltatás, kapacitás-bővítés, alkalmassá tételt célzó tevékenység, melyeknek meghatározó, kapcsolódó eleme a képzés, tanulás támogatása.

Az egész életen át tartó tanulás keretstratégiája a tágran értelmezett humán tőke fejlesztésén keresztül az alábbi célkitűzések eléréséhez járul hozzá:

- A gazdaság növekedési potenciálja érdekében törekedni szükséges a magas hozzáadott értékű munkahelyek betöltésére alkalmas munkaerő utánpótlására, a munkaerőpiaci versenyképesség szempontjából hiányzó képességek (pl.: idegen nyelvtudás, infokommunikációs készségek) pótlására.
- KKV szektor versenyképessége érdekében növelni szükséges a KKV-k innovációs és IKT potenciálját és alkalmazkodóképességét, melyhez elengedhetetlen megfelelő humán kapacitás biztosítása. Informatikai és műszaki szakemberképzés minőségének és mennyiségének javítása, a gazdaság és K+F+I igényekhez igazítása.
- A munkaalapú társadalom és a teljes foglalkoztatottság elérése érdekében a foglalkoztatás bővítéséhez és a munkavállalók alkalmazkodóképességének és versenyképességének javításához szükséges a valós reálgazdaság igényeinek és a növekedési potenciállal rendelkező ágazatok képesítési szükségleteinek megfelelő és ahhoz rugalmasan igazodó, versenyképes tudást biztosító képzési és egész életen át tartó tanulási rendszer megteremtése.
- A foglalkoztatás bővítésének érdekében alapvető fontosságú a hátrányos helyzetű álláskereső és inaktív, kiemelten az alacsony iskolai végzettségűek, tartós munkanélküliek, romák, az idősek, a fiatalok, a kisgyermeket nevelők munkaerőpiaci

részvételének és foglalkoztathatóságának javítása, az elsődleges munkaerőpiacra történő belépésük támogatása.

- Az oktatás és képzés illetve a tanulás intézményi kapacitásainak a demográfiai kihívásokhoz: az iskolai és az egész életen át tartó tanulásban résztvevők összetételéhez igazítása.
- A szegregált élethelyzetek felszámolása a generációkon át mélyülő foglalkoztatási, megélhetési, iskolázottsági, közösségi, szociokulturális és diszkriminációs természetű hátrányok felszámolása, integrált: az érintettek, a helyi közösségek, az önkormányzatok, civil és egyházi szervezetek aktív részvételével megvalósuló segítő, támogató és képességfejlesztő szolgáltatások nyújtása révén.
- A társadalmi hátrányok átörökítésének mérséklése, a hátrányos helyzetű tanulók esélyeinek növelése, felzárkózás támogatása a kulturális intézmények által biztosított nem formális és informális tanulási formák és a kultúra integrációs szerepének erősítésén, valamint a középosztály és szerepének megerősítésén keresztül.
- Az ország leghátrányosabb helyzetű területeire koncentrálni, olyan komplex humán beavatkozások, melyek az alapvető munkaerőpiaci kompetenciákon túl segítik a helyi népesség hosszútávon fenntartható foglalkoztatását, szolidáris, cselekvőképes helyi közösségek kialakulásának erősödését.
- Tanulási, kulturális, közművelődési infrastrukturális fejlesztéseken és a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés javításán keresztül az életminőség javítása.

2. BEVEZETÉS

2.1. A KERETSTRATÉGIA SZÜKSÉGESSÉGE

A 2014-2020 közötti programozási időszakra vonatkozóan számos új elvárás és szabály fogalmazódott meg a kohéziós politika tervezésével és megvalósításával kapcsolatban.

A változások többek között a stratégiai tervezés és programalkotás megerősítését szolgálják. Az Európa 2020 stratégia számszerű célkitűzéseit és tematikus céljait integrálták az Alapok felhasználását szabályozó rendeletekbe, a felhasználás tartalmi irányait kijelölő tematikus célkitűzések körének meghatározását pedig a Közös Stratégiai Keretbe.

A stratégiai tervezés erősítését célozzák a szigorodó ex-ante feltételek, ezért az általános szabályozásba bekerültek a tematikus és horizontális ex-ante feltételek teljesítési kritériumaikkal együtt. Az előzetes feltételek a jelen programozási időszak tapasztalataira és az országspecifikus ajánlásokra is építenek. A tagállamoknak intézkedéseket kell tenniük

annak érdekében, hogy a következő programozási időszak megkezdése előtt minden egyes területen megfeleljenek a sikeres forrásfelhasználás előfeltételeinek.

Az általános rendelet a strukturális alapok forrásainak felhasználása előfeltételül szabta a nemzeti szakpolitikai keretstratégia kidolgozását az egész életen át tartó tanulás politikájára vonatkozóan. Az egész életen át tartó tanulásba történő beruházás ex-ante feltételei részben az Oktatás és Képzés 2020 stratégiai keret prioritásain¹ alapulnak, de meghatározó tartalmi elemeket közvetítenek az EU 2020 folyamat európai szemesztere keretében születő értékelések és állásfoglalások is.

A fentieket alátámasztandó, a Bizottság pozíciós papírjában is hangsúlyozza az ex-ante feltételek megalapozásakor a 2011-es Bizottság és a Tanács közös foglalkoztatási jelentését, amely kiemeli, hogy a tagállamoknak folytatniuk kell oktatási és képzési rendszereik reformját annak érdekében, hogy a 8. és 9. Integrált Iránymutatásnak (melyek szintén közvetítenek tartalmi elemeket az egész életen át tartó tanulás stratégiák vonatkozásában) megfelelően az egyének számára biztosítsák a magasabb szintű és releváns készségeket és kulcskompetenciákat.²

Az Európai Bizottság pozíciós papírjában³ számos, az egész életen át tartó tanulás politikája szempontjából meghatározó megállapítást tett:

- Alacsony foglalkoztatási szint, illetve csekély mértékű társadalmi kohézió jellemző Magyarországra. A munkaerőpiaci részvétel európai összehasonlításban nagyon alacsony, különösen a kisgyermekes nők és az alacsony képzettséggel rendelkező munkavállalók esetében. A munkaerőpiac erős regionális, illetve vidéki-városi tagoltsággal rendelkezik, míg a munkaerő földrajzi és szakmai mobilitása alacsony. Különleges munkaerőpiaci kihívásokat jelent: az alacsonyan képzett munkaerő iránti csekély kereslet a nyílt piacon, különösen a kiszolgáltatott csoportok, a kisgyermekes anyák, a pályakezdők, az idősebb munkavállalók és a fogyatékkal élők alacsony foglalkoztatási szintje. A szegénység és az ahhoz kapcsolódó tényezők (munkanélküliség, alacsony képzettségi szint, rossz lakáskörülmények stb.) nagymértékben sújtanak néhány hátrányos helyzetű területet és csoportot, különösen a romákat.
- Feladat tehát, az alacsony képzettségű és hátrányos helyzetű csoportok, a fiatalok, kisgyermekes nők és fogyatékkal élők foglalkoztathatóságának növelése – aktív és

¹ Különösen az alábbiakkal kapcsolatban kell erőfeszítéseket tenni: releváns tanulási eredményeken alapuló nemzeti képesítési keretrendszerek kialakítása és az európai képesítési keretrendszernek való megfeleltetésük, rugalmasabb tanulási utak kialakítása – ideértve a különböző oktatási és képzési ágazatok közötti jobb átjárhatóságot – nagyobb nyitottság a nemformális és informális tanulás irányában, valamint a tanulási eredmények jobb átláthatósága és elismerése. További erőfeszítésekre van szükség a felnőttkori tanulás előmozdítása, a pályaorientációs rendszerek minőségének javítása, valamint a tanulás általános vonzerejének növelése terén is, többek között a tanulás új formáinak kifejlesztése és az új oktatási és tanulási technológiák alkalmazása révén. (Council conclusions of 12 May 2009, OJ C 119/2 of 28.5.2009)

² A Közös Foglalkoztatáspolitikai Jelentés hangsúlyozza, hogy az oktatás és képzés nem megfelelő színvonala akadályozza a munkaerőpiacra történő átmenetet az egyének nagy hányadának nem megfelelő készségei és képességei miatt.

³ http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/pdf/partnership/hu_position_paper.pdf

megelőző munkaerőpiaci intézkedésekkel, személyre szabott szolgáltatásokkal és tanácsadással. Célzott és egyénre szabott, a hátrányos helyzetű vagy vidéki népesség kulcskompetenciáinak fejlesztést célzó képzéssel (e-learning), a megszerzett kompetenciák és készségek elismerésével (például kihelyezés), valamint innovatív és rugalmas foglalkoztatási formák ösztönzésével. Feladat továbbá, az iskolából a munkába való átmenet megkönnyítésének támogatása a fiatal pályakezdők számára, a földrajzi és szakmaközi mobilitás elősegítése, az egész életen át tartó tanulásban való részvétel növelése és az atipikus foglalkoztatási formák támogatása.

- Magyarország jelentős problémákkal küzd a végzettség nélküli iskolaelhagyók és a hátrányos helyzetűek integrálása területén. Az egész életen át tartó tanulás nem kap kellő figyelmet⁴. Jelentős az ellentmondás az oktatási rendszer kínálata és a munkaerőpiaci igények között.

A Bizottság pozíciós papírja orientáló jellegű, azonban mind a program dokumentumok, mind a stratégiák tekintetében vizsgálni fogja a fenti megállapításokra adott válaszokat.

Az alapok, különös tekintettel az Európai Szociális Alap felhasználásának előfeltétele, hogy az egész életen át tartó tanulás tekintetében keretstratégiát készítsenek, melyek szakpolitikai elvárásait az ex-ante feltételek tartalmazzák:⁵

- Az egész életen át tartó tanulás programjaiban való részvétel erősítése a továbbképzést és átképzést leginkább igénylő csoportokra összpontosítva, magas színvonalú felnőttképzési rendszerek kifejlesztésének támogatása a vállalatok és a potenciális résztvevők ösztönzésével.
- A tanulók kulcskompetenciáinak fejlesztése, különös tekintettel a szakképzési rendszernek a munkaerőpiaci részvétel hatékonyabb előkészítését szolgáló, a szociális partnerszervezetek szoros együttműködésében megvalósuló reformjára.
- A vállalkozói és idegennyelvi kompetenciák, valamint az informatikai készségek fejlesztése az oktatás minden szintjén; fokozottan környezetbarát készségek és munkamódszerek fejlesztésének támogatása az alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdaságra való átállásra tekintettel olyan ágazatokban, mint például az energiaügy, közlekedés, mezőgazdaság, mégpedig az oktatási és képzési rendszerek reformján keresztül.
- Rugalmas átjárás biztosítása az oktatás és képzés, valamint az oktatás és a munka világa között, különösen karrier-tanácsadason, nemzeti képesítési keretrendszer megvalósításán, a megszerzett kompetenciák érvényesítési és elismerési rendszerén, a szakképzés minőségbiztosításán (a szakképzés európai minőségbiztosítási

⁴ Országspecifikus ajánlások 2012.

⁵ Az ex-ante feltételek szigorításának oka az, hogy biztosítani kell a források hatékony felhasználásához szükséges kiindulási helyzet megfelelőségét. A múltban előfordultak olyan esetek, amikor az uniós alapokból finanszírozott beruházások hatékonyságát aláásták a nemzeti politikai, szabályozási és intézményi keret gyengeségei. A Bizottság ezért javasol olyan ex ante feltételeket, amelyek a teljesítési kritériumaikkal együtt bekerülnek az általános szabályozásba.

referenciakeretén) és kreditrendszereken (az európai szakképzési kreditrendszeren és az európai kreditátviteli és -gyűjtési rendszeren) keresztül.

2.2. A KERETSTRATÉGIA TÁRGYKÖRE

2.2.1. Az egész életen át tartó tanulás definíciója

„Az egész életen át tartó tanulás az iskolai előkészítéstől a nyugdíj utáni korig terjedően magában foglal minden formális, nem formális és informális tanulást. Tehát az egész életen át tartó tanulás fogalmába minden olyan tanulási tevékenység beleértendő, amely tudás, készségek és képességek fejlesztése céljából történik, személyes, állampolgári, társadalmi és/vagy foglalkoztatási szempontból.” (Az Európai Tanács (2002/C 163/01) az egész életen át tartó tanulásról)⁶

Az Európai Bizottság 2001-ben elfogadott nyilatkozata (Az egész életen át tartó tanulás európai térségének valóra váltása) részletesen kifejti az egész életen át tartó tanulás politikáinak alapelveit.

Ezek a következők:⁷

- a tanuló állampolgár igényeinek középpontba helyezése,
- megfelelő erőforrások biztosítása,
- az oktatáshoz való hozzáférés, a tanulás lehetőségének biztosítása, társadalmi felzárkózás,
- a tanulási kultúra kibontakoztatása a teljes népesség körében,
- törekvés a kiválóságra,
- partnerségen alapuló fejlesztés az érintettekkel közösen.

Noha az egész életen át tartó tanulás politikájának koncepciója alapvető céljait tekintve az évtized folyamán stabilnak bizonyult, a tapasztalatok egyértelműen azt mutatják, hogy az egész életen át tartó tanulás olyan folytonosan mozgásban lévő, eleven megközelítése az oktatás fejlesztésének, amelynek szükségszerűen folyamatosan megújulva alkalmazkodnia, igazodnia kell a változó társadalmi, gazdasági, demográfiai és kulturális viszonyokhoz.

Az Európai Unióban, az elmúlt évek során a koncepció tartalmában és eszközrendszerében sokat gazdagodott, egyes elemeit tekintve új hangsúlyokat kapott. A koncepció nemzeti keretek között történő stratégiai megfogalmazása szükségszerűen a koncepció cél- és eszközrendszerének a diverzifikálódását eredményezi.

⁶ A keretstratégiában használt egész életen át tartó tanulás definíció az Európai Unióban elterjedt megközelítést és meghatározást alkalmazza.

⁷ Making a European Area of Lifelong Learning a Reality. European Commission, 2001. 5. p.

2.2.2. A keretstratégia tárgyának leírása

Az egész életen át tartó tanulás politikája az oktatási és képzési rendszer és a tág értelemben vett tanulás rendszerét, környezetét átfogó szakpolitikai keret, s egyben a konkrét oktatási és képzési részpolitikákat összetartó fogalmi keret. Az egész életen át tartó tanulás politika bizonyos elemei különböző közpolitikák találkozási pontjában helyezkedik el, ideértve a foglalkoztatáspolitikát, a szociálpolitikát, a gazdaságpolitikát, az egészségpolitikát és a kulturális politikát is. Az egész életen át tartó tanulás hazai fejlesztése a kapcsolódó részterületekkel összehangolt és más ágazatok fejlesztési irányait hatékonyan kiegészítő stratégia elkészítését igényli, olyan stratégiai keretet kíván adni a humán erőforrások fejlesztéséhez, mely áthidalja az intézményi szektorális kötöttségeket. Az egész életen át tartó tanulás fókuszában a tanulásnak, a tanulási folyamat személyre szabásának, a tanulni akaró egyén szükségleteinek és képességeinek kell állnia.

2.2.3. Az egész életen át tartó tanulás keretstratégia beavatkozási célterületét meghatározó alapelvek

Az egész életen át tartó tanulás szakpolitikai keretstratégiája beavatkozási célterületének meghatározása során az alábbi alapelvek érvényesítésének figyelembe vételét lehet kijelölni.

Tanulás életen át

A tanulás a tudásalapú társadalom kulcstényezője, mivel döntően meghatározza mind a versenyképességet, mind a foglalkoztathatóságot és ezekkel párhuzamosan az életminőséget is. Ebből adódóan a tanulás, mint tevékenység, és mint folyamat, nemcsak az egyén, hanem a társadalom és a gazdaság szempontjából is alapvető. A tanulás felöleli az egyén teljes élettartamát, a gyermekkor szocializációjától kezdve, az iskoláskor előtti neveléstől át, a munkavállalás szempontjából aktív életkorig, illetve utána is. A fő üzenet az, hogy a tanulás nem ér véget a formális iskolarendszertől való kilépéskor..

Tanuló egyén szükségleteihez növekvő alkalmazkodás

Az intézményes tanulási kínálathoz való egyéni alkalmazkodás helyett egyre növekvő igényként van jelen a tanulást, a tudás megosztását segítő intézményrendszernek az egyéni és közösségi elvárásokhoz való alkalmazkodása, mely révén folyamatos fejlődési lehetőségeket biztosítanak mindenki számára tanulási képességeik és igényeik dinamikus bővüléséhez, a munkaerőpiacon történő hathatós szerepléshez, a versenyképesség javításához. Ahhoz, hogy az egyén számára a tanulás az élet bármelyik szakaszában és pillanatában, bármelyik élethelyzetben valós és elérhető lehetőség legyen, elengedhetetlen az oktatás és képzés, illetve az intézményes kereteken kívül zajló tanulás rendszerként való értelmezése. Ez egyebek mellett azt igényli, hogy a különböző oktatási és képzési formák és szintek szervesen egymásra épülve mindenkor olyan készségek és tartalmak elsajátítását biztosítsák,

amelyek az egyént nem csak a rendszerben való lineáris előrehaladásra teszik alkalmassá, hanem lehetővé teszik a különböző tanulási formák közötti rugalmas átjárást is.

Tanulási motiváció felkeltése, második esély biztosítása

Az egész életen át tartó tanulás rendszerének fejlesztését szolgáló intézkedések között felértékelődnek a tanulási kudarc elleni küzdelmet szolgáló célprogramok, a lemorzsolódók számára újabb esélyt kínáló alternatív tanulási és tanítási stratégiák, a tanulási helyzetek és a környezet kapcsolatát, interakcióját erősítő intézkedések. A különböző életkori szakaszokban differenciált támogatórendszereket, védőhálókat kell létrehozni, melyek segítik a társadalmi kohézió erősödését, a civil aktivitást.

Szükségleteknek és életkori sajátosságoknak megfelelő készség- és képességfejlesztés

Az alapkészségek: a modern társadalom viszonyai között történő tevékenységhez szükséges készségek, úgy, mint írás, olvasás, számolás, kommunikáció (IKT, idegennyelv-tudás). A kulcskompetenciák: az alapkészségeket kiegészítő azon kompetenciák összessége, amelyek az egyént képessé teszik arra, hogy új tudásra tegyen szert, illetve hogy tudását az új követelményekhez hozzáigazítsa, alkalmazkodjon a változó életpálya kilátásokhoz. Transzverzális kompetenciáink, közösségeinkhez, kultúránkhoz fűződő tudásunk a változó világban folyamatos bővítésre, kiegészítésre szorulnak, és ez feltétele annak, hogy életünk teljes értékű legyen. A tanulás időbeli és térbeli kitágulása lehetővé teszi, hogy nagyobb mértékben építsünk a szabadidős és kulturális időtöltés során megszerezhető ismeretekre, képességekre, ezáltal azokra az eszközökre és erőforrásokra is, melyeknek egy részét az emberek nem tudatosan, de tanulásra is használnak. Ez lehetőséget kínál arra, hogy az iskolai tanulás közben elsajátított tudást bővítsük, mélyítsük.

Tanulási lehetőségek és tanulási szükségletek egyensúlyára törekvés

Mindennapi életünket egyre jobban áthatják az olyan változások, amelyek szükségessé teszik a tanulást az egyén számára, ezért különösen fontos, hogy a tanulási lehetőségek kínálata lépést tartson a tanulási szükségletek növekedésével. A formális tanulási célból szervezett tevékenység mellett – amely hivatalosan elismert végzettséghez/képesítéshez vezet, és legtöbbször oktató vagy képző intézményben történik – egyre nagyobb hangsúlyt kap a nem formális (szervezett tanulási célú, de elismert képesítést nem biztosító), illetve a hétköznapi tevékenységekhez kapcsolódó informális tanulási helyzetekben zajló tanulás.

Új tanulási és innovatív pedagógiai kultúra elterjesztése

Az emberek nem érznek késztetést olyan tanulásra, amelynek módszerei nem vesznek tudomást egyéni adottságaikból, élethelyzetükből, környezetükből és előéletükből adódó különbözőségeükről. A tanulási lehetőségek bővítése során figyelembe kell venni az egyéni elvárásokat, aspirációikat. Megfelelő attitűd és szemléletváltással, tanítási-tanulási módszerekkel és eszközökkel erősíthető a motiváció, és a tanulás örömteli sikeres tevékenységgé válhat. Az új tanulási kultúrában jelentősen átalakul a képzők és oktatók

szerepe.⁸ A tanulási helyzetek sokszínűsége és differenciáltsága előtérbe helyezi a módszertani fejlesztést, az innovatív pedagógiák alkalmazásának előmozdítását.

Az egész életen át tartó tanulás szakpolitikai keretét meghatározó alapelvek a keretstratégia számára azt a megközelítést tükrözik, hogy az oktatási, képzési és tanulási tevékenységek fejlesztéséről való gondolkodás során ki kell lépni az ágazati szemlélet szorításából, és az átfogó társadalmi, gazdasági problémákra adandó kormányzati válaszoknak kell előtérbe kerülniük. Az egész életen át tartó tanulás keretstratégia megalkotásával a Kormány középtávon, összhangban az EU ex-ante feltételeivel és az Európai Unió tervezési irányjaival kívánja meghatározni a 2014-2020 közötti időszakra vonatkozóan az emberi erőforrás fejlesztésének irányait.

2.3. A STRATÉGIA TERÜLETÉHEZ KAPCSOLÓDÓ KORÁBBI KEZDEMÉNYEZÉSEK, TAPASZTALATOK, EREDMÉNYEK

Előzőleg a magyar kormány 2005-ben fogadott el stratégiát az egész életen át tartó tanulás témájában.⁹ A stratégia meghatározása alapján koncepcionális keretet és beavatkozási irányokat kívánt lefektetni. A stratégia megvalósításáról rendelkező Kormányhatározat (2212/2005. (X.13.) Korm. Határozat) 1. pontja kimondta, hogy „A Kormány annak tudatában, hogy a humán erőforrás átfogó fejlesztése az ország versenyképessége javításának, a társadalmi szintű esélyteremtésnek nélkülözhetetlen és hatékony eszköze, elfogadja, hogy 2013-ig Az egész életen át tartó tanulás stratégiájának dokumentuma legyen a cselekvés vezérfonala.” Mivel a fejlesztéspolitika forrása elsődlegesen az EU strukturális alapjai, ezért is különösen fontos, hogy az egész életen át tartó tanulás stratégiája átfogó kerete legyen a humán erőforrások fejlesztésére irányuló fejlesztéspolitikának.

Az egész életen át tartó tanulás stratégiájának céljaihoz kapcsolódó fejlesztések a stratégia időtávjában (2007-2013 között) elsődlegesen a Társadalmi Megújulás Operatív Programon (TÁMOP), a Társadalmi Infrastruktúra Operatív Programon (TIOP), illetve a hét regionális operatív programon keresztül valósultak meg.

A TÁMOP-ban az egész életen át tartó tanulás specifikus célként jelent meg olyan más célok mellett, mint a változásokhoz való alkalmazkodás segítése, vagy a társadalmi összetartozás erősítése és az esélyteremtéstámogatása. A specifikus cél az operatív program második, harmadik, negyedik és ötödik prioritási tengelyén keresztül valósult meg, amelyek támogatták:

8

Simonics, I. (2012): Szabványok az elektronikus tananyag-fejlesztésben. In: Tóth, P. (szerk.): A szakmai tanárképzés szolgálatában.

⁹ A Kormány 2212/2005. (X.13.) számú határozata az egész életen át tartó tanulás stratégiájának megvalósítását szolgáló feladatokról

- a szak- és felnőttképzés fejlesztésével, a felnőttoktatás eszközeivel az alkalmazkodóképesség javítását (2. prioritási tengely: Alkalmazkodóképesség javítása);
- a köznevelés rendszerében az oktatás eredményességének és hatékonyságának javítását, illetve a minőségi oktatáshoz való egyenlő hozzáférést, amelynek megvalósításában a kulturális intézmények is fontos szerepet játszanak (3. prioritási tengely: Minőségi oktatás és hozzáférés biztosítása mindenkinek);
- a felsőoktatás intézményi szerkezetének és képzési tartalmának reformját (4. prioritási tengely: A felsőoktatás tartalmi és szervezeti fejlesztése a tudásalapú gazdaság kiépítése érdekében);
- az iskolarendszerből idő előtt kimaradt fiatalok egyidejű foglalkoztatásának és képzésének támogatása (5. prioritási tengely: Társadalmi felzárkózás, részvétel erősítése).

A Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program célja a humán szolgáltatások fizikai infrastruktúrájának fejlesztése. Az oktatási infrastruktúra fejlesztésének céljai a következők voltak:

- Az egész életen át tartó tanuláshoz és a munkaerőpiaci helytálláshoz szükséges kompetenciák fejlesztéséhez szükséges informatikai, infrastrukturális feltételek megteremtése.
- A munkaerőpiaci részvételt és a társadalmi felzárkózást támogató infrastruktúra fejlesztései, egyebek mellett a szak- és felnőttképzés rendszerének összehangolt fejlesztéséhez kapcsolódó infrastrukturális beruházások, illetve a regionális képzőközpontok infrastrukturális fejlesztése.
- A felsőoktatás gazdasági és társadalmi igényekhez való rugalmas alkalmazkodásának erősítéséhez és az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges infrastrukturális feltételek megteremtése (modern szolgáltató és kutató egyetem).
- Az egész életen át tartó tanulás rendszerének fejlesztése érdekében ugyancsak a tudáshoz és az azt közvetítő szolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés a célja a közművelődési és közgyűjteményi intézményrendszer fejlesztése. Az ágazati reformtörekvéseket tartalmazó program prioritásai között szerepel a „Kultúra és oktatás” kapcsolatainak erősítése. Az oktatási ágazat szerepét megerősíti, a kultúra által betöltött informális és nem formális képzési szerep erősítése érdekében, a program kiemeli a kultúra új irányainak megjelenítését az oktatásban, az oktatás és a kultúra viszonyrendszerének egymáshoz közelítését, valamint a hálózatközpontú gondolkodást.

Az egész életen át tartó tanulás stratégiájának megvalósítását szolgáló feladatokról az illetékes tárcák (Emberi Erőforrások Minisztériuma és a Nemzetgazdasági Minisztérium) két évente előrehaladási jelentésben adtak tájékoztatást a Kormány részére. Az előrehaladási jelentések inkább monitoring jellegűek voltak, hatásvizsgálat, kutatás nem kapcsolódott hozzájuk. A stratégiában foglalt intézkedési javaslatok eredményességének és hatásának

értékelését tovább nehezíti, hogy a TÁMOP és TIOP programok megvalósítása folyamatban van, és átfogó köztes programértékelés sem született az érintett prioritások tekintetében.

2013-ban elkészült „A kulturális intézményrendszer oktatást támogató szolgáltatási és infrastrukturális fejlesztéseinek értékelése” című dokumentum, mely a kulturális intézmények által, TÁMOP és TIOP forrásból megvalósított informális és nem formális tanulás eredményeit is értékelte a 2007 és 2013 közötti időszakra vonatkozóan.

Ha az előző kormányzatok által elfogadott stratégia teljes megvalósításának eredményességéről nem is, a programok alapján kirajzolódó LLL politika irányairól, illetve azok megvalósításáról képet alkothatunk, amely tapasztalatok figyelembe vételével célszerű az új keretstratégia irányait és céljait kijelölni.

Az előző stratégia megvalósítása során nagy teret kaptak a kulturális intézményeknek a felnőttkori tanulás számára hozzáférhetőbbé tételét szolgáló programok. Fontos új elem volt az LLL klasszikus hazai kulturális szervezetei, a közművelődési intézményrendszer mellett a közgyűjteményi területek, kiemelten a múzeumok és könyvtárak aktív bekapcsolódása az egész életen át tartó tanulás folyamatába (kisebb mértékben a művészeti intézmények bevonása is). A köznevelés területén elsősorban a hátrányos helyzetűeket célzó programok mellett az infrastruktúra fejlesztése és a kompetencia alapú oktatással kapcsolatos tartalmi fejlesztések egyaránt teret kaptak. A felsőoktatási területre vonatkozó intézkedések is sokirányúak voltak, a szolgáltató rendszerek kiépítése (pl. pályaorientáció) mellett a pedagógusképzés és a tudásközvetítő mechanizmusok korszerűsítése is hangsúlyt kapott.

A szakképzés és felnőttképzés területén a megvalósított intézkedések érintették a szakképzés intézményi és finanszírozási rendszerét, a korábbinál nagyobb teret és döntési hatásköröket adva a gazdasági élet szereplőinek. Az iskolai rendszerű szakképzésben felmenő rendszerben bevezetésre került az új moduláris szakképesítések oktatása. A szak- és felnőttképzési intézményi és támogatási rendszer átalakítása lehetővé tette e két képzési rendszer összehangolt fejlesztését, a párhuzamosságok elkerülését.

A hátrányos helyzetű társadalmi csoportok integrációját segítő beavatkozások sikeres egész életen át tartó tanulás elemei voltak a 2007-2013 közötti programozási időszaknak. Folytatni szükséges a helyi adottságoknak még jobban megfeleltetett programokat. Támogatni kell a kora gyermekkori szocializáció és készségfejlesztés terepeit – így kiemelten az óvodákat. Az integrációt a fejlesztések módszertanának és az iskolák eszközrendszerének kiszélesítésével, valamint a helyi társadalom bevonásával is segíteni szükséges. A családi körülmények visszahúzó erejének csökkentésére a településfejlesztés eszközeit is mozgósítani kell. Emellett a kultúra támogatása kifejezi – többek között – a társadalom azon igényét is, hogy a tanulás egyben befektetést igényel a tanulás nem közvetlenül szabályozható formáinál is, „melyek közvetlenül tudják támogatni az életen át tartó tanulást azoknál a rétegeknél, ahol nem, vagy csak korlátozottan érhető el a formális oktatási rendszerbe való bevonás.” (Dános, 2012)

A leginkább segítségre szoruló csoportok elérése rendkívül sok akadályba ütközik, és e csoportok továbbra is csak igen kis arányban vesznek részt a támogatott képzési programokban. A felnőttek, és különösen az alacsony szinten iskolázott, munkanélküli vagy

hátrányos helyzetű felnőttek elérésében, tanulással kapcsolatos alacsony szintű motivációjuk növelésében több, kisebb léptékű, sikeres projekt tapasztalata azt mutatta, hogy a személyes segítők, mentorok és az intenzív módszerek alkalmazása (előzetes felmérés, nyomon követés, tanácsadás) jelentős mértékben javítja a felnőttkori tanulás eredményességét. Ezeket a megoldásokat egyre több programban alkalmazták, ugyanakkor komoly korlátot jelentett, hogy ezek a megoldások rendkívül költségessé tették a programokat, ezért csak jelentős finanszírozási támogatással valósíthatók meg. Erősíteni szükséges a költségvetési, a civil és a magánszféra közötti hatékonyabb és intenzívebb partnerségen alapuló együttműködéseket, az aktív tanulásba való befektetések és a tanulási szolgáltatások fogyasztásának ösztönzésére. Fokozottabban érvényesíteni szükséges az intézményfejlesztéseket támogató pályázatok során a fenntarthatóság elvét.

Szükséges az ország tanulási kultúráját erősítő, a tanulási lehetőségeket népszerűsítő, adott esetben akár kampányszerű együttműködés kialakítására törekvés. Fokozottabb figyelmet kell fordítani a tanulás értékét és megtérülését hordozó kommunikációs üzenetek alapján egy szemléletváltás elérésére, mely az egész életen át tartó tanulás szemléletének és tudatosításának erősítését segítené elő. Ugyanígy nagyobb hangsúlyt kell helyezni a már elindult kezdeményezések és eredmények promóciójára, ami a párhuzamosan elindult, egymástól elszigetelt fejlesztéseket is közelítené egymáshoz, segítené összehangolásukat, eredményeiket felerősítené.

Az egész életen át tartó tanulás politikák koordinációjának megerősítése elengedhetetlen feltétele az érdemi előrelépésnek. Célszerű egy olyan szakmailag kompetens „közreműködő” bevonása, amely folyamatosan áttekinti az egész életen át tartó tanulást megvalósító intézkedések közötti összhangot, visszacsatol az eredmények értékeléséről, a külső folyamatokkal való összekapcsolásról, a kölcsönös információcseréről, és ha szükséges, javaslatot tesz új tevékenységek indítására.

Az előző stratégia megvalósításának tapasztalatai bebizonyították, hogy az egész életen át tartó tanulás nemzeti keretstratégiává emelése szükséges, de önmagában nem elégséges előfeltétele annak, hogy az oktatási és képzési rendszerekben kívánatos irányú megújulási folyamatok indukálódjanak. Továbbra is elengedhetetlenül szükség van a stratégia artikulálására, az oktatási, képzési alrendszerek mindegyikét, a tanulás minden formáját magába foglaló koherens, összehangolt lépésekre, a stratégia közvetlen és távolabbi céljainak a megvalósítását szavatoló intézkedések folyamatos fenntartására. Fokozottabb figyelmet kell fordítani arra, hogy a stratégiában megfogalmazottak, a szakpolitikai gyakorlatban közös orientációs irányokként érvényesüljenek. A megkezdett kezdeményezések és intézkedések folytatása és a szorosabb ágazat- és intézményközi együttműködésre törekvés felerősítése szükséges ahhoz, hogy egységes szemléletű, az érintett intézmények magas fokú kooperációja mellett megvalósuló, szervesen egymásra épülő fejlesztések indulhassanak a kora gyermekkori neveléstől az iskolarendszerű képzésen át a felnőtt-tanulási szolgáltatásokig bezárólag.

2.4. A KERETSTRATÉGIA MEGALAPOZÁSA, MÓDSZERTANÁNAK, INFORMÁCIÓS BÁZISÁNAK BEMUTATÁSA

Az egész életen át tartó tanulással kapcsolatos hazai szakpolitikai dokumentumok, stratégiák és tanulmányok, valamint nemzetközi elemzések, dokumentumok célirányos másodelemzésén alapul a keretstratégia.

A keretstratégia nagymértékben figyelembe veszi az Európai Unió, az IEA és az OECD nemzetközi kutatásainak elemzéseire építkező szakmapolitikai ajánlásait, prognózisait a globális gazdaság által az elkövetkező évtizedekben a munkavállalóktól igényelt, a sikeres boldoguláshoz szükséges képzettségekre vonatkozó, valamint az oktatás és képzés egyéni és közösségi hasznait felölelő elvárásokat.

A keretstratégia alapvetően az alábbi adatgyűjtésekre, felmérésekre és hazai szabályozó dokumentumokra, EU-s ajánlásokra, következtetésekre támaszkodik:

- OECD *Education at a Glance* (éves oktatásstatisztikai kiadányai)
- OECD PISA vizsgálat eredményei, mely a 15 évesek szövegértési, matematikai és természettudományos eszköztudását méri
- IEA Társaság természettudományi és matematikai tantárgyi vizsgálata különféle iskolafokokon (TIMSS), valamint a PIRLS vizsgálat, amely az alsó tagozat végén az olvasási és szövegértési készséget méri.
- EUROSTAT adatszolgáltatásból származó adatok
- A tanulás és a foglalkoztatottság összefüggéseinek mérésére szolgáló munkaerő felmérések (Labour Force Survey)
- A felnőttek tanulásban való részvételét európai szinten mérő a Felnőttek Tanulása Felmérés (Adult Education Survey)
- Az iskolázottság és a társadalmi előnyök összefüggéseire nézve az adatforrás elsődlegesen az Európai Társadalmi Felmérés (European Social Survey)
- a gyermekek szociális helyzetére vonatkozóan a szintén európai standardok szerint készülő Életmód Vizsgálat (SILC) jelenti az információbázist
- hazai mérések közül a 6., 8. és 10. osztályosokra kiterjedő kompetenciamérések és az ezekre építő kutatások és tanulmányok
- Az OECD TALIS (Teaching and Learning International Survey) felmérés a pedagógusok körében vizsgálta a pedagógiai munka értékelésének jellemzőit, a pedagógusok továbbképzésének, szakmai fejlődésének jellemzőit, a pedagógusoknak az iskolával, mint munkahellyel, illetve a tanítással kapcsolatos attitűdjeit, nézeteit
- KSH OSAP adatok
- Oktatásstatisztikai Évkönyvek adatai

- EU 2020 Stratégia
- EU Éves Növekedési Jelentések
- Közös Foglalkoztatáspolitikai Jelentések
- EU Országspecifikus Ajánlások
- Európai Unió Tanácsa Oktatás és Képzés 2020 stratégia és folyamat dokumentumai, különös tekintettel a felnőttkori tanulás tematikus munkacsoport elemzéseire és dokumentumaira
- Európai Bizottság Oktatási és Képzési Monitor kiadványai
- CEDEFOP elemzései

A keretstratégia célrendszerének meghatározásánál az alábbi kormányzati stratégiai dokumentumok voltak iránymutatók.

Nemzeti Együttműködés Programja

Új Széchenyi Terv – Magyar Növekedési Terv (2010-2014-2020)

Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia (2011-2020)

Konvergencia Program (2011-2015) – Széll Kálmán Terv

EU 2020 Nemzeti Reform Program – Nemzeti Intézkedési Terv (2010-2020)

Országos Fejlesztési Koncepció (2014-2020)

Nemzeti Ifjúsági Stratégia (2009-2024)

Nemzeti Innovációs Stratégia (2013-2020)

Tudománypolitikai Stratégia – tervezet (2013-2020)

A felsőoktatás megújításának stratégiai irányai – tervezet

A köznevelési rendszer megújításának stratégiája (2014-2020) – tervezet

Foglalkoztatáspolitikai Stratégia (2014-2020) – tervezet

Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program – tervezet

Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program - tervezet

Versenyképes Közép-Magyarország Operatív Program - tervezet

A keretstratégia szerkezetében és felépítésében követi a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium kormányzati stratégia-alkotással kapcsolatos iránymutatását és módszertanát.

A keretstratégia bevezetője rögzíti a stratégia-készítés indíttatását, majd értelmezi és lehatárolja a stratégia tárgykörét, bemutatja a szakpolitikaterület korábbi releváns stratégiai kezdeményezéseit, a stratégia módszertani jellemzőit.

A keretstratégia helyzetelemzése felvázolja a külső adottságokat és kihívásokat, majd áttekintést ad az egész életen át tartó tanulás és az oktatás és képzés szakpolitika szempontjából releváns helyzetképéről, valamint bemutatja az oktatási és képzési ágazat jogszabályi hátterének főbb változásait.

A SWOT elemzés számba veszi az egész életen át tartó tanulás területén azonosított erősségeket és gyengeségeket, illetve lehetőségeket és veszélyeket.

Ezt követi a keretstratégia jövőképének és felettes céljainak a bemutatása, majd a jelenlegi helyzet és a jövőkép eltéréseinek azonosítása képezi az alapját a stratégia célrendszerének. Legmagasabb szinten az átfogó stratégiai célok szerepelnek, ezeket bontják ki, konkretizálják a specifikus célok.

Az átfogó és specifikus célok megvalósítását szolgálják a specifikus célok alá rendezett beavatkozási területek.

A keretstratégia zárófejezete a megvalósítás és nyomon követés kereteit mutatja be, illetve a keretstratégia konzisztenciáját az ex-ante feltételekkel és az operatív programokkal.

A stratégia elkészítésének főbb szakaszai:

I. szakasz:

- a keretstratégia szerkezetének és tematikájának kialakítása
- szakértői workshopokon való egyeztetése

II. szakasz:

- a keretstratégia szempontjából releváns dokumentumok azonosítása és elemzése, a stratégiai célokat és az eszközrendszert befolyásoló tényezők feltárása, a stratégia elemeinek rögzítése;
- helyzetelemzés, SWOT, összevetés a korábbi elemzésekkel;
- jövőkép, célrendszer és beavatkozások kialakítása, a keretstratégia összeállítása és egységes szerkezetbe foglalása.

III. szakasz:

- a szükséges szakmai és közigazgatási egyeztetések lefolytatása, majd a keretstratégia véglegesítése.

3. JELENLEGI HELYZET ELEMZÉSE

3.1. A stratégia adottságai

Gazdasági és társadalmi környezet elemzése: külső feltételek bemutatása, kihívások azonosítása

A külső környezet és belső feltételek jelentős mértékben determinálták a követendő gazdaságpolitikai pályát és beszűkítették a 2010-ben hivatalba lépett kormány szakmapolitikai mozgásterét. Az államháztartás krónikus egyensúlytalansága halaszthatatlan feladattá tette a pénzügyi stabilitás megteremtését és az államháztartási hiány szigorú keretek között tartását. A gazdasági növekedés érdekében sürgetővé vált a hazai vállalkozások versenyképességi hátrányainak felszámolása, és a gazdasági növekedés feltételeinek megteremtése, a gazdaság növekedési pályára állítása. A Széll Kálmán Terv és az Új Széchenyi Terv gazdaságpolitikai stratégiája három pillérre épül: az egyensúly, a növekedés és a foglalkoztatás hármására. Az Új Széchenyi Terv kihangsúlyozza, hogy a foglalkoztatáspolitikai eszközei elsősorban a foglalkoztathatóság javítását, a munkaerő-kereslet és kínálat jobb illeszkedését, az állástalanok és más aktív korú munkanélküliek foglalkoztatásának segítségét célozzák. Mindehhez széles eszköztárra van szükség, amelyek egy része az Új Széchenyi Terv keretei között támogatható, más része pedig olyan szabályozási vagy intézményrendszer érintő módosításokat feltételez, amelyek a program keretein kívül valósíthatók meg. A Foglalkoztatási Program szempontjainak érvényesítése egyrészt az aktív munkaerőpiaci politikák támogatásán keresztül, másrészt a változásokhoz való alkalmazkodás alapvető eszközének tekintett szak- és felnőttképzés támogatásán és az egész életen át tartó tanulás ösztönzésén keresztül tud megvalósulni.

A magyar gazdaság növekedése és a foglalkoztatás bővülése szempontjából komoly akadályt jelent, hogy az oktatási rendszer kibocsátási szerkezete sok tekintetben eltér a gazdaság és a munkaerőpiac tényleges igényeitől. Az egész életen át tartó tanulás politikája elsődlegesen az oktatási és képzési intézményrendszeren és szolgáltatásain keresztül valósul meg, másodlagosan a szakpolitika jellegéből fakadóan, a nem formális tanulásban szerepet játszó kulturális és foglalkoztatáspolitikai, szociálpolitikai intézményrendszer és szereplői részvételével teljesezhet ki. Mivel az oktatás és képzés, egész életen át tartó tanulás fejlesztési forrásai alapvetően az Európai Szociális Alapból fognak 2014-2020 közötti időszakban rendelkezésre állni, ezért a keretstratégia tervezése során törekedtünk a programozási időszak operatív programjai: az Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program illetve a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program célrendszere, specifikus célkitűzéseivel és intézkedéseivel való szoros kapcsolatra.

A gazdasági válságból való kilábalás társadalmi kockázatainak csökkentése, a gazdasági jólét növelésének és a társadalmi fejlődés elősegítésének egyik legfontosabb tartaléka az emberi erőforrások fejlesztésében rejlik az előttünk álló évtizedben. Az emberekben rejlő

potenciál felébresztésében, az egyénekben és közösségekben lévő kreatív és konstruktív energiák mozgósításában az egész életen át tartó tanulásnak meghatározó szerepe van.

3.1.1. Versenyképesség és gazdasági növekedés

A Partnerségi Megállapodásban is szerepel, hogy Magyarország kicsi belső piaccal, rendkívül nyitott gazdasággal rendelkezik, erőteljesen exportorientált ország. Ez a nyitottság jelenti a növekedés motorját, ugyanakkor a globális válság idején - az exportpiacok zsugorodása miatt - sérülékennyé is teheti az országot. Az ország növekedési pályára állítása egyszerre igényli a pénzügyi konszolidációt, fiskális stabilitást és a szerkezeti reformok végigvitelét.

A magyar gazdaság nyitottságára jellemző, hogy Magyarország a világ kilencedik legerősebben globalizált országa (Ernst and Young, Globalization Index, 2013), éppen ezért Magyarország számára kulcskérdés, hogy erősödjön a gazdaság egészének, és különösen a vállalati szektornak a versenyképessége.

Az export túlnyomórészt a Magyarországra települt nemzetközi nagyvállalatokhoz kapcsolódik, míg a vállalati szféra több mint 99%-át alkotó KKV-k részesedése az exportból nem éri el a 10%-ot sem. A magyar gazdaság sajátosan duális jelleget mutat: egyrészt az erősen export-orientált, magas termelékenységű, modern technológiáival működő és a globális termékláncokhoz kapcsolódó nagyvállalati szektorra, amely meghatározó mértékben járul hozzá a GDP-hez és exporthoz, másfelől pedig szűk belső vagy helyi piacra termelő, alacsony termelékenységű, kevésbé fejlett technológiát alkalmazó, mikro-, kis- és középvállalati szektorra oszlik.

A globális pénzügyi válság általánosan felértékelte a termelő szektor és az ipar szerepét, ami különösen kedvező a magyar gazdaság számára, ahol az ipar részesedése a GDP-ből 27%-os.

Bizonyos összevonásokkal a GDP ágazatok közötti megoszlása 2012-ben az alábbi volt:

A GDP ágazatok közötti megoszlása 2012-ben	
Ipar	27,2%
Közigazgatás, oktatás, egészségügyi szolgáltatás	17,3%
Kereskedelem, szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás	11,9%
Üzleti szolgáltatás	8,7%
Ingatlan	8,7%
Szállítás és raktározás	6,0%
Információ és kommunikáció	5,2%

Pénzügyi szolgáltatás	4,5%
Mezőgazdaság	3,8%
Építőipar	3,8%
Egyéb szolgáltatás	2,9%
Összesen:	100%

Forrás: Gazdasági adatok, KSH, 2012.

Termelékenység és KKV szektor

A termelékenység kihívásai mögött alapvetően a KKV szektorra jellemző foglalkoztatottság és termelékenység található. A KKV-k részesedése a foglalkoztatottak összlétszámából jóval meghaladja az uniós átlagot, miközben a GDP-hez való hozzájárulásuk jelentősen elmarad az uniós átlagtól. A foglalkoztatás szerepe elsősorban a mikro-vállalkozásoknál jelentős, ezzel szemben a kis- és középvállalkozások már nagyobb növekedési potenciállal rendelkeznek, szerepük az exportban is nagyobb, és ezek a vállalatok állítják elő a bruttó hozzáadott érték több mint egyharmadát.

	Számuk	Arányuk	Foglalkoztatásban betöltött szerepük %-ban	GDP termelésben betöltött szerepük %- ban
Mikró	543 723	94,9 %	36,5	18,2
Kisvállalkozás	24 854	4,3 %	19,3	16
Középvállalkozás	4 257	0,7 %	16,9	19,6
Nagyvállalkozás	805	0,1%	27,3	46,2
Összesen:	573 639	100%	100%	100%

Forrás: KSH Évkönyv, 2012.

Míg a magyar KKV szektor hagyományosan a szolgáltató ágazatokban található, addig a növekedési lehetőségek elsősorban az autó-és járműiparban, az elektronikai iparágakban, gyógyszeriparban.

Tudásgazdaság

Magyarországon az export-vezérelt gazdaságfejlődési pálya egyre erősebben támaszkodik a magas hozzáadott értékű termelésre, ma már - kelet-közép-európai léptékben kimagasló aránnyal - az export 22%-át a technológia-intenzív termékek adják. Ezeket a termékeket javarészt az országba települt globális nagyvállalatok állítják elő, sok esetben az export a globális nagyvállalaton belüli, a vállalat által felépített értéklánc keretében zajló szállításokat

jelenti. Magyarországon a jelenlegi versenypozíció fenntartása érdekében is célszerű a K+F+I szektor erősítése, a K+F+I kiterjedése a vállalati szektor minél nagyobb részére. Magyarország az EU közepes innovációs teljesítményű országai közé sorolható.¹⁰ 2011-ben a K+F ráfordítások a GDP arányában - az elmúlt két évtizedet nézve - a legmagasabb értékre, 1,21%-ra növekedtek (az EU 2020 stratégia 3%-os célt tűzött ki).

Az infokommunikációs technológiai szektor egyike azoknak a magas hozzáadott értéket előállító gazdasági ágaknak, amelyeket a válság kevésbé sújtott. Az "e-gazdaság" szerepe folyamatosan erősödik, az internet-ellátottság mára teljes körűvé vált mind a kis-, közép-, és nagyvállalatoknál, mind pedig a közintézményeknél. Ugyanakkor a mikro-vállalkozások (10 fő alatt) egyötödének még ma sincs internetkapcsolata, és jelentős részük nem használ számítógépet sem. Személyi számítógépet használ a 15 évesnél idősebb hazai lakosság 58%-a, mintegy 4,8 millió fő. A viszonylag magas használati arány mögött azonban nagy egyenlőtlenségek húzódnak meg: 2012-es felmérések szerint a 16-74 év közötti lakosság 26%-a még sosem használt számítógépet és internetet, a 15 évesnél idősebb magyar lakosság 44,5%-a¹¹ digitálisan írástudatlan.

Informatikai infrastruktúra és szolgáltatások			
Aránya (%)	Év	Magyarország	EU átlag
Szélessávú kapcsolattal rendelkező háztartások	2012	69	76
Szélessávú kapcsolattal rendelkező vállalatok	2010	84	87
E-közigazgatási szolgáltatások igénybevétele	2010	28	32

Forrás: European Commission: Country Fact Sheet, Magyarország, July 1012

Kihívások

- A gazdaság növekedési potenciálja érdekében törekedni szükséges a magas hozzáadott értékű munkahelyek betöltésére alkalmas munkaerő utánpótlására, a munkaerőpiaci versenyképesség szempontjából hiányzó képességek (pl.: idegen nyelvtudás, infokommunikációs készségek) pótlására.
- KKV szektor versenyképességének javítása igényli a KKV-k innovációs és IKT potenciáljának és alkalmazkodóképességének növelését, hogy képesek legyenek a

¹⁰ Innovation Scoreboard http://ec.europa.eu/.../innovation-scoreboard/index_en.htm

¹¹ Magyar Infokommunikációs Jelentés, 2012., Bell Research

jelenleginél nagyobb mértékben bekapcsolódni a nemzetközi termelési láncokba. Mindehhez szükséges a megfelelő humán kapacitás biztosítása, vállalkozásfejlesztési és -növekedési potenciál személyes és szervezeti korlátainak csökkentése.

- Az alacsony képzettségű tömegeket is felszívni képes ágazatok fejlesztése, támogatása a vállalkozók és a munkavállalók általános és speciális célú képzésével, segítségével (mentorálás, tanácsadás stb.).
- Erősíteni az egész életen át tartó tanulás és a szakképzés, felnőttképzés fejlesztését a gazdaság igényeihez igazodó módon.
- Digitális kompetenciák elsajátításának biztosítása az oktatás különböző szintjein illetve a tanulás különböző szakaszaiban, beleértve a nem formális és informális tanulást is.
- Informatikai és műszaki szakemberképzés minőségének és mennyiségének javítása, a gazdaság és K+F+I igényekhez igazítása.

3.1.2. Foglalkoztatás és munkaerőpiac

A magyar gazdaság és társadalom egyik legfontosabb kihívása a foglalkoztatás szintjének növelése. A kormány a legutóbbi időszakban elérte, hogy a foglalkoztatási szint növekedésnek, a munkanélküliség pedig csökkenésnek indult. A növekedés ellenére továbbra is alacsony a fiatalok, az alacsony képzettségűek, a romák, a kisgyermekes nők, a hátrányos helyzetű településeken élők, illetve az idősek foglalkoztatottsági szintje. Különösen nagy probléma továbbra is a tartósan munka nélkül lévők helyzete.

A képzettségi szint szorosan összefügg a foglalkoztatási szinttel. A munkanélküliek közel fele legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkezik, és a foglalkoztatottaknak mindössze 11%-át teszik ki az alapfokú végzettséggel rendelkezők. Jellemző még az életkor alapján történő foglalkoztatási szegmentáció, mely a 15-24 éves, illetve az 50 évnél idősebb korosztályt érinti hátrányosan, illetve rendkívül rosszak a roma népesség foglalkoztatási mutatói, különösen a roma nők körében.

„A munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetűek másik nagy célcsoportját képezik a megváltozott munkaképességűek. A megváltozott munkaképességűek a munkaerőpiacon erősen alulreprezentáltak. A 767 ezer 15–64 éves megváltozott munkaképességűből 185 ezren tartoztak 2011 II. negyedévében a gazdaságilag aktívak közé, ebből 139 ezren foglalkoztatottak, 46 ezren pedig munkanélküliek voltak. Aktivitási arányuk 24,1%-ot ért el, amíg a változatlan munkaképességűeké 67,8%-ot, foglalkoztatási arányuk 18,1%, munkanélküliségi rátájuk pedig 24,9% volt, szemben a változatlan munkaképességűeket jellemző 60,8%-os, illetve 10,2%-os értékkel. Közöttük a legfeljebb alapfokú végzettségűek aránya 38,2% (ez több mint a másfélszerese az egészségeseket jellemző aránynak), további egyharmaduk pedig szakiskolai, szakmunkásképző iskolai végzettséggel rendelkezik (miközben a változatlan munkaképességűek 24,8%-ának van ilyen végzettsége). Ez tehát azt jelenti, hogy közel háromnegyed részük (71,1%) fokozottan nehéz helyzetben

van, amikor munkát kíván vállalni. Az elhelyezkedésüket megkönnyítő atipikus és rugalmas foglalkoztatási formák nem elterjedtek Magyarországon. A részmunkaidős foglalkoztatás aránya a 15-64 éves foglalkoztatottak között hazánkban 6,7%, míg az EU-ban 19% volt 2012 III. negyedévében”¹².

Kihívások

- A foglalkoztatás bővítéséhez és a munkavállalók alkalmazkodóképességének és versenyképességének javításához szükséges a valós reálgazdaság igényeinek és a növekedési potenciállal rendelkező ágazatok képesítési szükségleteinek megfelelő és ahhoz rugalmasan igazodó, versenyképes tudást biztosító képzési és egész életen át tartó tanulási rendszer megteremtése.
- A foglalkoztatás bővítésének érdekében alapvető fontosságú a hátrányos helyzetű álláskereső és inaktív, kiemelten az alacsony iskolai végzettségűek, tartós munkanélküliek, romák, az idősek, a fiatalok, a kisgyermeket nevelők, a hátrányos helyzetű településen élők munkaerőpiaci részvételének és foglalkoztathatóságának javítása, az elsődleges munkaerőpiacra történő belépésük támogatása aktív munkaerőpiaci eszközök alkalmazásával (pl. munkaerőpiaci képzések, foglalkoztatásba ágyazott képzés, a vállalkozóvá válás támogatása, személyre szabott szolgáltatások, pályaaorientációs tanácsadás, nem formális és informális oktatás és az elhelyezkedés ösztönzése mellett mentorálás, személyes támogatás, a tudáshoz való egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása korszerű technikai eszközökkel).
- A jelenleg alacsony a részmunkaidős foglalkoztatás, távmunka vagy a rugalmas munkaidő-szervezési lehetőségek jobb kihasználása érdekében a munkaerő mobilitás javítása, az atipikus foglalkoztatási formák és a családbarát munkahelyek fejlesztéséhez, foglalkoztatásának, önfoglalkoztatóvá válásának, ösztönzése és kapcsolódó speciális képzési programok indítása.

3.1.3. Demográfia

Magyarország népessége az 1980-as 10 millió 709 ezerről 2013-ra 9 millió 909 ezerre csökkent. A demográfiai folyamatok hosszabb távon drasztikus, rövid távon némi hullámlás és fluktuáció mellett trendszerűen egyaránt tartós csökkenést mutatnak. Magyarországon a fiatalok aránya tartós csökkenést mutat, ezen belül a jelenlegi évtizedben a középiskolai korosztály jelentős, közel 20%-os csökkenése prognosztizálható. Az általános iskolai korosztály az elmúlt évtized drasztikus csökkenését követően a következő évtizedben már alig fog csökkenni. A 65 év fölöttiek lakosságon belüli aránya Magyarországon az elmúlt fél évszázadban nagyjából megegyezett az európai átlaggal, de a következő néhány évtizedben az idősebb korosztályok aránya növekedni fog. Ez az arány jelenleg 17% körül van, de fél

¹² KSH 2011: MEgváltozott munkaképességűek a munkaerőpiacon
_http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/megvaltmunkakep.pdf

évszázad múlva akár 30% fölé is kerülhet. Az országon belüli vándorlás hagyományosan alacsony, mértéke az elmúlt két évtizedben némi hullámváltozástól eltekintve nagyjából változatlan. Jellemzően a keleti, fejletlenebb térségekből a központi régióba és Dunántúlra irányul. A főváros, a városok és a községek lakosságának változását a belföldi migráció nem változtatja meg, ezek lakosságának aránya az elmúlt bő évtizedben legfeljebb egy-egy ezrelékkal változott.

A nemzetközi migrációs egyenleg Magyarországon hagyományosan pozitív, de ez a pozitív egyenleg csökkenőben van. A bevándorlók nagy része a korábbi évtizedekben a szomszéd országok magyar ajkú, a hazai átlagnál valamivel iskolázottabb lakosságából került ki, de a Magyarországra való áttelepülés trendje ebből az irányból csökkenő. Ugyanakkor – különösen a rendszerváltást követően – számos afrikai, ázsiai, arab-térségbeli telepedett le Magyarországon, felnövekedett a már itt született migráns generáció.

Kihívások

- A demográfiai tendenciák hosszú távon komoly foglalkoztatási gondot okozhatnak, mivel az aktív korúak európai összehasonlításban is alacsony létszáma folyamatosan csökken. A demográfiai folyamatok megfordításához a családbarát fejlesztések kiterjesztése mellett, a fiatal korosztályokra összpontosító komplex programok, foglalkoztatási lehetőségek javítása és biztosítása, a kisgyermekes munkavállalók munkaerőpiaci helyzetének javítása szükséges.
- Az oktatás és képzés illetve a tanulás intézményi kapacitásainak a demográfiai kihívásokhoz: az iskolai és az egész életen át tartó tanulásban résztvevők összetételéhez igazítása.

3.1.4. Szegénység és társadalmi kohézió

Mind a statisztikai adatok, mind a társadalmi felmérések egyértelműen kirajzolják a szegénységet meghatározó társadalmi jellemzőket, a „szegénység profilját”, amit a Magyar nemzeti társadalmi felzárkózási stratégia mutat be részletesen.

A szegény családban élő gyermekek száma közvetlen kapcsolatot mutat a szülők foglalkoztatottságával. A szülők iskolai végzettségével összefüggésben, a legkedvezőtlenebb helyzetben azok vannak, akiknek a szülei nem tudnak írni, illetve olvasni, ebben a körben a szegénységi arány megközelíti a 30%-ot. Szintén átlag feletti a szegénységi kockázat, ha az apa vagy az anya alacsonyabb végzettséggel rendelkezik (16,3, illetve 16,0%). Jelenleg az általános iskolai tanulók 13,8 %-a elszegényedett családban él, illetve szülei iskolai végzettsége alacsony. Az óvodás gyermekek között a hátrányos helyzetűek (alacsony jövedelmű, szegény családban élők) aránya 31%, a halmozottan hátrányos helyzetűeké 11%. A szegénység a gyermek jövőbeni életesélyeit is csökkenti: kétszer annyi a végzettség nélküli iskolaelhagyók aránya a tartós munkanélküli családokban, mint a foglalkoztatottakéban.

A hátrányos helyzet egyik központi eleme a bizonytalan munkaerőpiaci pozíció és a munkaerőpiacról való tartós kiszorulás: a tartós munkanélküliség vagy inaktivitás.

Magyarországon egyes társadalmi csoportok, elsősorban a roma és a megváltozott munkaképességű emberek különösen érintettek a munkaerőpiaci hátrányok által, illetve esetükben a hátrányok gyakran halmozottan jelentkeznek. A foglalkoztatottság mértékét és az egy foglalkoztatottra jutó munkatermelékenységet alapvetően befolyásolja a rendelkezésre álló megfelelő képzettségű, valamint mentális és fizikai állapotú munkavállaló. A fizikai okok és kedvezőtlen egészségi állapot miatt inaktívak körében jelentősen felülreprezentáltak a hátrányos helyzetű csoportok (roma közösségek, kistelepülésen élők, szegények, fogyatékkal élők). Ebből eredően e csoportok egészség és munkaerőpiaci mutatói jelentős mértékben elmaradnak az átlagtól. Ez részben az egészségmegtartás, részben az ellátási, hozzáférési egyenlőtlenségek, részben egyéb társadalmi-gazdasági és társadalmi tudati összefüggések következménye.

A hátrányos helyzetű térségekben élő tartós munkanélküliek és megváltozott munkaképességűek nagy többsége számára az elsődleges munkaerőpiac jelenleg nem tud megfelelő munkát biztosítani. A munkaerőpiacra való visszavezetésüket segíthetik a szociális gazdaságban rejlő lehetőségek kiaknázása, a szociális gazdasági lánc megteremtése. A szociális gazdaság keretei között folyó, piacorientált termelő, kereskedelmi és szolgáltató tevékenység, közösségi vállalkozás magában foglalja azokat a kezdeményezéseket, amelyek új helyi foglalkoztatási lehetőségek, új fenntartható gazdasági tevékenységek feltárásával teremtenek új munkahelyeket a hátrányos helyzetű munkanélküli és inaktív emberek számára, javítja a szolgáltatáshiányos területek és térségek ellátási színvonalát, növeli a térség népességmegtartó erejét.

A társadalmi kirekesztődés együtt jár a kulturális kirekesztődéssel, a kulturális szegénységgel, ami a társadalmi érvényesüléshez szükséges kompetenciák hiányához vezet. A kulturális szegénység a közösség szintjén öröklődő társadalmi szociokulturális egyenlőtlenséget szül, a gazdaság és a foglalkoztatás szintjén pedig rontja a versenyképességet, mivel akadályozza a kreativitás kibontakozását. A szocio-kulturális háttér jelentős mértékben befolyásolja a társadalmi egyenlőtlenségek kialakulását; e hátrányok kompenzálásához az iskolán túl a kulturális intézmények is hozzájárulnak. A kulturális szolgáltatások atipikus képzési szerepükön keresztül javítják az elmaradott térségek népességének esélyeit. A Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégiáról szóló 18/2013. (III. 28.) Ogy. határozat szerint „olyan oktatás-nevelés-képzés (és kulturális intézményrendszer) kialakítása a cél, amely egyfelől fejleszti az értékeket, erkölcsi normákat, a társadalmi minőséget, az érzelmeket, a közösségekhez való kötődést, rendszerszemléleti képességet ad, másfelől biztosítja a munkavégzéshez szükséges tudás, készségek és kompetenciák elsajátítását, a társadalmi tanulás új formáinak létrejöttét, kialakítja az életen át tartó tanulásra való igényt. [...] Az emberi erőforrások fejlesztése nemcsak az oktatási, hanem az egyéb kulturális intézményekben, pl. közgyűjteményekben, közművelődési intézményekben is lehetséges. Az ilyen intézmények megfelelő finanszírozással olyan programokat indíthatnak, amelyek a lakosság széles köre számára érdekesek. A résztvevők ezáltal egyfelől új tudáshoz juthatnak, megismerik az adott intézmények nyújtotta lehetőségeket, és a társadalmi kapcsolataik is fejlődhetnek. Javítani

ajánlott az oktatási-nevelési és a kulturális intézmények együttműködését is a magyar népesség kulcskompetenciáinak fejlesztése érdekében.”

Kihívások

- A szegregált élethelyzetek felszámolása a generációkon át mélyülő foglalkoztatási, megélhetési, iskolázottsági, közösségi, szociokulturális és diszkriminációs természetű hátrányok felszámolása.
- A társadalmi hátrányok átörökítésének mérséklése érdekében a hátrányos helyzetű tanulók tanulási és továbbtanulási esélyeinek növelése, a felzárkózás támogatása a kulturális intézmények által biztosított nem formális és informális tanulási formák és a kultúra integrációs szerepének erősítésén keresztül.
- A szociális vállalkozások előmozdítására szolgáló kapacitásépítés és támogató rendszerek, különösen a szociális vállalkozói készséget fejlesztő oktatás és képzés, hálózatépítés, a társadalmi vállalkozások kialakításához nyújtott humán szolgáltatások önfenntartó megoldásainak erősítése.

3.1.5. Horizontális – területi dimenziók

A társadalmi-gazdasági problémák területi koncentrációt is mutatnak. A leghátrányosabb helyzetű vidékeken egyszerre vannak jelen a súlyos munkanélküliségi, szociális és egészségügyi problémák. Több térségben egyszerre jelentkezik az idősödés, az inaktív és a hátrányos helyzetűek nagy aránya, valamint a munkaképes korúak elvándorlása. A foglalkoztatottak aránya és más fejlettségi mutatók nemzetközi összehasonlításban is nagy területi különbségeket mutatnak, a perifériák, illetve az azokat csak részben átfedő tartósan rászoruló települések mutatói messze elmaradnak az országos átlagtól.

A területi egyenlőtlenségek a munkaerőpiacon nagyok, emellett a munkanélküliek 50%-a kistérségeken él, ahol a helyi munkalehetőségek korlátozottak, és a munkaerő mobilitása is akadályokba ütközik.

A gazdasági és innovációs teljesítmény erős ágazati, vállalati és területi koncentrációval jár együtt. Területileg Budapesten összpontosul a K+F+I ráfordítások mintegy kétharmada, emellett még a nagy vidéki egyetemi központok kutatói kapacitásai és eredményei jelentősek. A magas munkaerő-felvevő képességgel rendelkező IKT vállalatok is területileg erősen koncentrálnak a fővárosban és környékén, a megyeszékhelyeken és az egyetemi központokban.

A leghátrányosabb helyzetű kistérségek több, egymást erősítő társadalmi-gazdasági problémával küzdenek. Közös, az országos átlagtól eltérő jellemzőik:

- a népességszám csökkenése,
- ugyanakkor a 14 évnél fiatalabb népesség országos átlagot meghaladó aránya,
- az óvodai és iskolai közszolgáltatások nem egységes színvonala,

- a szociálisan hátrányos helyzetűek országos átlagot jelentősen meghaladó aránya,
- súlyos foglalkoztathatósági, egészségügyi és lakhatási problémák,
- rendkívül alacsony foglalkoztatási szint és alacsony vállalkozás-sűrűség.

Kihívások

- Az ország leghátrányosabb helyzetű területeire koncentrálni, olyan komplex humán beavatkozások, melyek az alapvető munkaerőpiaci kompetenciákon túl, segítik a helyi népesség hosszútávon fenntartható foglalkoztatását is, és a közösségfejlesztésen, társadalmi kapacitásfejlesztésen és társadalmi felelősségvállaláson alapuló programok révén elősegítik erősítését, a szolidáris, cselekvőképes helyi közösségek kialakulásának erősödését.
- Szakképzési, felnőttképzési és munkaerőpiaci képzési programok és az egész életen át tartó tanulási lehetőségek jobb összehangolása a térségi és helyi gazdaságfejlesztési beavatkozásokkal a területi szinteken megjelenő vagy konkrét térséghez kötődő gazdasági, és foglalkoztatási problémák kezelése érdekében.
- Tanulási, kulturális infrastrukturális fejlesztéseken és a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés javításán keresztül az életminőség javítása.

3.2. HELYZETKÉP AZ EGÉSZ ÉLETEN ÁT TARTÓ TANULÁSRÓL

Az utóbbi évtizedben alapvető változások zajlottak le a társadalom és gazdaság, az alkalmazott technológiák, a munkaerőpiaci, szociális szféra területein. A válság hatására a korábbi trendek felerősödtek és a változáskezelés, az egyre versenyorientáltabb, sokrétűbb és komplexebb környezethez alkalmazkodás képességének elsajátítása, a folyamatos tudásszerzés, képességek, készségek fejlesztése, az egész életen át tartó tanulás iránti nyitottság, az abban való részvétel az egyének boldogulásának és a társadalmak sikerességének kulcsává vált.

Az Európa 2020 stratégia 5 kiemelt, számszerű célkitűzéséből kettő az oktatásra vonatkozik. A célok: a felsőfokú vagy azzal egyenértékű képzettséggel rendelkezők arányának 40%-ra növelése az Unióban, illetve a végzettség nélküli iskolaelhagyók arányának 10%-ra mérséklése. Magyarország a képzettségi szint javítására irányuló Európa 2020 célkitűzéshez kapcsolódva a felsőfokú vagy annak megfelelő végzettséggel rendelkezők arányának (a 30-

34 évesek körében) 30,3%-ra növelését és a végzettség nélküli iskolaelhagyók¹³ arányának (a 18-24 évesek körében) 10%-ra csökkentését vállalja 2020-ig.

A végzettség nélküli iskolaelhagyók arányát továbbra is sikerül Magyarországon az Európai Unió átlaga alatt tartani: 2011-ben 11,2% volt (a 18-24 év közötti népességen belül), annak ellenére is, hogy az enyhe romlást mutat a 2010-es évhez képest (10,5%). A végzettség nélküli iskolaelhagyás okai között jelentős tényezőként említhetők a társadalmi-gazdasági hátrányok, a minőségi ellátáshoz történő hozzáférés hiányosságai, amelyek különösen a hátrányos térségekben jelentenek súlyos problémát.

3.2.1. Népeség iskolai végzettsége

A lakosság képzettségi színvonala – az iskolai végzettség mutatói szerint – dinamikusan javuló tendenciát mutat. A népszámlálás adatai szerint tovább folytatódott a 15 éves és idősebb népesség körében az általános iskola 8. évfolyam vagy annál alacsonyabb végzettségűek arányának csökkenése, ezzel párhuzamosan a közép-, illetve a felsőfokú végzettségűek arányának növekedése. A 2011. évi népszámlálás adatai szerint (KSH, Országos adatok) a 25 éves és idősebb népesség 19%-ának volt egyetemi vagy főiskolai végzettsége, ez háromszorosa az 1980. évinek. A 18 évesek és idősebbek 32%-a szerzett érettségi bizonyítványt legmagasabb iskolai végzettségként, szemben a három évtizeddel korábbi 17%-kal. A képzési rendszer átalakításának, a közép- és felsőoktatás expanziójának következményeként növekedett 20–29 évesek körében az érettségizettek aránya 1998 és 2010 között 38%-ról 50%-ra, a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya 9%-ról 17%-ra nőtt.

Az oktatási expanzió mértékét jól mutatja a 25-29 éves népesség iskolai végzettségének átrendeződése egyetlen évtized alatt. 2000-ben még majdnem minden ötödik fiatalnak nem volt középfokú végzettsége, 2010-ben már csak 13,4%-nak. 2000-ben még a fiatalok kevesebb, mint felének volt érettségije, 2010-ben már kereken a kétharmadának. A középiskolai expanzió hatása már a felsőfokú végzettségűek arányának növekedésében is érezhetővé vált ekkorra, amely ebben a korosztályban 2000-2010 között 14,7%-ról 26,4%-ra nőtt.

2010-re hazánkban 86%-ra nőtt a középfokú végzettségű fiatalok aránya az évtized eleji 82-83%-kal szemben (Education at a Glance, OECD 2012). Ezzel az uniós tagállamok átlagával azonos szintet produkálunk. A felsőfokú végzettségűek arányának növelését a Nemzeti Reform Programban vállalta Magyarország az EU2020 céloknak megfelelően, mely cél teljesülését szolgálják a felsőoktatás szerkezetátalakítása és minőségi színvonalának emelése is.

¹³ A 18-24 évesek közül azon fiatalok aránya, akik felső középfokú végzettséggel nem rendelkeznek, és az adatfelvétel idején oktatásban, képzésben nem vesznek részt. A felső középfokú végzettség definíciója: középiskolai végzettség, illetve OKJ 3-as szintű szakképesítés.

Az iskolázottságot jelentősen befolyásoló, fontos tényező a lakóhely településtípusa. Mind a középiskolai érettségít, mind a főiskolai, egyetemi végzettséget szerettek aránya az országos átlagot meghaladja a fővárosban és a megyei jogú városokban, azonban a többi városban, és különösen a községekben az iskolázottságot kifejező mutatók kedvezőtlenebbek. A 15—29 éves fiatalok körében végzett felmérés tanúsága szerint Budapesten a fiatalok közel kétharmada és az egyéb városokban élőknek is több, mint fele rendelkezett diplomával vagy érettségivel, ugyanakkor a községekben élő fiatalok 43%-a mindössze általános iskolát végzett, és 7,6%-uk rendelkezett felsőfokú végzettséggel.

3.2.2. Magasabb képzettségi szint előnyei

A magasabb iskolázottság számos előnyt jelent mind az egyén, mind a közösség számára. A közösség számára a versenyképesebb gazdaságot, a gazdagabb, és magasabb életminőség elérését biztosító társadalmi előnyöket említhetjük. Az egyén számára a biztosabb és magasabb jövedelmen kívül a bővebb későbbi tanulási lehetőségeken túl a hosszabb és egészségesebben leélt életet.

A nemzetközi statisztikák és munkaerőpiaci elemzések is megerősítették, hogy a válság és a recesszió éveiben is, magasabb képesítéssel kisebb eséllyel vált az egyén munkanélkülivé. 2008 és 2010 között a középfokú végzettséggel nem rendelkezők munkanélküliségi rátája 8,8%-ról 12,5%-ra emelkedett, a középfokú végzettséggel rendelkezőké pedig 4,9%-ról 7,6%-ra az OECD-országokban (Education at a Glance, OECD 2012). Ezzel szemben a felsőfokú végzettséggel rendelkezők munkanélküliségi rátája sokkal alacsonyabb maradt: 3,3%-ról 4,7%-ra nőtt ugyanezen időszak alatt. Magyarországon a Nemzeti Munkaügyi Hivatal adatai alapján a 2012. januári helyzetkép is jól mutatja, hogy a diplomás végzettséggel rendelkezők esetén a 4%-al alacsonyabb a munkanélküliségi ráta az előző évihez viszonyítva és mennyiségileg is csekély a nem diplomás végzettségűekhez képest a munkanélküliek száma.¹⁴ Emellett a szakiskolai végzettségű férfiaknál csökkent a foglalkoztatási arány a legtöbbet az elmúlt 10 évben, 9,2 és 4,4%-kal a két nem esetében. Az érettségizetteknél a csökkenés 2,7, illetve 5,0%, a diplomásoknál 3,6 és 3,4%. A fiatalok munkanélküliségi rátája is követi az iskolázottsági hierarchiát, amint azt a 25-29 évesekre mért adatok mutatják.

A gazdasági válság tovább növelte a magasabb és az alacsonyabb végzettségűek közötti keresetkülönbségeket. Nemzetközi összehasonlításban a magyarországi diplomások bérhozam többlete az OECD adatok szerint Magyarországon a legmagasabb, a középfokú végzettségűekkel szemben – egyedüli országgént – több mint kétszeres, míg az OECD átlag 1,55-szeres különbséget jelent (Education at a Glance, OECD 2012). A felsőfokú végzettség többletéhez Magyarországon különösen jelentősek, figyelembe véve a végzettek körében

¹⁴http://www.google.hu/#hl=hu&rlz=1C2CHRG_enHU465HU465&sclient=psy-ab&q=munkaer%C5%91%20piaci%20helyzet%202012&oq=&gs_l=&pbx=1&bav=on.2,or_r_qf.&bvm=bv.44158598,d.Yms&fp=e4a74ffa77591347&biw=1024&bih=509&pf=p&pdl=300

jóval alacsonyabb munkanélküliségi rátát és a keresetekben megmutatkozó többlethozamokat is.

A magasan képzett személyek iránti kereslet a gazdasági válság és recesszió ellenére is tovább nőtt az OECD országokban és az Európai Unióban. A CEDEFOP előrejelzései szerint az Európai Unióban 2025-ig több, mint 100 millió nyugdíjba vonulót kell pótolni, azonban új álláshelyek száma előreláthatóan 10,5 millió lesz. Az újonnan nyíló pozíciók többsége magasabb képzettséget igényel, még ha nem is mind felsőfokú végzettséget. A foglalkoztatottak között 44,1%-nak lesz szüksége magas szintű készségekre 2025-ben, míg 2000-ben ez az arány csak 36,5% volt. Ugyanakkor – még ha kisebb mértékben is – nő az alapkészségekkel rendelkezőket váró állások aránya, a 2000-es 9,8%-ról az előrejelzés szerint 11,2%-ra 2025-ig. A legnagyobb arányú csökkenés a manuális készségeket igénylő álláshelyek körében várható: az itt dolgozók aránya a 2000-ben mért 29,2%-ról 2025-re 22,1%-ra eshet vissza.

A magasabb képzettség és végzettség szoros összefüggést mutat a felnőttképzésben való részvétellel is: bár a felnőttek szervezett tanulási alkalmakban való részvétele az Európai Unió országaihoz viszonyítva alacsonyabb (2012-ben 2,8%). megfigyelhető, hogy az iskolai végzettség növekedésével nő az ezen képzésekben való részvételi hajlandóság. A Diplomás Pályakövetés kutatás eredményei azt mutatják, hogy a frissdiplomások – különösen pályájuk elején – hajlandóak többször is visszatérni a felsőoktatásba, jóllehet képzési területenként igen nagyok az eltérések. A diploma tehát, sok esetben a tanulmányi életútnak csak egy köztes állomása a frissen végzettek esetében. Emellett nagy az elmaradásunk az alacsonyabb végzettségűek részvételi arányát tekintve.

3.2.3. Egész életen át tartó tanulásban való részvétel

Az egész életen át tartó tanulás a korai szocializációtól és az iskoláskor előtti neveléstől a munkavállalás szempontjából aktív életkor utánig felöleli az egyén teljes életciklusát. Az egész életen át tartó tanulás az oktatás megszervezésének korábbi - az intézményrendszert és a hozzájuk kapcsolódó elvárásokat középpontba helyező – modelljei helyett a tanulási folyamatot és a tanuló egyén szükségleteit és képességeit helyezi a középpontjába. Az egész életen át tartó tanulásban való részvétel nemcsak a lehetőségekhez és tanulási alkalmakhoz való hozzáférés javításától függ, hanem attól is, hogy mennyire sikerül az egyént érdekeltté tenni a tanulásban, és képessé tenni a tanulásra.

Az egész életen át tartó tanulás megalapozása, a szükséges képességek megfelelő kifejlődésének kritikus periódusa az első hét-nyolc év. Az oktatási és képzési rendszerekben létező, – többek között alacsony teljesítményt és az iskola idő előtti elhagyását eredményező – egyenlőtlenségek jelentős, a befektetéseknél lényegesen nagyobb, rejtett társadalmi költségekhez vezethetnek. Az iskola előtti, kisgyermekkorai nevelés, valamint a célzott korai intervenciós programok az egész életen át tartó tanulás teljes folyamatában – különösen leghátrányosabb helyzetűek számára – hosszú távon a legnagyobb megtérülést biztosíthatják. Az iskolába kerülő gyermekek 20 százaléka Magyarországon ma nehezen behozható hátrányokkal indul. Az iskola és a köznevelés hatékonyságát erősítő kulturális

intézményrendszer sokat tehet azért, hogy a kezdeti lemaradás ne vezessen súlyos kudarcokhoz és végzettség nélküli iskolaelhagyáshoz.

A hazai koragyermekkori nevelésben való részvétel nemzetközi összehasonlításban kiemelkedőnek tekinthető. Az OECD-országokban a 4 évesek több mint háromnegyede vesz részt intézményes óvodai nevelésben. Magyarországon a 2012/13-as tanévben a 4 évesek 93%-a, az 5 évesek 95,6%-a járt óvodába, 2014 szeptemberétől pedig valamennyi 3 éves számára kötelező lesz az óvoda. A bölcsődés korosztály (3-éven aluli gyermekek) 13,6%-a tudta igénybe venni a bölcsődei ellátást. Amennyiben a családi napközi szolgáltatást igénybevevő 3 éven aluli gyermekek arányát is vesszük, abban az esetben már a korosztály közel 15%-a számára elérhető a gyermekek napközbeni ellátása az országban. Ez a százalékos arány évről-évre emelkedik, figyelemmel arra, hogy ez a szám 2008-ban még a 10%-ot sem érte el. Longitudinális kutatások bizonyítják, hogy az oktatási ágazatban a kisgyermekkori nevelésbe történő befektetések térülnek meg a legjobban, mivel a színvonalas kisgyermekkori nevelésben részesült egyének általában az élet legtöbb területén sikeresebbek, mint társaik, akiknek ilyen előnyben nem volt részük. A jó hatások azonban hangsúlyozottan csak a jó minőségű ellátásban részesülőknél érvényesülnek, az alacsony színvonalú szolgáltatások még akár káros hatással is járhatnak. Ezt a felismerést tükrözik az Európai Unióban a koragyermekkori nevelés fejlesztésére irányuló szakpolitikai kezdeményezések is.

A középfokú oktatási expanzió hatására a korábban a szakmunkásképzőkben továbbtanuló társadalmi csoportok nagyobb része szakközépiskolában, a korábban középfokon tovább nem tanulók – így a romák mintegy fele-kétharmada – jellemzően a szakmunkásképzőben, majd szakiskolában tanul tovább. A középfokú beiskolázás adatai szerint (Oktatásstatisztikai Évkönyvek) a kilencvenes években lezajlott a középfokú programok közötti átrendeződés, az utóbbi 10 évben a középfokú programokra beiratkozók megoszlása legfeljebb 1-2%-kal változott. 2007 óta a szakpolitika változása következtében a szakiskolai beiskolázás aránya folyamatosan nő, a középiskolaié csökken. A középfokú végzettség megszerzése a társadalmi integrációnak mintegy előfeltételévé vált, és ez a lakosságban is tudatosult.

A felső középfokú iskolarendszerű szakképzésben résztvevők és végzettek aránya ugyan jelentős mértékben csökkent a korábbi évtizedekhez képest, de a 2000-es években az érettségi utáni, posztsekunder és felsőfokú (2013-tól felsőoktatási) iskolarendszerű szakképzésben hasonló nagyságrendben szereznek képesítést a fiatalok.

A felsőoktatás 2000-es évek eleji létszámaxpanziója, mind a hallgatók társadalmi összetételét, mind pedig a képzési típusok, programok szerinti összetételt jelentős mértékben érintette: egyfelől a növekvő társadalmi igények olyan hallgatói csoportok felsőoktatásba való nagyobb arányú bejutását eredményezték, akik azt megelőzően egyáltalán nem, vagy csak jóval kisebb arányban voltak jelen a felsőoktatásban; másfelől a felsőoktatási képzési kínálat diverzifikálódása (új intézménytípusok, új képzési formák és programok) is jelentős mértékben átalakította a felsőoktatás rendszerét.

A felsőoktatás expanziójának kifulladásához az előző évtized közepén jelentős mértékben járultak hozzá a demográfiai folyamatok. A belépő korosztályok létszámának csökkenése nem átmeneti, hanem a jövőben is folytatódó jelenség. Ennek következménye az, hogy a diplomát szerzők arányának növeléséhez a továbbiakban már nincs szükség a felsőoktatás további mennyiségi expanziójára. A felsőoktatás expanziójához Magyarországon nem csupán a középiskolai korosztályok egyre nagyobb továbbtanulási hajlandósága járult hozzá, de a felnőttek diplomaszerzési vágya is. Az expanzió kifulladásához jelentős mértékben hozzájárult a felnőtt, leginkább levelező oktatásban tanulók számának csökkenése. Magyarországon nem történt meg még az a fordulat, amely a fejlett országokat jellemzi, mely szerint a felsőoktatás egyre inkább nyit a felnőtt (idősebb) népesség felé, illetve a szakképzés felé. A nyitás, 2013-ban, a felsőoktatási szakképzés bevezetésével részben megtörtént.

A hazai változások eredményeként nemzetközi összehasonlításban is megnőtt a 20-29 éves tanuló fiatalok aránya, míg 1995-ben a megfelelő korosztály 10%-a vett részt oktatásban, addig 2010-ben már 25%-uk. Megfigyelhető némi lemaradás a 30-39 évesek és a 40 év felettiek csoportjában - 4,4%-os, illetve 0,6%-os arányok - annak ellenére, hogy a részdíjs képzésben résztvevők aránya Magyarországon összességében meghaladja az OECD-országok átlagát (35,2% az átlagos 20,4%-hoz képest). Ez két oknak tudható be: egyrészt a részdíjs képzések nem elsősorban a 30 év feletti korosztályt vonzzák (például a részdíjs képzéseken belül legnagyobb arányt kitevő levelező munkarendű képzésben a 30 évesek, vagy az afelettiek aránya átlagosan 48,6% volt 2010/11-ben), másrészt a részdíjs képzések jelentős része nem egy már meglévő diplomára épülő képzést jelent, hanem sok esetben valamilyen alapképzést.

Mindez azért érdemel figyelmet, mert a munka melletti képzések és a rövidebb ciklusú képzési programok fontos szerepet játszanak abban, hogy összehangolják az alapképzésben szerzett és a konkrét munkakörhöz szükséges kompetenciákat, fejlesztésük tehát kiemelkedően fontos az egész életen át tartó tanulás szempontjából. Az utóbbi évek tendenciái összességében a részdíjs képzésekben résztvevők számának visszaesését mutatják, míg az expanzió csúcsán a hallgatók csaknem fele (2002-2004 között 47%-a) vett részt részdíjs képzésben, ez az arány mára egyharmad körüli, ami az 1995/96-os tanév arányainak felel meg. Különösen visszaesett az esti tagozatos és a távoktatási formákban résztvevők aránya.

A rövid idejű képzési programok között a korábbi felsőfokú szakképzés aránya az elmúlt években dinamikusán nőtt: 2010/2011-ben a hallgatók közel 6%-a tanult ebben a képzési formában. A szakirányú továbbképzésekben részt vevők száma 2003/2004-ig dinamikus növekedést mutatott (az 1990/91-es tanévi 6 ezer főről 27 ezer főre nőtt, ami a hallgatók közel 7%-át jelentette), azt követően azonban visszaesett, jelenleg 15-16 ezer főre tehető az ebben a képzési formában tanulók száma (arányuk 4,4%), akik túlnyomó többsége részdíjs képzésben vesz részt. A szakirányú továbbképzés azonban a részdíjs képzésekben résztvevőknek is csak kisebb és egyre csökkenő arányát vonzza: az 1995/96-os egyötödös arányához képest 2010/2011-re 12,6% az ebben a képzésben részt vevők aránya, igaz ugyan,

hogy ezzel párhuzamosan nőtt a részidős képzésben mesterképzésben illetve FSZ-képzésben tanulók aránya.

Az elmúlt három évben a felnőttképzésbe beiratkozottak arányait vizsgálva a képzés megkezdéséhez szükséges előképzettség szerint (OSAP 1665 felület, on-line statisztika), az látható, hogy a legnagyobb létszámú résztvevői csoport a viszonylag alacsony, tehát „alsóközépfokú” végzettséggel rendelkező felnőttek között található. Ugyanakkor negatív jelenség, hogy éppen az általános iskolai végzettséggel sem rendelkezők száma csökkent az elmúlt három év folyamán. A szakiskolai végzettségűek aránya továbbra is alacsony. A szakközépiskolai végzettségűek kiugróan magas aránya a képzés munkaerőpiaci és gazdasági relevanciájának hiányára utal, hogy a szakközépiskolát végzettek nem találtak eredeti iskolai végzettségüknek megfelelő állást, vagy esetleg hajdani pályaválasztásuk nem volt megalapozott.

Regisztrált felnőttkori tanulásban részt vevők aránya a képzés jellege szerint azt mutatja, hogy a felnőttkori tanulás irányultsága hagyományosan és töretlenül szakmai irányultságú a legtöbb európai országhoz hasonlóan, mivel a képzések 68%-a ilyen jellegű. A képzések irányultságát tekintve egyértelmű a szakmai képzés, szakképesítésre irányuló továbbképzés dominanciája (ami a versenyképesség fenntartása szempontjából fontos), ezt követik az OKJ-s képzések, majd a nyelvi képzések, illetve az általános célú felnőttképzések – néhány kisebb súllyal jelentkező képzési irány előtt. Különösen kiugrónak tekinthető, hogy mind a hátrányos helyzetűek felzárkóztató képzésében, mind a rehabilitációs képzésben 1% alatti a részvételi arány.

A tanulási aktivitás szinte elhanyagolható mértékű Magyarországon az idősebb korosztályban, és e téren alig van különbség a foglalkoztatottak és a nem foglalkoztatottak között. Az Európai Unióban az idősebbek is átlagosan gyakrabban vesznek részt felnőttképzésben, mint Magyarországon, s közülük a foglalkoztatottak gyakrabban, mint a nem foglalkoztatottak. Ez a tény azt jelezheti, hogy Magyarországon a munkaadók kevésbé érdekeltek az idősebb munkatársak foglalkoztatásában és továbbképzésében, illetve hogy az idősebb munkavállalók kevésbé érzik, hogy a tanulásba befektetett idő és ráfordítás megtérül számukra a magánéletben vagy a munkaerőpiacon.

3.2.4. Nem formális és informális tanulás

A lemaradás az egész életen át tartó tanulásban való részvétel tekintetében elsősorban a nem formális képzéseken való alacsony részvételnek köszönhető. A magyar 25-34 évesek mindössze 7,2%-a vesz részt ilyen képzésben, míg az európai átlag 19,8%. A 24-65 éves korosztályra vetítve a nem formális és informális tanulásban való részvétel az Európai Unióban átlagosan 42% volt, míg hazánkban 12%. A képzéseken való részvétel iskolai végzettség alapján is eltér az európai mintától. A magyar diplomások kisebb arányban vesznek részt nem formális képzésben, lemaradásuk háromszoros, azonban az alapképzés iskolai végzettségűeké kb. nyolcszoros az EU tagállamok átlagához képest.¹⁵

¹⁵ Jelentés a magyar közoktatásról 2010. OFI. 2011. Budapest. (pp.: 193-196),

A nem formális képzésre vonatkozóan magyar sajátosság az is, hogy magas a hosszabb képzésekben résztvevők aránya. Míg például a skandináv országokban a rövid, néhány napos továbbképzések teszik ki a felnőttképzésekben való részvétel túlnyomó részét, addig Magyarországon a felnőttképzési piacon jellemzően a diplomát vagy oklevelet nyújtó hosszabb idejű képzések népszerűbbek. A „Felnőttek tanulása” (Adult Education Survey 2007) felmérés tanúsága szerint a ritka, de hosszú felnőttkori tanulás háttérében elsősorban rentabilitási megfontolások játszanak szerepet, vagyis a tanulást elsősorban befektetésnek tekintik és megtérülését várják. Ugyanis a magasabb végzettségi szint, illetve a rendszeres továbbképzésben való részvétel gyakran feltétele – olykor mesterséges akadályként is – az adott tevékenység folytatásának, illetve munkakör betöltésének.

A Központi Statisztikai Hivatal 2009-ben a munkaerő-felmérés részeként adatgyűjtést végzett a nem formális oktatásról. A felmérés alapján felnőtt lakosság 9,9%-a vett részt valamilyen nem formális képzésben a kérdezést megelőző 12 hónapban. A gazdasági aktivitás és az életkor képzésre gyakorolt hatását vizsgálva megállapítható, hogy az életkor előrehaladtával csökken a részvételi arány, míg a legfiatalabb korcsoport (a 25–34 évesek) 13%-a vesz részt a képzésben, addig a legidősebbek (55–64 évesek) között csak 4,5%. Hasonlóan nagy a különbség az egyén gazdasági aktivitása szerint: a gazdaságilag aktívak (14%) képzésben való részvétele többszöröse az inaktívakénak (3,1%).¹⁶

Egy 2009-es oktatásügyi közvélemény-kutatás alapján a felnőtt lakosság csupán 18%-a vett részt valamilyen szervezett képzésben a kérdezést megelőző 12 hónapban. Tanfolyami képzésekben vesznek részt a legtöbben (38%), és jóval kisebb mértékű a munkahelyek által szervezett képzések aránya (15%). Összességében a szervezett képzések nagyobb hányadát (56%) az iskolarendszerűek teszik ki, mert a felkeresett 18 év felüliek 18%-a még középiskolába, 14-14%-a főiskolára, egyetemre jár, illetve közel 10% vesz részt valamilyen iskolarendszerű szakképzésben.¹⁷

Magyarországon az informális tanulás elmarad az Európai Unió átlagától. A korábban hivatkozott felnőttkori tanulás felmérés szerint az EU átlagában a népesség átlagosan egyharmada tanul nem szervezett, azaz öntevékeny (informális) módon, addig Magyarországon csupán a felnőttek 6%-a nyilatkozott úgy, hogy akkor is felállít magának tanulási célokat és tájékozódik, tanul, ha ezt senki nem szervezi, illetve írja elő.

3.2.5. Tanulás minősége és eredményessége

Az oktatás és képzés, tanulás minősége szempontjából az egyik legfontosabb kérdés az oktatási rendszerből különböző pontokon kilépők foglalkoztathatósága. A foglalkoztatottság mértéke azonban nemcsak a tanulási eredményektől függ. A munkakínálatot számos tényező befolyásolja, ugyanakkor ezek között meghatározó jelentőségű az egyén tudása, készségei és képességei. A magyar gazdaság versenyképessége növeléséhez és a társadalom jólétének megteremtéséhez elengedhetetlen a humán erőforrások minőségének folyamatos javítása. Az egész életen át tartó tanulás megalapozása az iskolai oktatás és képzés rendszerében történik.

¹⁶ Statisztikai Tükör, 2010. KSH, (Id. Jelentés a magyar közoktatásról 2010, pp. 194-195)

¹⁷ forrás: Oktatásügyi közvéleménykutatás 2009. (Id. Jelentés a magyar közoktatásról 2010, pp.195.)

Az egész életen át tartó tanulás minősége nemcsak a felnőttkori, hanem az iskolai tanulás minőségétől is függ, ezért az oktatási és képzési rendszerek minden formájában és szintjén olyan hatékony, rendszerszemléletű intézkedésekre van szükség, amelyek javítják tanulási eredményeket, figyelembe veszik és alkalmazkodnak a tanuló egyén szükségleteihez, innovatív módon előtérbe helyezik a készség- és képességfejlesztést, s a rendszerek kormányzása során messzemenőig figyelembe veszik az egységes elvek mentén működő minőségbiztosításon és minőségértékelésen nyugvó teljesítményeket.

A minőség az Európai Unióban az oktatás és képzés valamennyi formájának közös célkitűzése, amelyet rendszeresen szükséges értékelni. A minőség nemcsak a tanulási eredményekben vagy az oktatás folyamatában áll, hanem abban is, hogy az oktatási és képzési rendszerek milyen módon gondoskodnak az egyéni, társadalmi és gazdasági szükségletekről, valamint az oktatási rendszer hátránykompenzáló és esélyteremtő szerepét és a jólét javítását is jelenti.

A PISA felmérések eredményeinek nemzetközi és iskolatípusok szerinti összehasonlítása, valamint az országos kompetencia felmérések eredményeinek értékelése alapján markánsan kirajzolódik a szakiskolai képzés gyenge teljesítménye, mind abszolút értelemben (más országok hasonló képzésben résztvevő tanulóihoz hasonlítva), mind pedig más képzési programokhoz (gimnázium, szakközépiskola) képest, már a középfokú képzés legelején is. A szakiskolákban koncentrálnak a szocio-ökonómiai hátránnyal induló tanulók, akik hátrányát az alapozó iskolarendszer nem volt képes kompenzálni.

Az iskolarendszerű szakképzés fontos problémája, hogy a rendszer kibocsátási szerkezete és minősége a korábbi időszak pozitív változásai ellenére még mindig több tekintetben eltér a munkaerőpiac tényleges igényeitől. Az OFI pályakövető vizsgálata a pályakezdekők instabil helyzetét jelzi, és a különböző státuszok (aktív, inaktív-munkanélküli, tanuló) közötti állandó mozgást¹⁸. A végzettek közel egynegyede betanított vagy segédmunkát végez, közel fele szakmájától eltérő területen dolgozik. A 2007-2013 közötti ciklusban folytatott magyar felnőttképzés feltételrendszerét, annak eredményességét két ÁSZ jelentés vizsgálta az alábbiak szerint:

1. 1035. sz. 2010. decemberi ÁSZ jelentés „A felnőttképzés feltételrendszerének eredményességéről, a gazdaság munkaerőigény kielégítésében betöltött szerepének ellenőrzéséről” címmel. E jelentés a 2006-2009 közötti állami és uniós támogatásokkal megvalósult programokra azt az átfogó megállapítást tette, hogy az állami forrásokból támogatott felnőttképzési rendszer egésze csak részben tekinthető eredményesnek.
2. 1201. sz. 2012. januári ÁSZ jelentés „A szakképzési hozzájárulás felhasználása célszerűségének ellenőrzéséről” címmel. E jelentés a 2007-2010 közötti időszak elszámolásai 20 százalékanak ellenőrzése után, bizonyos negatív jelenségek megállapítása alapján szólította fel a gazdasági tárcát a saját munkavállaló szakképzési hozzájárulás terhére történő képzési szabályozásának megszüntetésére.

¹⁸Fehérvári-Tomasz 2011

Az azóta eltelt időszak bizonyította az állami intézkedés jogosságát; a befizetett szakképzési hozzájárulás összege jelentősen emelkedett.

A két ÁSZ jelentés megállapításainak jelentős része volt abban, hogy 2012-ben már elindult a felnőttképzési rendszer átalakítása, racionalizálása, és végül a felnőttképzésről szóló 2013. évi LXXVII törvény elfogadásra került. E törvény hatálya szűkebb körű, mint a 2011. évi CI. törvényé, de bevezeti a hatósági engedélyezést és szisztematikusabbá teszi az állami ellenőrzést az állam által elismert (OKJ-s) szakképesítések megszerzése, a támogatott egyéb szakmai képzések, az általános nyelvi és támogatott nyelvi képzések, ill. egyéb támogatott képzésekre vonatkozóan. Az új felnőttképzési törvény intézkedései hosszabb távon a képzés minőségének javulását célozzák, amelynek egyik lehetséges következménye a felnőttképzési részvételi arány javulása lehet.

3.2.6. Tanulás relevanciája: készség- és képességfejlesztés

Az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges alapkészségek és kulcskompetenciák úgy, mint írás, olvasás, számolás, kommunikáció (IKT, idegennyelv-tudás) döntésképeség, munkaszervezetben való részvétel képessége, önálló tanulási képesség, egészségtudatosság, stb., illetve az alapkészségeket kiegészítő azon kompetenciák összessége, amelyek az egyént képessé teszik arra, hogy új tudásra tegyen szert, illetve hogy tudását az új követelményekhez hozzáigazítsa. Az Európai Unió ajánlása a kulcskompetenciák elsajátítását, elmélyítését és megerősítését várja el az oktatás és képzés minden szintjén.

Az előző tervezési időszakok fejlesztési programjaiban elért eredmények ellenére a magyar gazdaság növekedése, illetve a foglalkoztatás bővülése szempontjából komoly akadályt jelent, hogy az oktatási rendszerből kilépők nagy hányada a tudásalapú társadalom és munkaerőpiac elvárásainak adekvát kulcskompetenciák terén – például: informatikai, idegen nyelvi, vállalkozói kompetenciák – továbbra is jelentős hiányokkal hagyja el a rendszert.

Azok a gyerekek, akik már az óvodába is szűkösebb készség-, illetve képességrepertoárral kerülnek, az iskolát is általában hátránnyal kezdik, amit az iskolai hátránykompenzáció nehezen tud ellensúlyozni, azaz az iskolakezdekéskor meglévő különbségek később sem csökkennek a kívánatos mértékben. Az információs társadalom kihívásainak, az új technológiák értő felhasználásának legnagyobb akadálya az e területeken hiányos képzettségű, illetve a képzettségi hiányok leküzdésében még nyelvi, szövegértési problémákkal is küzdő fiatalok jelentős aránya. Az információs társadalom egyre nagyobb technológiai kihívások elé állítja a polgárait. A kihívásokra adandó műszaki, természettudományos alapokon nyugvó válaszok, illetve a megvalósítást segítő vállalkozói készségek és képességek – folyamatos fejlesztések eredményei ellenére is – meglévő hiányosságai jelentős problémát okoznak a fiatalok munkaerőpiaci lehetőségei, ennek következtében a gazdasági növekedés terén is.

3.2.7. Esélyteremtés és méltányosság

Számos felmérés, kutatás és elemzés bizonyította, hogy társadalmi hátrányok és az iskolai, tanulási kudarc között nagyon szoros az összefüggés. Mindez nem csak a hátrányos helyzetű tanulói csoportok szempontjából hatalmas probléma, de az oktatási rendszer egészének teljesítményét is rontja. Az oktatási egyenlőtlenségeket meghatározó hátránytényezők: a tanuló szociális háttere, lakóhelye, többségtől eltérő etnikai-nyelvi háttere és korlátozott személyes képességei. A hátránytényezők önmagukban és együttesen, egymás hatásait felerősítve képeződnek le a tanulók teljesítményében és a tanulási eredményeikben, az oktatásban való részvétel és továbbhaladás, tanulási utak tekintetében.

A nemzetközi tanulói teljesítménymérések és a hazai kompetenciamérések adatai alapján iskolák és iskolatípusok közötti különbségek Magyarországon igen nagyok. Az eredmények azt mutatják, hogy a tanulók erőteljes szelekciója már az iskola kezdő szakaszában elkezdődik, és a különbség minden iskolafokozatban tovább nő. Az a tanuló, aki olyan iskolába jár, ahol viszonylag sok a jó családi háttérű diák – egyébként hasonló adottságok mellett - várhatóan 50–67 ponttal jobb eredményre képes a PIRLS és TIMSS-felmérésben, mint az, akinek iskolájában a hátrányos helyzetű diákok aránya magas és a jó háttérűeké viszonylag alacsony. Nemzetközi átlagban ez a különbség 40–46 pont. A szülők iskolai végzettsége nagyobb arányban befolyásolja a gyermek tanulmányi eredményeit, mint az OECD-országokban általában, és a szülők foglalkozása – az OECD-országok közül – nálunk határozza meg legerőteljesebben az iskolai teljesítményt, vagyis az oktatási rendszer nem képes csökkenteni a tanulók hátrányait, illetve minden tanuló számára a családi háttértől függetlenül biztosítja a színvonalas oktatáshoz való hozzáférést (Csapó 2011).

A különböző társadalmi hátrányok kompenzálásának legkorábbi, ezért leghatékonyabb terepe a kora kisgyermekkorú nevelés. A hátrányos helyzetű gyermekek iskoláskor előtti kognitív lemaradása már 3-4 éves korukban elkezdődik, mely az óvodáztatás kiterjesztése révén hatékonyan csökkenthető. Az európai összehasonlításban is magas óvodáztatási arány mellett azonban nagyok a hozzáférésben a területi egyenlőtlenségek, és a hátrányos helyzetű térségekben, a romák által sűrűbben lakott régiókban az óvodáztatás alacsonyabb arányú.

A köznevelésben az alsó tagozat végére kialakulnak az alapkészségek tekintetében a teljesítménykülönbségek, melyek megmaradnak, vagy tovább mélyülnek az általános iskola végéig. A továbbhaladás a középfokú intézményekbe ezen korán kialakult teljesítménykülönbségek mentén történik. A kompetenciamérés adatai szerint ezek a teljesítménykülönbségek nagyok: 10. osztályban a négy évfolyamos gimnáziumban és a szakiskolákban tanuló diákok szövegértés teljesítménye közötti 308 pontos a különbség (ami a szórás másfélszeresénél nagyobb különbség), és az ugyanezen két tanulói csoport között matematikából 269 pontos a különbség.

Az elmúlt évtizedben az oktatási rendszer valamennyi szintjén növekedett a HH és a HHH tanulók aránya. Az egyes képzési programokban azonban eltérő a HH és HHH tanulók aránya, és nem változtak a területi aránytalanságok sem. Az óvodákban a HH-arány 31, a HHH-arány 11%; az általános iskolákban 36 és 14%; a szakiskolákban 31 és 11%; a gimnáziumokban 10 és 1,6%; a szakközépiskolákban 16 és 2,8% volt. A települések

nagysága és a veszélyeztetettek aránya között negatív a korreláció, ennek megfelelően a 3000 fő alatti községekben a legmagasabbak (HH-arány: 54%, HHH-arány: 27%), illetve az 50 ezres lélekszámot meghaladó városokban a legalacsonyabbak (HH-arány: 15%, HHH-arány: 2,5%) a mutatók értékei. Az adatokból látható, hogy a hátrányos helyzetű tanulók aránya jóval alacsonyabb az érettségire adó képzésekben, a szakközépiskolákban csaknem fele a szakiskolai arányhoz képest, a gimnáziumokban pedig harmadannyi a hátrányos helyzetűek aránya, mint a szakiskolákban. Jelenleg az SNI tanulók közel 63 %-ának oktatása, nevelése integrált keretek közt történik. Az integrált keretek közt történő oktatásban, nevelésben kiemelt szerepet játszanak az utazó gyógypedagógusi hálózatok. Ugyancsak fontos szerepet kell adni az eddig kissé periférikus továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás feladatának, hiszen az SNI tanulók sikeres elhelyezkedése érdekében a jelzett tevékenység fontossága megkérdőjelezhetetlen.

A felsőoktatás 2000-es évek elején indított tömegesedése önmagában nem hozta magával azt, hogy a bekerülési esélyek is növekedtek volna. Számos kutatás bizonyította, hogy a felsőoktatásba való továbbtanulást a középiskolában való bejutás erősen befolyásolja, ugyanis ha valaki nem gimnáziumban tanul tovább, kisebb az esélye a felsőfokú tanulásra. A felsőoktatásban tanulók kevesebb, mint harmada jutott be a középfokú szakképző intézményekből, s nagyon kis arányuk tanul tovább a nagyobb presztízsű képzésekben.

A felnőttkori tanulást az oktatási rendszer alapozza meg. Azok tudják felnőttként is képezni, továbbképezni magukat, akik az alapkörű és a középkörű iskolában elsajátították az önálló tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákat. A felnőtt tanulás kultúrája összefügg továbbá a fenntartható tanulási motivációval, amit az iskolai tanulással kapcsolatos elemi élmények – siker- és kudarcélmények – drámai módon meghatároznak. .

3.2.8. Pedagógusok folyamatos szakmai fejlődése

Számos nemzetközi elemzés alátámasztotta, hogy a tanulás és az oktatási, képzési rendszerek minőségét, színvonalát jelentős mértékben meghatározza, hogy jó képességű, felkészült tanárok tanítsanak az iskolákban, és hosszabb távon is ott maradjanak. A sikeres és fenntartható oktatási rendszerek világosan azonosítható közös jellemzőkkel bírnak aszerint, hogy az adott rendszer milyen fejlettségi szinten van. Magyarországot az elemzés a jó szintre sorolta. A jóról a magas színvonalúra történő ugrás fő fejlesztési feladata: a pedagógus hivatás megerősítése. (1.) A pályára kerülők rátermettségének javítása: jobb képességű diákok vonzása a pedagógusképzésbe, a pedagógusképzés színvonalának és a pedagógusdiploma követelményrendszerének növelése. (2.) A pályán levő pedagógusok rátermettségének javítása: a pedagógusok folyamatos szakmai fejlődésének támogatása (az önfejlesztés, a szakmai támogató csoportok, a központi továbbképzések rendszere terén), személyre szabott, gyakorlatorientált szaktanácsadás, pedagóguséletpálya-modell, szakaszonként növekvő szakmai követelményrendszerrel és megfelelően növekvő bérekkel. (3.) Az iskolai szintű döntések megalapozása: flexibilitás és növekvő mértékű decentralizáció, iskolai szintű önértékelés bevezetése, az iskolai teljesítménymutatók (adatbázisok) nyilvánossá tétele, lehetőség biztosítása arra, hogy az iskolák saját hatáskörben

olyan (specializált) oktatási programokat vezessenek be, amelyek leginkább megfelelnek diákjaik igényeinek, szükségleteinek.

Évek óta érvényesül az a tendencia Magyarországon, hogy a pedagógusképzésbe átlagban a közepes teljesítményű és motivációjú tanulók jelentkeznek. A pálya presztízse alacsony, ennek oka részben az elmúlt 40 év során kialakult alacsony fizetések rendszere, amelyen a kormány egy új életpálya-modell kialakításával, és a költségvetési teljesítőképesség szerinti fokozatos bevezetésével kíván változtatni. Az OECD TALIS kutatása alapján megállapítható, hogy a tanári munka értékelésének rendszere alapvető szerepet játszik a pedagógusok hivatásbeli továbbfejlődésében és általában az iskolai munka eredményességében. A hazai pedagógusok – a nemzetközi átlaggal összehangban – úgy látják, hogy szakmai fejlődésükhöz nagyobb mértékben lenne szükség folyamatos szakmai fejlődési lehetőségekre, továbbképzésekre, különösen a speciális tanulási igényű tanulók oktatása; a tanulók viselkedési és fegyelmezési problémái megoldásának technikái, valamint a tanításhoz szükséges számítógépes ismeretek terén. A magyarországi tanárok a szakmai fejlesztési igényeik kielégítetlenségének fő okaként a nemzetközi átlaghoz képest gyakrabban említik a munkáltatói támogatás hiányát, illetve azt, hogy a képzés számukra túl drága. A tanárok közötti együttműködés formáira Magyarországon inkább a „csere és koordináció” jellemző. Ez a típus a tanítási segédanyagok cseréjét, az ezekről való diskurzust tantestületi megbeszéléseken, csoportmegbeszéléseken, a konferenciákon való részvételt, a közös standardok kialakítását foglalja magába. Kevésbé jellemző a magyar tanárookra a hivatásbeli együttműködés, azaz a „team” munkában tanítás, egymás óráinak látogatása, az, hogy visszajelzéseket adnak egymásnak a tapasztalatakról, a házi feladatokat koordinálják az egyes osztályokban és évfolyamokon, és elkötelezik magukat közös hivatásbeli tanulási aktivitások iránt.

Oktatás és az egész életen át tartó tanulás finanszírozása

Az oktatási beruházások komoly hasznot hoznak mind az egyén, mind a társadalom számára. Az OECD országokban, 2009-ben, a recesszió évében is nőttek az oktatásba fektetett állami és magánberuházások. Ez annak ellenére következett be, hogy az OECD tagállamok közül 26-ban csökkent a GDP. (Education at a Glance 2012).

A fejkvótán alapuló, bázisszemléletű finanszírozási rendszer a minőségi és a gyenge teljesítményt egyenlő módon és arányban támogatta. A mennyiségelvű, input-alapú finanszírozás nem ösztönzte az intézményeket költséghatékony működésre, s ez a finanszírozási modell nem adott valós eszközöket a kormányzati felsőoktatás-politika érvényesítésére.

A köznevelés finanszírozása a korábbi normatív (fejkvóta) alapú támogatás helyett a pedagógus-életpálya modell bevezetésével a megemelt bértömeg és a működési költségek finanszírozására állt át.

Az egész életen át tartó tanulás támogatási és finanszírozási rendszerét a költség-megosztás elvére kell építeni, melyben az egyénnek, a munkáltatónak és az államnak egyaránt felelősséget kell vállalnia. Miközben az egyén és a munkavállaló a tanulásba történő befektetéseit mértékéről dönt, az államnak olyan feltételeket kell biztosítani, amelyek kedvezően hatnak ezekre a befektetésekre és garantálják a képzések minőségét, másrészt kiegészítő és pótlólagos pénzügyi hozzájárulásával növelnie kell a ráfordításokat. A tanulásból fakadó egyéni előnyök felismerése növeli az egyének hajlandóságát arra, hogy saját forrásaikat felhasználva jussanak hozzá az igényeiknek leginkább megfelelő tanulási lehetőségekhez, ez különösképpen szembevetve az oktatás magasabb, illetve az egyén munkaerőpiaci pozícióját közvetlenebbül meghatározó oktatási szinteken és a felnőttképzésben.

Egyre növekvő a jelentősége az állami költségvetésen kívüli szereplők (gazdasági szervezetek, magánszemélyek) által biztosított forrásoknak. A gazdaság szereplőinek fokozottabb mértékű hozzájárulására azonban csak akkor lehet számítani, ha a felnőttképzésbe történő befektetés megfelel a minőségi követelményeknek, és jól látható módon járul hozzá a gazdasági szervezetek piaci pozíciójának és versenyképességének javításához. A keresleti oldal fejlesztése érdekében mindenképp a felnőttkori tanulás és felnőttképzés pénzügyi ösztönző eszközeinek növeléséről és összehangolásáról kell gondoskodni. Különösen problematikus ez a munkaerőpiaci képzésekkel eddig el nem ért, alacsony végzettségű, hátrányos helyzetű népesség esetében.

A rendelkezésünkre álló statisztikából az on-line beiratkozott felnőttek száma alapján a következő finanszírozási százalékok adódnak:

Felnőttképzés finanszírozása Magyarországon (%)		
	2011	2012
Munkaadók általi finanszírozás	33%	43%
Állam általi finanszírozás	29%	13%
Egyén általi finanszírozás	24%	30%
EU általi finanszírozás	14%	14%

Forrás: www.nive.hu OSAP 1665

A táblázat igazolja azt az EU által is hangsúlyozott ajánlást, hogy a munkaadókra fokozott felelősség hárul a felnőttkori tanulás finanszírozásában. A fenti tanulmány megállapítja, hogy az állam, a munkaadók és az egyén finanszírozási (áldozatvállalási) felelősségét folyamatosan napirenden kell tartani. Az államnak kiemelten fontos szerepe van a hátrányos helyzetű csoportok oktatásában, képzésében finanszírozási tekintetben is. Ettől elvonatkoztatva viszont a fenntartható felnőttképzési finanszírozás kulcsát az adott esethez igazodó (testreszabott) költségmegosztásban látják.

3.2.9. A kulturális intézmények szerepvállalása az LLL területén

A Nemzeti Stratégiai Referenciakeret prioritásaiban is jelentőséget kapott, hogy a kulturális intézményrendszer – a maga speciális eszközeivel, tudásbázisával – jelentős részt vállaljon az egész életen át tartó tanulás megalapozásában. A kulturális ágazat alapvetése a felnőttképzési szemlélet meghaladása: eszerint minden képzés tanulási folyamatban éri el a célját, de nem minden tanulás (kompetencia-változás) képzési keretek között valósul meg, hanem akár informális és nem formális tanulási alkalmak során. Már a Bizottság által 2001 novemberében elfogadott „Az élethosszig tartó tanulást az európai térségben tegyük valósággá” közlemény is hangsúlyozta a formális oktatási és képzési rendszerek átalakításának szükségességét, hogy megszűnjenek a különböző tanulási formák közötti korlátok. A kulturális intézményrendszer kitűzte célként az egész életen át tartó tanulás széleskörű megszervezését, melynek eszközei – az intézményrendszer részéről – a közművelődés, az önművelődés, a felnőttképzés és az új nem formális, informális tanulási formák széleskörű alkalmazása, a kreatív iparral összefüggő ismeretek, tudás, képességek megszerzése voltak (természetesen a felnőttképzést nem azonosítva az egész életen át tartó tanulással).

A 2007-2013 közötti uniós programozási időszakban

- erősödött az egész életen át tartó tanulás (LLL) új tanulási formáinak elterjedése,
- együttműködésre, partnerség kialakítására ösztönzött a köznevelési, a felnőttképzési, az egyházi és kulturális intézmények és a társadalmi szervezetek között,
- megújította a szakmai gyakorlatot és a kulturális intézményrendszer elemi részévé tette az LLL rendszerében történő gondolkodást,
- az uniós támogatások az LLL teljes feltételrendszerét és hatékonyságát javították a kulturális intézményekben,
- az egész életen át tartó tanulás nem formális és informális alkalmi és résztvevőinek köre bővült a kulturális intézményekben,
- a kulturális intézmények az LLL stratégiai programjának fontos színterévé váltak, sikerrel alkalmazkodtak az LLL új paradigmájához, a kompetencia-alapú kultúraközvetítéshez.

3.3. AZ OKTATÁSI ÉS KÉPZÉSI RENDSZER JOGSZABÁLYI HÁTTERÉNEK BEMUTATÁSA

3.3.1. A köznevelés átalakításának fő irányai

A legfeljebb általános iskolát végzettek munkaerőpiaci részvétele igen alacsony, foglalkoztatási rátájuk több mint 20%-kal marad el az EU átlagától. Az oktatási expanzió

hatására a leginkább hátrányos helyzetű gyermekek nagy számban kerültek be a szakiskolai képzésbe, mivel azonban a szakiskolák teljesítménye és hatékonysága romlott, a szakiskolákban az átlagosnál magasabb, 30% körüli a végzettség nélküli iskolaelhagyás. Ezért a köznevelésben a legfontosabb átfogó cél a minőségnek és a hatékonyságnak a javítása, a képzettségi szint emelése, az iskolarendszerű oktatást végzettség nélkül elhagyók arányának csökkentése.

A köznevelési rendszerirányítási, szerkezeti, finanszírozási és tartalmi átalakításának fő célja, hogy javítsa az oktatás hatékonyságát és eredményességét az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kompetenciák kialakítása és fejlesztése, a végzettség nélküli iskolaelhagyók arányának csökkentése és a képzettségi szint növelése révén.

A 2012. szeptember 1-től hatályos, a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény rendelkezik a 3 éves gyermekek kötelező óvodai felvételéről, a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzése érdekében a hátrányos, valamint halmozottan hátrányos helyzetű tanulók iskolai sikerességének elősegítését képesség-kibontakoztató és integrációs felkészítéssel, pedagógiai módszertani megújulással és pénzügyi ösztönzők bevezetésével támogatja. Ezen túlmenően célzott programok és ösztöndíjak irányulnak a középfokú oktatási intézményekbe történő zökkenőmentes bejutás, illetve a sikeres továbbtanulás anyagi terheinek enyhítésére is. A végzettség nélküli iskolaelhagyásszempontról veszélyeztetett csoportok esetében célzott programokkal, illetve a lemorzsolódottak számára a köznevelési Híd-programokkal olyan iskolai rendszerű képzési formát kíván bevezetni, amelyek az alapfokú oktatásban gyengén teljesítő tanulóknak segítséget, az alapfokot elvégezni nem tudóknak pedig esélyt adnak a középfokú továbbtanuláshoz. A 2013 szeptemberében bevezetésre kerülő új Nemzeti Alaptanterv és kerettantervek új keretbe foglalják a köznevelés tartalmát. Meghatározzák az egységesen átadandó műveltség tartalmát, a nevelő-oktató munka közös értékeit, kötelező céljait, ismeret-, készség- és képességjellegű követelményeket mindenki számára.

2013. január 1-től gyökeresen megváltozott a köznevelési intézmények fenntartói struktúrája, az óvodák kivételével. Az állam 2013 januárja óta alapvető szerepet vállal a köznevelés irányításában és fenntartásában, ami az esélyteremtés javításával párhuzamosan az intézményrendszer ésszerűbb átalakítását is eredményezi; függetleníti az oktatás színvonalát az iskolafenntartó önkormányzatok anyagi helyzetétől. Ennek érdekében az állam az önkormányzati iskolákat állami kézbe vette. Az iskolák állami fenntartói feladatainak ellátására a kormány egy központi intézményfenntartó intézményt (Klebsberg Intézményfenntartó Központ) hozott létre, amelynek irányítása alatt 198 tankerület működik. Az állami fenntartás alapvetően szakmai irányítást jelent, amelybe beleértendő a pedagógusok, a nevelő-oktató munkát közvetlenül segítők fölötti munkáltatói jogok gyakorlása és a bérfinanszírozás. A települési önkormányzatok szerepe a köznevelési feladathoz kapcsolódó ingó és ingatlanvagyon tulajdonosaként annak működtetése, továbbá a működtetéshez kötődő alkalmazottak, munkavállalók munkabérének, juttatásainak finanszírozása és folyósítása.

A Kormány felülvizsgálja a pedagógusképzés rendszerét. A cél olyan pedagógusok képzése, akik megfelelő jártasággal, felkészültséggel rendelkeznek a kompetenciaalapú és esélyteremtést biztosító oktatásra jellemző tanítási módszerek, oktatás- és tanulás- szervezési eljárások alkalmazására. A pedagógusképzésre vonatkozó változás, hogy felmenő rendszerben az általános és a középiskolai tanárok képzése 2013 őszétől szétválasztásra kerül, illetve a tanárképzés ismét osztatlan, egyciklusú, kétszakos képzéssé válik. A nemzeti köznevelésről szóló törvény előírja a pedagógus-életpálya létrehozását, amely a professzió vonzerejét, a hatékony, eredményes pedagógusok pályán tartását, ösztönzését és szakmai-pénzügyi jutalmazását hivatott biztosítani. Az Európai Szociális Alap támogatásával kezdődött meg a pedagógiai szakmai szolgáltatások fejlesztése, a pedagógusképzést segítő szolgáltató és kutatóhálózatok kialakítása. A program keretében pedagógusképző intézmények regionális szolgáltató központjainak kialakítása történik, kapcsolódó hálózati együttműködés, regionális központok közötti országos szolgáltató és kutatóhálózat létrehozása, regionális minőségbiztosítási rendszerek, mesterszakokhoz kapcsolódó tananyagfejlesztés, módszertani megújítás, a gyakorlati képzés fejlesztése.

3.3.2. A szakképzés átalakításának irányai

A magyarországi iskolai rendszerű szakképzésben a 2010. évi kormányváltás idejére elkerülhetetlenné vált az átfogó, az alágazat minden elemére kiterjedő változtatás, mivel a korábbi időszak folyamatos változásai ellenére a szakképzési rendszer kibocsátása egyre távolabb került a munkaerőpiac valós igényeitől. A kormányzati szakpolitika szereplőinek döntése értelmében a változtatások eszköze (részben) egy koherens, átfogó, új szakképzési törvény, mely a Széll Kálmán Terv keretében került megalkotásra (csakúgy, mint a köznevelésről és a felsőoktatásról szóló új törvények), és a szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. törvényt helyezte hatályon kívül. Az új törvény: 2011. évi CLXXXVII. törvény a szakképzésről.

Az európai uniós célokkal összhangban a szakképzés megújításának célja, hogy erősítse a gazdaság szerepét, ezáltal javítva a szakképzésből kilépők elhelyezkedési esélyeit és a munkaerő versenyképességének javítását. A szakképzési rendszer fejlesztése és átalakítása során a képzés munkaerőpiaci relevanciájának erősítése, a gazdaság igényeihez jobban igazodó képzés kínálat kialakítása, olyan szakképzési struktúra létrehozása a cél, amellyel biztosítható a munkaerőpiaci kereslet és kínálat egyensúlya. A képzés tartalmi fejlesztése magában foglalja a tananyagok, a vizsgarendszer fejlesztését, az Országos Képzési Jegyzék felülvizsgálatát, és az új szakképzési kerettantervek kidolgozását. A szakiskolai képzés tartalmának megújításával párhuzamosan kerül bevezetésre és elterjesztésre a duális képzés kiterjesztése, a szakképzés szélesebb körében elérhetővé tétele, melyben a szakmai gyakorlati képzés a munkahelyen történik tanulószerveződés formájában. A Kormány törvényi szabályozással is erősíti a gazdaság igényeihez igazodó szakképzési feladatellátásban a gazdálkodó szervezetek szerepét, a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara részvételét a képzések gyakorlati megszervezésében. A korszerű munkaerőpiaci igényeknek megfelelő végzettségi arányok megteremtését a Kormány a felsőfokú szakképzés kínálatának bővítésével és a végzettséget szerzők számának növelésével kívánja elérni. Erősíteni kívánja

a Kormány a szakképzés esélyteremtő szerepét. A későbbi munkaerőpiaci hátrányok megelőzése érdekében a tanulókat fel kell ruházni a foglalkoztathatóságukat biztosító kompetenciákkal, a végzettség nélküli iskolaelhagyáscsökkentésén keresztül meg kell előznie az alacsony iskolázottságú népesség újratermelődését. A duális szakképzésben a szakmai-gyakorlati képzés jórészt már nem az iskolai tanműhelyekben, hanem vállalkozásoknál, a munka valós világához jóval közelebb zajlik. Azok a munkáltatók, akik tanulókat fogadnak, gyakorlati képzőhelyet alakítanak ki, mentesülnek – az egyébként kötelezően fizetendő – szakképzési hozzájárulás megfizetésétől. Bátorítják a vállalkozásokat arra is, hogy ösztöndíjakkal, tanulmányi szerződésekkel, a tehetséggondozásban való bekapcsolódásukkal már akkor alakítsanak ki szoros kapcsolatot jövőendő munkavállalóikkal, amikor azok még felsőfokú tanulmányaikat folytatják.

Az irányítás és ellenőrzés tekintetében az iskolai rendszerű és az iskolarendszeren kívüli szakképzés teljes körű ellenőrzése több szervezet együttműködésével valósul meg. A szakképzést folytató iskola, illetve szervezet tevékenysége hatósági, törvényességi ellenőrzése alapvetően a hivatal feladata, míg a szakmai elméleti és gyakorlati képzés tartalmi ellenőrzését és a komplex szakmai vizsgát a szakképesítésért felelős miniszter, illetve a gazdasági kamara végzi. Az országos szakképzés stratégiai kérdéseinek érdekegyeztetése a Nemzeti Gazdasági és Társadalmi Tanács feladatává vált, a szakmai egyeztetés feladatait a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Tanács valósítja meg. A fejlesztési és képzési bizottságok - igazodva a megyei közigazgatás-szervezés megyei struktúrájához és a kormányhivatalok működéséhez - a korábbi regionális szint helyett megyei szinten szerveződnek. A bizottságoknak megszűnnek a döntési jogosítványi, elsősorban javaslattevő, véleményező és közreműködői hatáskörrel vesznek részt a szakképzés feladatainak megvalósításában. A megyei szervezésű bizottságok tagi delegáltjainak száma hét főre csökkent annak érdekében, hogy valóban hatékony testületekként működjenek a bizottságok.

Azt az alapelvet, miszerint hazánkban az első, állam által elismert szakképesítés megszerzését az állam az iskolai rendszerű szakképzés keretein belül ingyenesen biztosítja, az új törvényi szabályozás tovább részletezi, mégpedig meghatározza, hogy az egyes iskolatípusokban hány évfolyam finanszírozása történhet maximálisan állami forrásból, azaz meddig veheti ezeket igénybe a tanuló ingyenesen. Az egész életen át tartó tanulás szempontjából lényeges, hogy az ingyenes szakképesítés megszerzése 21 éves kor felett is lehetséges, amennyiben az a képzés befejezésére irányul, és folyamatos képzésben, évfolyamismétlés és szüneteltetés nélkül történik. Ehhez kapcsolódik, hogy mivel a szakképesítés-ráépülések nem számítanak második vagy további szakmának, ezért felnőttek a szakképesítés-ráépülések elvégzését is esti tagozaton ingyenesen megtehetik.

A pályaaorientáció tekintetében a törvény kimondja, hogy a pályaaorientációs szolgáltatásban minden tanulónak a megfelelő döntési pontok előtt egyszer legalább részesülnie kell a megfelelő továbblépést megalapozó döntés meghozatalának elősegítése érdekében. A pályakövetési feladatok szabályozása lehetővé teszi, hogy egy olyan visszajelző információs rendszer alakuljon ki, amely a szakmák hasznosulására és a szakmai bizonyítvány megszerzését követő elhelyezkedésre vonatkozó adatok alapján kellő segítséget nyújt a

szakmaszerkezetet alakító, a szakmák tartalmát befolyásoló és az egyes képzések indítását engedélyező döntéshozók számára.

3.3.3. A felsőoktatás átalakítása

A felsőoktatás strukturális átalakítását a 2011. decemberi Nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény alapozza meg. A felsőoktatás átalakításának fő céljai:

- ✓ az ágazat versenyképességének javítása,
- ✓ a gazdaság és a munkaerőpiac igényeinek érvényesítése,
- ✓ az állam által támogatott képzési helyek számának meghatározásában a természettudományos és műszaki, informatikai képzések preferálása,
- ✓ a képzési szerkezet javítása,
- ✓ a képzésekre fordított társadalmi költségek megtérülésének biztosítása.

A minőség alapú ágazatpolitika hangsúlyt helyez a felsőoktatási intézményekben végzett minőségbiztosítási, -irányítási, -fejlesztési tevékenységekre. A nemzeti felsőoktatásról szóló törvény többféle minősítési eljárást vezet be, amely keretében a felsőoktatási intézmények kiemelt vagy kutatói státuszt kaphatnak, és egyes célfeladatok mentén többlettámogatáshoz juthatnak. A támogatás általános célja az állami felsőoktatási intézményekben rendelkezésre álló kapacitások integrált kihasználását célzó fejlesztések révén a hatékonyabb és minőségelvű működés.

A felsőoktatás képzési és kutatási tervezését a gazdaság és az innováció szereplőivel összehangolva kell végezni. A képzések tartalmi fejlesztésének, a képzettségi kimeneteknek igazodniuk kell a gazdaság-stratégiai célokhoz és elvárásokhoz. Az intézményi fejlesztési tervekben megjelenik a kiemelt iparágakhoz való illeszkedés kívánalma, illetve a fejlesztési tevékenységek egy része célzottan a gazdasági szektorral való együttműködések fejlesztését támogatja. Kiemelt cél a műszaki és természettudományi képesítések arányának jelentős növelése.

A felsőoktatási intézmények egész életen át tartó tanulásban való részvételének bővítését támogatja, a Nemzeti Felsőoktatásról szóló törvény 49.§ (6) bekezdés miszerint „A kreditátviteli bizottság az előzetesen nem formális, informális tanulás során megszerzett tudást, munkatapasztalatot - az e törvényben, valamint kormányrendeletben meghatározottak szerint - tanulmányi követelmény teljesítéseként elismerheti.”

3.3.4. A felnőttképzés átalakításának irányai

A felnőttképzésről szóló 2001. évi CI. törvény óta eltelt több mint 10 év önmagában elegendő volt ahhoz, hogy a törvény, a ráépülő tucatnyi végrehajtási rendelet, és általában a kialakult gyakorlat értékelésére sor kerüljön. Az új, 2013. évi LXXVII. felnőttképzési törvény szerint is a felnőttképzés legfontosabb funkciója volt és marad, hogy az egyén

szempontjából biztosítsa a hiányzó kompetenciák megszerzésének lehetőségét. A megszerzett kompetenciák következésképpen – többek között – növelhetik az egyén foglalkoztathatóságát, és ebben rejlik a felnőttképzés társadalmi, gazdasági jelentősége. Az új felnőttképzési törvény a foglalkoztatáspolitikai célokkal összhangban a versenyképesség növelését, a foglalkoztathatóság javítását és a hátrányos helyzetűek munkaerőpiaci integrációját célozza. A törvény biztosítékokat kíván építeni a felnőttképzés rendszerébe annak érdekében, hogy a támogatott felnőttképzésből minőségi tudással kerüljenek ki a résztvevők, a megszerzett bizonyítvány egyenszilárdságú legyen az iskolai rendszerben szerzett szakképesítéssel.

A felnőttképzési rendszer működésének legfontosabb tapasztalata, egyben fő problémája, hogy sem a piaci mechanizmusok, sem a jelenlegi jogi szabályozás, sem a résztvevő (különösen nem a támogatott felnőtt), de a vizsgarendszer sem kényszerítette ki a minőségi képzést, még a támogatott tanfolyamok esetén sem. Forrásoldalról közelítve az Állami Számvevőszék 2010. évi felnőttképzésről szóló átfogó jelentése – többek között – megállapítja, hogy az állami forrásból támogatott felnőttképzési rendszer működésének egészét megítélve, csak részben tekinthető eredményesnek. Ezért vált tehát szükségessé olyan szabályozó rendszer megalkotása, amely hatékonyabb ellenőrzéssel, megfelelő szankcionálással és a képzés eredményeinek nyilvánosságra hozatalával képes „kikényszeríteni” az intézmények egyértelmű jogkövető magatartását, ezáltal a minőség biztosítását.

A felnőttképzési rendszer átalakítása része annak a 2010-ben elindult folyamatnak, amelynek célja az egész minőségbiztosítási rendszer hatékonyabbá, hatásosabbá és átláthatóbbá tétele. Más megközelítésben ez azt jelenti, hogy az adott rendszer:

- Jobban koncentráljon a konkrét munkaerőpiaci igényekre,
- A szabályozás legyen átláthatóbb,
- A képzések könnyebben ellenőrizhetők,
- Biztosítsa, hogy a képzésből kikerülő felnőttek jobb minőségű tudással rendelkezzenek, a megszerzett tudás, készségek és kompetenciák legyenek egyenszilárdságúak az iskolarendszerben megszerezhetőekkel.

A fenti célok érdekében a szabályozás alapvető technikája az engedélyezés lesz az eddigi akkreditáció helyett. Piaci szereplők az elmúlt években utaltak arra, hogy az eddig megvalósult szabályozás túl merevnek bizonyult, különösen a művelődési és civil szférában. Ezért merült fel, hogy az új szabályozás szűkebb területet fedjen le. E területek vagy más szóval képzési körök az alábbiak lesznek:

- Az Országok Képzési Jegyzék (OKJ) szerinti képzések
- Egyéb támogatott szakmai képzések
- Nyelvi képzések
- Egyéb támogatott képzések.

A többi képzés pedig feleljen meg más jogszabályokban rögzített követelményeknek, különösképpen a fogyasztóvédelmi előírásoknak.

Részen a fentiekből adódóan meghatározó szerepe lesz a Magyar Kereskedelmi és Iparkamarának, amely a felnőttképzés területén köztestületként hatósági feladatokat fog ellátni:

- Összeállítja és folyamatosan vezeti az OKJ-n kívüli szakmai képzések nyilvántartását,
- Szakértőivel részt vehet az engedélyezési kérelmek elbírálásban,
- Részt vesz a képzési intézmények képzési programjainak minősítésében (ami alapvetően a Nemzeti Munkaügyi Hivatal hatósági jogkörévé válik, és amely valójában a „szakmacsoportos tevékenységet” engedélyezi a kérelmező felnőttképzési intézményeknek,
- Részt vesz az engedéllyel rendelkező intézmények hatósági ellenőrzésében, különös tekintettel a képzés gyakorlati részének megvalósulására.

A törvény lehetővé teszi, hogy a felnőttképzési szakértői rendszer tevékenysége magasabb színvonalra emelkedjen, egyben szakértői testület jöhessen létre, amely javaslattevő, véleményező, monitoring és egyéb szakmai feladatokat lát el. A jelenlegi szabályozás olyan irányban is elmozdul, hogy hosszabb távon a megyei fejlesztési és képzési bizottságok (MFKB-k) eredetileg iskolarendszerre vonatkozó szakképzési irányt és arányt érintő állásfoglalásai hatással lesznek a támogatott felnőttképzésre is. Az átláthatóságot és a jobban megalapozott döntéseket szolgálhatja az a törvényben foglalt cél is, hogy a támogatott képzésben részt vett felnőttek adatot kell szolgáltatnia a pályakövetési rendszer számára a megszerzett szakképesítés vagy kompetencia hasznosulásáról.

3.3.5. A kulturális intézményrendszer átalakításának irányai

Az egész életen át tartó tanulásban kiemelt szerepet játszik a kulturális intézményrendszer, egyaránt értve ez alatt az önkormányzati, civil és egyéb fenntartású intézményeket és szervezeteket.

A Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégiáról szóló 18/2013. (III. 28.) Ogy. határozat szerint „a társadalmi erőforrások fejlesztésének fontos színterei a kulturális közintézmények. A közgyűjteményekben, közművelődési intézményekben, könyvtárakban működő közösségek az egész életen át tartó tanulás új tanulási alkalmain, a gyakori együttműködésekben, a kreatív együttléteken és az összetartó értékek, élmények, érdekek folyamatos elsajátításával jelentős mértékben hozzájárulnak a bizalom újratermeléséhez, a társadalmi összetartozás erősödéséhez. Többek között ezért is fontos a művelődési házak, múzeumok, könyvtárak hálózata, ahol kedvező körülmények között, minimális költséggel életben tartható és működtethető Magyarország közösségi kapcsolatrendszerének jelentős része.”

A kulturális intézményekre vonatkozó hatályos jogszabályok nevesítve is a kulturális intézmények feladatává teszik az egész életen át tartó tanulásban való részvételt.

A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény három intézménytípust szabályoz:

- muzeális intézmény,
- nyilvános könyvtár,
- közművelődési intézmény.

A törvény 4. § c) pontja általánosságban határozza meg: mindenkinek joga, hogy „műveltségét, készségeit életének minden szakaszában gyarapítsa”.

Az egyes intézménytípusok tekintetében a törvény 37/A. § (4) bekezdés c) pontja szerint a muzeális intézmény „kulturaközvetítő, közművelődési tevékenységével hozzájárul az egész életen át tartó tanulás folyamatához”, míg az f) pont szerint „elvégzi a kulturális javak múzeumpedagógiai célú feldolgozását, folyamatosan megújuló múzeumpedagógiai és múzeumandragógiai programkínálatot biztosít”.

A nyilvános könyvtár egyik alapfeladata a törvény 55. § (1) bekezdés g) pontja alapján „a könyvtárhasználókat segíti a digitális írástudás, az információs műveltség elsajátításában, az egész életen át tartó tanulás folyamatában”. A h) pont szerint „segíti az oktatásban, képzésben részt vevők információellátását, a tudományos kutatás és az adatbázisokból történő információkérés lehetőségét”, míg a j) pont alapján „tudás-, információ- és kulturaközvetítő tevékenységével hozzájárul az életminőség javításához, az ország versenyképességének növeléséhez”.

A közművelődési intézmények esetében a törvény 76. § (1) bekezdése a települési önkormányzatok kötelező feladatává teszi a helyi közművelődési tevékenység támogatását.

A (2) bekezdés szerint ennek formái:

- az iskolarendszeren kívüli, öntevékeny, önképző, szakképző tanfolyamok, életminőséget és életesélyt javító tanulási, felnőttoktatási lehetőségek, népfőiskolák megteremtése,
- a település környezeti, szellemi, művészeti értékeinek, hagyományainak feltárása, megismertetése, a helyi művelődési szokások gondozása, gazdagítása,
- az egyetemes, a nemzeti, a nemzetiségi és más kisebbségi kultúra értékeinek megismertetése, a megértés, a befogadás elősegítése, az ünnepek kultúrájának gondozása,
- az ismeretszerző, az amatőr alkotó, művelődő közösségek tevékenységének támogatása.

Ugyanakkor a törvény 85.§ (1) bekezdése a területi szintű közművelődési szakmai szolgáltatás számára is feladatokat ad, ezek többek között: „a területi szintű amatőr művészeti, népművészeti, hagyományőrző tevékenységek megőrzésének és fejlesztésének, a népi iparművészet, az élethosszig tartó tanulás, a tanórán kívüli nevelés, a felnőttképzés, az ismeretterjesztés, a közösségfejlesztés, a honismereti, helytörténeti kutatás, az anyanyelvápolás, a kulturális turizmus, a népfőiskolai mozgalom szakmai támogatása”.

A kulturális intézményrendszer részét képező, de önálló jogszabályban szabályozott levéltárak esetében is van kapcsolódás az egész életen át tartó tanuláshoz. A közokiratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről szóló 1995. évi LXVI. törvény 13. § h) pontja szerint a közlevéltár „a levéltári anyag oktatási, közművelődési célú felhasználását, valamint a levéltári tevékenység megismertetését kiadványokkal és egyéb módon elősegíti”.

A kulturális intézmények szerepe az egész életen át tartó tanulásban azért is jelentős, mert különösen a közművelődési és a könyvtári intézmények szinte teljességében országos lefedettséget mutatnak, így az egész életen át tartó tanulást biztosító szolgáltatásaik jól elérhetők. Különösen fontos ez a hátrányos helyzetű, vagy a rosszabb közlekedési kapcsolatokkal rendelkező településeken. 2012-ben 2.880 közművelődési intézmény (vagy közművelődési civil szervezet) működött, a könyvtári szolgáltató helyek száma 2.933 volt (míg muzeális intézmény 845). Az ország településszámához viszonyítva tehát érzékelhető a szinte teljes lefedettség. A mutatókat növelte, hogy az 5.000 fő alatti településeken 2013 I. fél év végéig több mint 300 integrált közösségi szolgáltató tér (IKSZT) kezdte meg működését.

A közművelődési intézmények új „altípusa” az Agóra, melyek olyan többfunkciós (multifunkcionális) közösségi központok, közművelődési intézmények, melyek sajátosan kialakított épített környezetben alkalmasak a közösségi-művelődési, oktatási-felnőttképzési és élményfunkciókat integráló, e funkciók mentén gazdag kulturális szolgáltatást kínáló működésre, a helyi társadalom, a város szocio-kulturális fejlesztésére. Működésük közvetlenül, illetve közvetve kihat a tágabb földrajzi környezet közművelődésére, magas minőségű programokat, szolgáltatási és módszertani segítséget nyújtva a környező településeknek, kistérségeknek. A támogatások által megvalósuló fejlesztések átfogó célja az egyes térségek közötti fejlettségbeli különbségek mérséklése, az Agóra központ multifunkcionális jellegéből és komplexitásából adódó költséghatékony és fenntartható működtetés megvalósítása, a közoktatási és közművelődési rendszerek összekapcsolása, az egész életen át tartó tanulás feltételeinek javítása, infrastrukturális háttérének kialakítása, fejlesztése, a közösségi és civil aktivitás erősítése, minőségi kulturális szolgáltatások biztosítása.

Az Agóra Pólus ugyancsak közművelődési tevékenységet folytat, a térségi innováció eredményeit közérthető módon mutatja be, elősegítve azok helyi és országos ismertségét. Az Agóra Pólusokban a látogatók interaktív módon ismerhetik meg a város felsőoktatásához és gazdaságához szorosan kötődő tudományterületeket, pólustematikát. A tematikus ismeretterjesztés a pálya- és foglalkozásválasztásban is meghatározó tényezőként működhet: a tájékozódást szolgálja azon a tudomány- és iparágak megismerése, amelyek hangsúlyossá válnak az adott fejlesztési pólus felsőoktatási és munkaerőpiaci kínálatában. Az intézmény emellett a műszaki- és természettudományos területek iránti érdeklődést is növeli, s ezzel hosszabb távon hozzájárul az adott szakterületen a felsőoktatásba történő belépéshez.

A könyvtári szolgáltatások és elektronikus tartalmak online bárholnan elérhetők, így jelentősen hozzájárulnak az egész életen át tartó tanuláshoz, amellyel, hogy maguk is végeznek ilyen tevékenységet. Az aprófalvas és a tanyás településeken a könyvtárbuszok a korszerű „könyvtár” szolgáltatásait vihetik helyszínre, így az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges eszköztár hozzáféréseinek lehetősége javítja a többszörösen hátrányos helyzetű lakosság életminőségét, versenyképességét, és segíti digitális felzárkózásukat. Ennek eszköze az internetkapcsolattal, korszerű könyvtári infrastruktúrával, felhasználói számítógépekkel és kreatív kiegészítőkkel felszerelt, a megyei könyvtárral online kapcsolatban lévő könyvtárbusz, amely a hagyományos könyvtári szolgáltatások mellett számítógép-, és Internet használatra, pl. e-ügyintézésre, valamint kompetenciafejlesztő foglalkozások megtartására is alkalmas. A nyilvános (települési és megyei) könyvtárak

szintén kiemelkedő tartalom- és szolgáltatásfejlesztést hajtottak végre az elmúlt időszakban, ennek köszönhetően ezen intézménytípusban is korlátlanul biztosított az egész életen át tartó tanulás feltételrendszere.

Az információs társadalom kiterjesztésének kiemelt eszköze az eMagyarország program, mint az informális, digitális kompetenciára irányuló képzések szakmai programja alapján működő hálózat. Célja az internet-elérés kiterjesztése az ország teljes területén, főként a kevésbé, illetve egyáltalán nem ellátott területekre (hátrányos helyzetű településekre) fókuszálva. Akiknek otthonában technikai, motivációs vagy anyagi okokból nincs szélessávú internet-hozzáférésük, ott a pontok kiépítése, fenntartása biztosíthatja a hozzáférést. Cél, hogy minél szélesebb körben lehetővé váljon az olyan szolgáltatások használata, mint pl. e-közszolgáltatások használata, vagy az ott dolgozó információs társadalmi szakemberek, az eTanácsadók segítségének igénybe vétele.

4. SWOT ELEMZÉS

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
- A lakosság javuló végzettségi szintje - Közép- és felsőfokú végzettségűek arányának növekedése - A tanulás fontosságának egyre szélesebb körben való felismerése - Fejlett munkaerőpiaci intézményrendszer, az aktív intézkedések bővülő kínálata - Formális tanulás (oktatási és képzési rendszer) stabil intézményrendszere - Kompetencia-alapú képzés terjedése - Módszertani kultúra-váltás megkezdődött a képzésben - Felnőttképzési vállalkozások gazdag kínálata - Moduláris szakképzés rendszerének létrehozása - Egymás felé viszonylag nyitott képzési szintek és utak - Stabil, magas színvonalú hazai és nemzetközi mérési-értékelési rendszer - Magas színvonalú óvodai rendszer - EU átlaghoz képest alacsony végzettség nélküli iskola elhagyás - SNI, HH, HHH gyermekekre irányuló pedagógiai, szakmapolitikai fejlesztési programokEsélyteremtési célprogramok hatása - Középtávú társadalmi integrációs-felzárkóztatási és Roma keretstratégia meghatározó szerepe - Felnőttképzés kapacitásainak	- Nemzetközi összehasonlításban alacsony részvétel az egész életen át tartó tanulásban - Alacsony végzettségűek és képesítéssel rendelkezők részvétele képzési programokban és tanulási hajlandóságuk alacsony - Oktatásügy, foglalkoztatás, szociális szféra, gazdasági szereplők, egyházak, egészségügy, kulturális és a civil szervezetek közötti együttműködés nehézségei, alacsony színvonalú partnerség - Képzési erőforrás-allokációs és abszorpciós problémák a KKV szektor vonatkozásában - Tanulásból és támogatott képzésekből egyaránt kimaradó társadalmi csoportok elérése nem megoldott - Az egész életen át tartó tanulás leszűkített értelmezése, formális képzés dominanciája - Erősítendő kapcsolatok a szakképzés, felnőttképzés és a felsőoktatás között - Felnőttképzéshez történő hozzáférés egyenlőtlenségei, anyagi területi akadályok - A felnőttképzésben résztvevők EU-összehasonlításban alacsony számaránya, az alacsony végzettségűek, az idősek és az inaktívak alulreprezentáltsága - A formális oktatási, képzési rendszerek nem kellő mértékű részvétele az egész

koordinációja (Türr István Képzőközpont) ▪ OKJ tanulási eredmény szemlélete ▪ ÚMFT és ÚSZT források a foglalkoztathatóság, oktatás, képzés, tanulás fejlesztésére ▪ Kulturális intézmények erősödő szerepe a nem formális és informális tanulás biztosításában (beleértve, hogy a kulturális intézmények az ország szinte minden településén jelen vannak) ▪ A kulturális intézmények lokalitásba való beágyazottságuk révén bármely célcsoportot könnyen elérnek, rendelkeznek azon alapvető humán és infrastrukturális feltételekkel, tudásbázissal, melyek az LLL szolgáltatásokhoz szükségesek	életen át tartó tanulásban különös tekintettel a felnőttképzésre, a kulcskompetenciák fejlesztésére ▪ A felsőoktatásban a természettudományi és műszaki képzésben, valamint a PhD és doktori képzésben (ISCED 6) résztvevők alacsony aránya ▪ Felsőoktatás diverzifikációja és nem-hagyományos „hallgatói csoportok” felé nyitása nem kielégítő mértékű ▪ Nem formális és informális tanulás elismerésének és beszámításának gyakorlata hiányzik ▪ Iskolai (különösen szakiskolai) végzettség nélküli iskolaelhagyás ▪ Az egész életen át tartó tanulást megalapozó formális oktatási és képzési rendszer nagymértékű szelektivitása és hátránykompenzációs, méltányossági szerepének korlátozottsága ▪ Formális oktatási és képzési intézményrendszer tárgyi feltételeinek, és az oktatás, képzés minőségének eltérő színvonala ▪ A formális képzési rendszer és a munkaerőpiac közötti intézményes együttműködés gyenge, a képzési kínálat és a gazdasági, munkaerőpiaci kereslet megfelelése problémás ▪ Szakmunkásképzés alacsony presztízse, a végzettség nélküli iskolaelhagyás magas száma ▪ A vállalkozói szféra és az egyének viszonylag alacsony részvétele az egész életen át tartó tanulás költségeinek finanszírozásában ▪ Egyes lehetséges célcsoportok figyelmen kívül hagyása (pl. migránsok, deviáns fiatalok)
--	---

LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
▪ Az oktatással, képzéssel, tanulással szembeni gazdasági és társadalmi elvárások növekedése ▪ Tudásintenzív ágazatok térhódítása a gazdaságban ▪ Intézkedések a munkavállalás rugalmasabb formáinak elterjesztésére ▪ A technológiai fejlődésnek köszönhetően kitáguló új tanulási formák, módszerek (pl. e-learning, IKT) ▪ Az EU szakmapolitikai elkötelezettsége (Ex-ante feltétel) az egész életen át tartó tanulás stratégiája mellett, a nemzeti egész életen át tartó tanulás politikák megvalósítását közösségi források támogatják ▪ Politikai döntéshozók, szakmai irányítók egyetértése a stratégia szükségességéről ▪ Gazdag nemzetközi együttműködés segíti a jó gyakorlatok megismerését ▪ IKT tartalmak bővülése, egyéni tanulást támogató formák terjedése ▪ Fejlett vállalati képzési kultúra ▪ Minőségbiztosítási kultúra terjedése, alágazati rendszerek kialakulása ▪ Pályakövető rendszerek kiépítésének megkezdése ▪ Életpálya-tanácsadás rendszerének megalapozása ▪ 3 éves kortól kötelező óvodai nevelés bevezetése ▪ Kormányzati felzárkóztató programok (Híd) és munkába állást segítő programok bevezetése ▪ Pedagógus életpálya és folyamatos	▪ Kedvezőtlen demográfiai folyamatok felerősödése ▪ A nehézségekkel küzdő társadalmi csoportok helyzete ▪ Humánerőforrások minőségének további romlása miatt csökken Magyarország nemzetközi versenyképessége ▪ Csökken a társadalom hajlandósága a tanulásba történő befektetések iránt ▪ Képzésekkel és tanulással kapcsolatos információk transzparenciájának alacsony foka ▪ Szektorközi partnerség nem megfelelő színvonala ▪ Növekvő digitális szakadék ▪ Integráció és inklúzió visszaszorulása ▪ Elszigetelt innovációk, fejlesztési projektek, rendszerbe épülésük, elterjesztésük hiánya, fejlesztések fenntarthatóságának problémái ▪ Alacsony abszorpciós képesség és területi egyenlőtlenségek a fejlesztések vonatkozásában ▪ Jó példák és gyakorlatok sikertelen importja, adaptációs-implementációs támogatás alacsony szintje ▪ Lobbi- és intézményi érdekek felülírhatják a célokat ▪ Szűkülő felnőttképzési és tanulási piac ▪ Csökkenő képzéstámogatási kedvezmények ▪ Források beszűkülése ▪ Az LLL-el foglalkozó szervezetek csak szakképzésben, felnőttképzésben történő gondolkodása

szakmai fejlődés összekapcsolása ▪ Alapkészségek, kulcskompetenciák, transzverzális kompetenciák szerepe a tartalmi szabályozás rendszerében ▪ Új célcsoportok bevonása ▪ Tanulásról való közgondolkodás befolyásolása, szemlélet- és attitűdformálás ▪ LLL-t támogató programok és képzések országos adatbázisának kialakítása	
--	--

5. A KERETSTRATÉGIA JÖVŐKÉPE

A magyar gazdaság fejlesztésének sikere attól függ, hogy a magasabb hozzáadott értékű termelésben, növekedésben és a foglalkoztatásban áttörés következzen be, melyhez nélkülözhetetlen a humán erőforrás fejlesztése, az aktív korú népesség foglalkoztathatóságának és versenyképességének folyamatos javítása. A gazdasági fejlődés széles alapokra helyezése és növekedési pályára állásának tartóssága megköveteli a társadalmi szolidaritás, nyitottság erősítését, a polarizálódás, leszakadás és mélyülő szegénység elleni küzdelmet. Emellett a kormányzati céloknak megfelelően lényeges elem a demográfiai folyamatok megfordításának igénye, a munkaalapú társadalom feltételeinek megteremtése, ehhez kapcsolódva a teljes foglalkoztatottságra való törekedés, illetve a családok középpontba helyezésének a megvalósítása.

Az egész életen át tartó tanulásban való részvétel növelése, a kapcsolódó szolgáltatások és az oktatási-képzési, kulturális és munkaerőpiaci intézményrendszer fejlesztése elősegíti a foglalkoztathatóság javítását a tágran értelmezett humán tőke munkaerőpiaci igényekhez történő hozzáigazításával, a releváns és versenyképes tudás biztosítása révén a vállalatok alkalmazkodóképességének javítását és jelentősen hozzájárul a társadalmi egyenlőtlenségek és a szegénység újratermelésének megakadályozásához, erősíti a társadalmi kohéziót és befogadást.

Az egész életen át tartó tanulás keretstratégiája a tágran értelmezett humán tőke fejlesztésén keresztül az egyén életesélyeinek, foglalkoztathatóságának javítását, a munkavállalók alkalmazkodóképességének és versenyképességének növelését, a foglalkoztatás bővítése érdekében a hátrányos helyzetű álláskeresőket és inaktívakat, kiemelten az alacsony iskolai végzettségűket, tartós munkanélkülieket, romákat, az időseket, a fiatalokat, a kisgyermeket nevelőket munkaerőpiaci részvételének elősegítését, fenntartható foglalkoztatását.

6. A KERETSTRATÉGIA CÉLRENDSZERE

6.1. Átfogó célok

Az egész életen át tartó tanulás keretstratégiája átfogó céljai az oktatás és képzés, valamint a tanulás eszközrendszerének mozgósításával kívánja egyszerre a humán erőforrás minőségének fejlesztését, a foglalkoztathatóság és az akut munkaerőpiaci problémák megoldását, valamint a befogadó társadalom céljait elősegíteni. Az átfogó célok azonosításakor az oktatás és képzés rendszerének az egész életen át tartó tanulás elveihez igazítását, a tanulás formális tanulási környezetekben való megjelenésén túli alkalmak bővítését, az életen át tartó készség- és képességfejlesztést, illetve az egész életen át tartó tanulás rendszerének építését elősegítő eszközök fejlesztését, alkalmazásba vételét és elterjesztését tartottuk szem előtt.

A következőkben a keretstratégia átfogó céljai kerülnek bemutatásra, majd az átfogó célok elérését szolgáló specifikus célkitűzések és beavatkozási területek. A specifikus célkitűzések és beavatkozási területek között megtalálhatóak a már megvalósítás fázisában lévő, illetve a tervezés során felmerült intézkedések, amelyek hosszú távon kedvezően befolyásolják az egész életen át tartó tanulás nemzeti szinten való megvalósítását.

6.1.1. Az egész életen át tartó tanulásban való részvétel növelése és a hozzáférés javítása

A tanulás nem csupán a megfelelő munkahely megszerzéséhez és megőrzéséhez szükséges eszköz, hanem önmagáért való jó: áthatja az életminőség számos más dimenzióját. Gyakorlati kompetenciáink, közösségeinkhez, kultúránkhoz fűződő tudásunk a változó világban folyamatos bővítésre, kiegészítésre és megújításra szorul. A tanulás időbeli és térbeli kitágulása elmosza a határvonalakat a szabadidős és kulturális időtöltés során megszerzett ismeretek, képességek és az iskolai tanulás közben elsajátított tudás között. Ez lehetőséget is kínál arra, hogy nagyobb mértékben építsünk az egyén kulturális és társas igényeire, és azokra az eszközökre és erőforrásokra, melyeknek egy részét az emberek, ha nem is tudatosan, de tanulásra használnak.

A tanulás sok esetben éppen azok számára nem elérhető, akiknek esélyt kínálna életminőségük érdemi javulására. Ők azok, akik nem kapnak tanulásukhoz kellő ösztönzést, tanulási nehézségekkel vagy korábbi tanulási kudarcokkal küzdenek, alacsony végzettségűek vagy képesítés nélküliek. Az alacsony részvétel okai között – egyéb vizsgálatok tanúságai szerint – az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges alapkompeticenciák hiánya, a tanulási szolgáltatások iránti fizetőképes kereslet, valamint a leginkább segítségre szoruló rétegeket megcélzó kínálat szűkössége egyaránt fellelhető.

Ennek érdekében megkülönböztetett oktatási tanulási támogatásban kell részesíteni a társadalmi vagy egyéb okokból hátrányos helyzetű csoportokat és bővíteni szükséges

számukra a tanulási lehetőségeket. Ugyancsak be kell vonni olyan, eddig az LLL által kevésbé megcélzott csoportokat, mint a migránsok, deviáns fiatalok, szenvedélybetegek, büntetés-végrehajtási intézetekben szabadságvesztésüket töltő elítéltek.

A hátrányos helyzetű, alacsony iskolai végzettséggel rendelkező, tartósan inaktív társadalmi csoportok egy része számára az elsődleges munkaerőpiac jelenleg nem tud megfelelő munkát biztosítani. Részben mert olyan térségben élnek, ahol nincs elegendő munkahely, részint mert munkaerőként való alkalmazásukhoz az elhelyezkedés ösztönzése mellett egyénre szabott segítségnyújtásra, szociális munkára, kulcskompetenciáik fejlesztésére, az általános és szakképzéshez való hozzáférésre és a foglalkoztatásukat gátló legalapvetőbb problémáik megoldására van szükség.

Az alapvető kompetenciák hiánya gátolja a munkaerőpiacra jutás feltételét jelentő végzettség megszerzését, ezért szükséges az alapkészségek megerősítése, a tanulásra és foglalkoztatásban való részvételre való képessé tétel. Segíteni kell a hátrányos helyzetű személyek munkaerőpiaci részvételét munkavégző képességük és szakmai ismereteik megőrzésével, megújításával, bővítésével. Egyéni fejlesztő tevékenység, képzés, foglalkoztatásba ágyazott képzés, speciális szolgáltatások stb. biztosítása során képessé válnak a munkáltatók igényei szerinti munka elvégzésére.

Az *alacsony* – legfeljebb általános iskolai – *végzettséggel* rendelkező fiatalok és felnőttek számára ösztönző programok kidolgozása az iskola befejezése vagy azzal egyenértékű alapkészség-fejlesztés, továbbá szakmai képzettség megszerzése céljából.

A lemorzsolódók, végzettség nélküli iskolaelhagyók számára újabb „második esélyt” kínáló alternatív tanulási lehetőségek és erősödő intézményes környezet biztosításával kell elősegíteni a visszatérést az oktatás és képzés világába vagy az átmenetet a munkaerőpiacra.

A *roma népesség* számára folyamatosan működő célprogramok kidolgozása és bevezetése a végzettség nélküli iskolaelhagyás magas számának és az alacsony iskolai végzettségűek számának csökkentése, illetve a szakképzettség iskolai vagy iskolarendszeren kívüli megszerzése érdekében, kiemelt támogatást nyújtva a képzést és a foglalkoztatást egyaránt megvalósító programokhoz.

Az első átfogó cél négy specifikus cél teljesülésére irányul:

- Az első a hátrányos helyzetű személyek életesélyeinek javítását célozza a tanulási esélyeik növelésén, a tanulási lehetőségekhez való hozzáférés javításán, s a tanulásban való részvétel növelésén keresztül. A specifikus cél a hátrányos helyzetűek tanulási lehetőségeinek kiemelt támogatására irányul, melyen keresztül egyben a társadalmi és területi különbségek mérséklését, a területi leszakadási folyamatok megállítását is hivatott szolgálni.
- A második specifikus cél a munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetű, beleértve romák és megváltozott munkaképességű emberek foglalkoztathatóságának javítása, illetve munkaerőpiaci integrációjuk elősegítése az oktatás, képzés, tanulás által.

- A harmadik specifikus cél a végzettség nélküli iskolaelhagyók, lemorzsolódók, a sem az oktatásban, sem munkaerőpiacon nem lévő fiatalok esélyeinek javítását tűzi ki céljául.
- A negyedik specifikus cél a nem formális és informális tanulási lehetőségek és e-tanulás valamint a munkahelyi tanulás és képzések fejlesztését és támogatását tűzi ki céljául.

6.1.2. Az egész életen át tartó tanulás alapelveinek erősítése az oktatási és képzési rendszerben és a felnőttkori tanulásban

A kompetenciák fejlesztésének előtérbe kerülése mind a gazdaságban, mind a társadalomban alapvető fontosságú, ezért az oktatás és képzés rendszerében is meghatározó szerepet kell betöltenie. A tradicionális, tárgyi tudás mellett megnőtt azon készségek és képességek jelentősége, melyek egy-egy terület, tantárgy vagy szakma keretein túlnyúlva a tanulás, a munka, illetve az élet csaknem minden területén nélkülözhetetlenek. Mindez egy új tanulási kultúra alapjainak lerakását kívánja meg, melynek középpontjában az alapkészségek és az egész életen át tartó tanuláshoz nélkülözhetetlen kulcskompetenciák, illetve azok a transzverzális képességek állnak, melyek az életben való boldoguláshoz is nélkülözhetetlenek.

Magyarországon a formális iskolázottságnak, végzettségnek és képzettségi szintnek rendkívüli mértékben meghatározó szerepe van abban, hogy az egyén a formális oktatási, képzési rendszerből kilépve felnőttkorban részt vesz-e az egész életen át tartó tanulás valamilyen formájában. A későbbi életkorokban történő tanulás akadályai között csak az egyik szűk keresztmetszet a hozzáférés problematikája, a másik legalább ennyire meghatározó a motiváció és a képességek hiánya, ezért különösen fontos, hogy az egész életen át tartó tanulást megalapozó oktatás és képzés mennyire készíti fel a tanulókat, diákokat a későbbi életkori szakaszokban történő tanulásra.

Európai összehasonlításban Magyarországon az óvodai játékos készségfejlesztés még megfelelő színvonalú, míg az általános iskola felső tagozatán a tanulói teljesítmény elmarad az OECD tagállamok átlagától. Azonban azok a gyermekek, akik leginkább rászorulnak a korai fejlesztésre és óvodai nevelésre, nem férnek hozzá.

Az iskolai rendszerű szakképzés és gazdaság, munkaerőpiac közötti kapcsolatok még mindig nem megfelelőek, a szakképzés nem képes megfelelő rugalmassággal követni a gazdaság alakulását. A szakképzés – az elmúlt másfél évtized jelentős modernizációs törekvései ellenére – mind a mai napig strukturális és minőségi problémákkal küzd, presztízse alacsony. Különösen problematikus azoknak a tanulóknak a piacképes szakképzettséghez juttatása, akik munkaerőpiaci szempontból hátrányos régiókban élnek, illetve akik az alapfokú képzés éveit kudarc sorozatként élték meg, s az önálló tanulás képességét nem tudták elsajátítani.

A felsőoktatási expanzió tartalékai kimerültek, s a demográfiai apály már középtávon a felsőoktatásban tanulók arányának csökkenéséhez vezethet, amely a magasan kvalifikált munkaerő kibocsátás csökkenését hozza magával. A korábbi expanzió ellenére a felsőfokú

végzettségük aránya az aktív korú népességben még mindig jelentősen elmarad az OECD átlagától. Ennek részben oka a végzettség nélküli iskolaelhagyásmagas száma a felsőoktatásban, illetve, hogy a már felsőfokú végzettséggel rendelkezők szereznek újabb képesítéseket, miközben a merítési bázis – a demográfiai helyzet, valamint az alapfokú és a középfokú képzés gyengesége miatt – apad. Problémát jelent a felsőoktatás képzési területek szerinti megoszlásának aránytalansága és rugalmatlansága is, ami hosszabb távon egyes területen túlképzéshez, más területeken munkaerőhiányhoz vezethet.

Szükséges a korai beavatkozás és fejlesztés, az óvodai nevelés kiterjesztése. Az alapkészségek megerősítése a köznevelésben annak érdekében, hogy csökkenjen a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók körében az iskolai kudarc, az iskolai fokozatokon belüli lemorzsolódás és a végzettség nélküli iskolaelhagyás. A pedagógusok folyamatos szakmai fejlesztési és továbbképzési rendszerének átfogó modernizálására van szükség annak érdekében, hogy a pedagógusok elsajátíthassák azokat a készségeket, kompetenciákat, módszertani, valamint tárgyi tudást, amely lehetővé teszi számukra a változó igényekhez igazodó megújult tudástartalmak eredményes átadását.

Fejleszteni szükséges az oktatási és képzési programok és szolgáltatások választékát a különböző célcsoportok igényeinek megfelelően, különös figyelmet fordítva az oktatási és képzési tartalom folyamatos korszerűsítésére, moduláris és kompetencia-központú módszerek és tananyagok fejlesztésére, nyitott tanulási utakat biztosító programrendszerek, módszerek és tananyagok kidolgozására.

Korszerűsíteni kell az iskolai és az iskolarendszeren kívüli képzésben megszerezhető, állam által elismert szakképesítéseket, illetve az azok elsajátítását biztosító programokat, tananyagokat, taneszközöket és módszereket, alkalmazva a kompetencia-centrikus szakmai követelményeket.

Ösztönözni kell a szakképzésben és felsőoktatásban is az intézmények és a gazdaság szereplői közötti kapcsolat erősítését, a gazdaság igényeinek a képzési programokban történő hangsúlyosabb megjelenését.

A felnőttképzés minőségét és hatékonyságát úgy kell fejleszteni, hogy az magasabb szinten legyen képes biztosítani a hátrányos helyzetű rétegek képzését, illetve szélesebb körű és rétegek szerint differenciáltabb felnőttképzési szolgáltatásokat nyújtson.

A kulturális intézmények legfőbb hozzájárulása az egész életen át tartó tanuláshoz az olyan kompetenciák fejlesztése lehet, amely nem kifejezetten a munkaerőpiaci belépéshez, a foglalkoztathatósághoz szükséges, végzettséget igazoló felnőttképzés és szakképzés, hanem azon hiányzó kompetenciák pótlása, mely belépést jelenthet az ilyen képzésekre. Emellett a kulturális intézmények által megvalósított tevékenységeknek igen jelentős, „önkéntes tanulást” segítő funkciójuk is van, amely hozzájárul a személyiségformáláshoz, a szabadidő tartalmas eltöltéséhez.

A második átfogó cél 5 specifikus célt foglal magában:

- az első az egész életen át tartó tanulás koragyermekkori és iskolai megalapozásának, az alapkészségek és kulcskompetenciák oktatás megerősítésére, a köznevelés hátránykompenzációs szerepének erősítésére irányul,
- a második a pedagógusok, szakoktatók és képzők felkészítését, folyamatos szakmai fejlesztését, önfejlesztő képességének növelését foglalja magában,
- a harmadik a szakképzés és gazdaság, munka világa közötti kapcsolatok erősítését, gyakorlati képzés fejlesztését, a szakképzés hatékonyságának növelését tűzi ki céljául,
- a negyedik a felsőoktatásos diverzifikációjának és differenciálódásának támogatását, a felsőoktatás vonzerejének növelését a 25-55 évesek körében és a felsőoktatás gazdaság igényeinek megfelelő átalakítását,
- az ötödik a felnőttképzési hatékonyságának javítását és célzott felnőttképzési támogatási rendszer kialakítását célozza.

6.1.3. A tanulás értékének és eredményeinek láthatósága és elismerése

A mindennapi életet egyre jobban áthatják az olyan változások, amelyek nélkülözhetlenné teszik a tanulást az egyén számára. Azonban az iskolai oktatás és képzés utáni tanulási tevékenységből azok maradnak ki, akiknek a leginkább szükségük lenne rá. Sokszor a tanulás képessége, az alapkészségek és kulcskompetenciák hiánya miatt, sok esetben nem is érzékelik, hogy a tanulás milyen előnyökkel járhat az esetükben, nem elég informáltak a tanulási lehetőségeikről, nem látják át a tanulási tevékenység eredményei és azok társadalmi-gazdasági haszna közötti kapcsolatokat. Hiányoznak a tanulás ösztönzői, olyan költség-megosztási konstrukciók, melyek ösztönzőleg hatnak az egyén tanulási aktivitására. A finanszírozás rendszere a forráselosztásban olyan érdekeltségi rendszereket hozott létre, amelyek az oktatás és a tanulás minőségi javítása helyett az oktatás mennyiségi fejlesztésében tették érdekeltté az intézményeket és a tanuló állampolgárokat.

A tanulási ösztönzők rendszerének bővítésének egyik leghatékonyabb módja az ösztöndíjak, célzott támogatások, és a tanulási tevékenység különböző foglalkoztatási és szociális transzferekhez kapcsolása. Elő kell segíteni, hogy az állam mellett a vállalkozások és maguk a tanulni vágyó egyének is kivegyék részüket a tudás, a kompetenciák megszerzésére és folyamatos megújítására irányuló tanulási folyamat költségeiből, ugyanakkor preferálni és támogatni kell a tanulási tevékenység szempontjából hátrányos helyzetű csoportokat. A hatékony forrásfelhasználás érdekében módosítani szükséges a forrás felhasználás szabályain, illetve új forrásokat kell találni az alábbiak figyelembevételével: az államnak kiemelten fontos szerepe van a hátrányos helyzetű csoportok oktatásában, képzésében finanszírozási tekintetben, ezért olyan a tanulás és képzés költségeire rakódó terhekkel is számolni szükséges (pl. közlekedés, szállás, gyermekfelvigyázás, peremfeltételek, stb.), melyeket a képzésben és tanulásban részesülő nem tud finanszírozni. Annak a ténynek, hogy

meglehetősen hasonló képzések eltérő eredményeket hoznak az egyes célcsoportokat vizsgálva, az alapvető okát valószínűleg a nemzeti környezetből, a hagyományokból, az egyes szereplőket jellemző szokásokból kell levezetni. Nincs egyértelműen – a biztos siker reményében – ajánlható eszköz, de az alkalmazható verziókat nagyon nagy vonalakban az határozza meg, hogy a tanulás, képzés mennyire kínálati és mennyire keresleti befolyás alatt áll. Általában a magas felnőttképzési részvételi aránnyal rendelkező országok több finanszírozási verziót használnak: fejkvóta jellegűek, programfinanszírozás, projektfinanszírozás, közvetlen támogatás, adótámogatás, visszatérthető szakképzési hozzájárulás, tanulási célú távollét, voucher, kölcsönök.

Az egész életen át tartó tanulásban való részvétel növelésének sikere az egyén motiváltságán, a tanulási lehetőségek szélesítésén, valamint a nem formális és az informális tanulás eszköztárának bővítésén is alapul. Ahhoz, hogy a tanulási lehetőségek kínálata lépést tartson a tanulási szükségletek növekedésével, szükséges a formális tanuláson kívüli tanulási helyzetek minőségének, átláthatóságának és beszámíthatóságának a javítása. Formális tanuláson mindazokat a képzéseket értjük, amelyek célja államilag elismert szakképesítés megszerzése. (Ebbe a körbe tartozik bármely iskolai végzettség, szakképesítés megszerzése, akkreditált nyelvvizsga letétele. Ha iskolarendszeren kívüli képzésben szerez valaki szakképesítést, az is formális tanulás.) A formális tanulási célból szervezett tevékenység mellett – amely hivatalosan elismert végzettséghez/képesítéshez vezet, és legtöbbször oktató vagy képző intézményben történik – egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a nem formális (szervezett tanulási célú, de elismert képesítést nem biztosító), illetve a hétköznapi tevékenységekhez kapcsolódó informális tanulási helyzetekben zajló tanulás. A nem formális tanuláshoz sorolhatók mindazok a képzési céllal vállalt tanfolyami, műhelyszerű, távoktatási, magántanárral szervezett, illetve egyéni tanulási formák, amelyeket az egyének kompetenciáinak kiegészítését, megerősítését, megszerzését szolgálják, de nem iskolai végzettség vagy szakképesítés megszerzését. A nem formális tanulás körébe sorolják a legtöbb munkahelyi tréninget, valamint a kulturális intézmények, munkaerőfejlesztő ésképző központok által szervezett tanfolyamok, nyelvtanfolyamok, ismeretterjesztő előadások stb. látogatását, a magánórákat, tanórákat, illetve a roma közösségi házakban folyó tevékenységet. Informális tanulás a nem tudatosan folytatott tanulás.

A tudásalapú társadalomban nemcsak a tanulás formái, hanem a tanulás helyszínei is módosulnak. A jelenlegi oktatási rendszer és a munkaerőpiac elsősorban a formális tanulás keretében megszerzett ismereteket, tudást értékeli. Továbbtanulás esetén nincs kialakult rendszere a nem formális tanulás keretében, a munkahelyen vagy az élet bármely más területén megszerzett szaktudás, tapasztalat vagy kompetenciák beszámításának. A nem formális úton és előzetesen megszerzett tudás és készségek, képességek azonosítása, értékelése és beszámítása nemcsak ösztönzőleg hat a tanuló egyénre, hanem összességében hozzájárul a humánerőforrások minőségének javulásához és a tanulásra fordított társadalmi ráfordítások hatékonyságának növeléséhez. A keresletet a nem formális tanulási elismertetésére létrejött technikák és az ehhez kapcsolódó intézményi háttér növelheti. Az elismerés és beszámítás az egész életen át tartó tanulás finanszírozása szempontjából is fontos, mivel az egyén rövidebb idő alatt és kisebb költségáfordítással éri el a szükséges

képzettségi szintet. Személyes tanácsadáson, a meglévő kompetenciák elismerésén és rugalmas tanulási lehetőségek biztosításán alapuló új szolgáltatási modell kiépítésére van szükség.

A tanulás eredményessége szempontjából értelmezett költséghatékonyság követelménye a tanulási tevékenység minőségének javítására irányítja a figyelmet. Az ágazati minőségbiztosítás eltérő rendszerei épültek ki, hiányzik az ágazatok feletti és a tanulás eredményekhez kapcsolt egységes standardokon alapuló minőségbiztosítási keretrendszer. Minőségi oktatás feltételezi, hogy a minőségi működés egységes normatív követelményei (ún. standardjai) rögzítve legyenek, és megtörténjen az intézményi működés folyamatainak és eredményeinek ezekkel való rendszeres összevetése, illetve megfelelési problémák esetén sor kerüljön beavatkozásra. A standardoknak való megfelelés értékelése a minőségirányítás egyik legfontosabb funkciója.

Az egyéni tanulási utak kidolgozásának alappillérei a következők:

- Az iskolarendszerű előfeltételek biztosítása
- A tanulási eredmények átláthatósága és átválthatósága munkaerőpiaci előnyökre: képesítési keretrendszer kialakítása és alkalmazásba vétele
- Az iskolarendszeren kívüli oktatásban, képzésben (formális, informális, nem formális keretek között) szerzett ismeretek, készségek és képességek elismerése, beszámítása a későbbi tanulmányokba
- Megbízható és állandó információs és tanácsadói rendszer, mely segíti a tanulási út és a karrier tervezését.

A sikeres életpálya-tanácsadási tevékenység egyik alapja, hogy az oktatási és szakképző intézmények megfelelő információval rendelkezzenek a munkaerőpiacról, az aktuális keresleti-kínálatti viszonyokról. A pályaaorientáció rendszerének tartalmi és módszertani fejlesztése, a nemzeti életpálya-tanácsadó rendszer kialakítása mellett kiemelt cél, hogy csökkenjen a rossz pálya- és szakmaválasztások száma és erősödjön a keresletvezérelt szakképzés. Ebben jelentős szerepe van a pályakövetésnek, melyek segítségével olyan integrált ágazati rendszer kialakítása és bevezetése a cél, amely intézményi szinten segíti az ágazati irányítási és munkaerőpiaci elvárásoknak megfelelést.

A harmadik átfogó cél 4 specifikus célt foglal magában:

- tanulási ösztönzők rendszerének bővítése különös tekintettel a tanulásból kimaradók körére
- a tanulás minőségének és minőségbiztosításának, minőségirányításának fejlesztése
- tanulási életutak átláthatóságának, egymásra épülésének, rendszerbe szervezésének elősegítése és az előzetesen megszerzett tudás és képességek elismerése
- életpálya-építés és pályakövetés fejlesztése.

7. SPECIFIKUS CÉLOK ÉS BEAVATKOZÁSI TERÜLETEK

7.1. Az egész életen át tartó tanulásban való részvétel növelése és a hozzáférés javítása

Az első átfogó cél négy specifikus cél teljesülésére irányul:

- Az első a hátrányos helyzetű személyek életesélyeinek javítását célozza a tanulási esélyeik növelésén, a tanulási lehetőségekhez való hozzáférés javításán, s a tanulásban való részvétel növelésén keresztül. A specifikus cél a hátrányos helyzetűek tanulási lehetőségeinek kiemelt támogatására irányul, melyen keresztül egyben a társadalmi és területi különbségek mérséklését, a területi leszakadási folyamatok megállítását is hivatott szolgálni.
- A második specifikus cél a munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetű, beleértve romák és megváltozott munkaképességű emberek foglalkoztathatóságának javítása, illetve munkaerőpiaci integrációjuk elősegítése az oktatás, képzés, tanulás által.
- A harmadik specifikus cél a végzettség nélküli iskolaelhagyók, lemorzsolódók, a sem az oktatásban, sem munkaerőpiacon nem lévő fiatalok esélyeinek javítását tűzi ki céljául.
- A negyedik specifikus cél a nem formális és informális tanulási lehetőségek és e-tanulás valamint a munkahelyi tanulás és képzések fejlesztését és támogatását tűzi ki céljául.

7.1.1. A hátrányos helyzetű személyek életesélyeinek javítása a tanulás eszközzrendszere által komplex programokba ágyazva

Az első specifikus cél alapvetően a társadalmi és területi különbségek mérséklését, a területi leszakadási folyamatok megállítását is hivatott szolgálni:

- a hátrányos helyzetű személyek életesélyeinek javítását célzó integrált-térségi komplex programokat
- az integrált térségi gyermekprogramokat
- a társadalmi kohézió, közösség-építés és társadalmi aktivitás fejlesztésére irányuló programokat.

A leghátrányosabb helyzetű csoportok, szegregált lakókörnyezetben, tartósan rászoruló munkaerőpiaci és életesélyeinek növelése olyan komplex programok, motiváló képzések és szolgáltatások ötvözésével lehetséges, melyek célja, hogy az érintettek lakhatási körülményei következményeként kialakuló hátrányok csökkenjenek, a szolgáltatásokhoz való

hozzáférésük javuljon a foglalkoztatás, képzés, egészségügyi, kulturális és közösségi szolgáltatások terén. A telepszerű lakhatási körülmények között élő marginalizált csoportok társadalmi és területi integrációjának fenntartható megvalósítását, a szegregációs folyamatok megállítását és az integrációs folyamatok felgyorsítását komplex humán beavatkozások tudják szolgálni. Mindezek magukban foglalják a folyamatos szakmai jelenlétén alapuló integrált programokat a tartósan rászoruló településeken, valamint szegregálódott településrészekben. Biztosítják az esélyegyenlőségi célcsoportok (tartósan rászoruló, romák, gyerekek, idősek, nők, fogyatékossgal élők, mentális egészségkárosultak, problémás drogfogyasztók) helyzetének változását szolgáló helyi esélyteremtési programok összehangolt végrehajtását, lehetővé teszik a helyi társadalomépítést, a helyi közösségek megtartó és életminőséget javító képességének fokozását. A komplex programok tartalmazzák a mentálhigiénés, egészségügyi, kulturális felzárkózási szolgáltatásokat, a mentori tevékenységet és képzést, valamint a munkaerőpiaci integrációt elősegítő foglalkozásokat.

Szükséges folytatni a leghátrányosabb helyzetű térségekben a gyermekek és családjaik felzárkózási esélyeinek növelésére 2007-2013 között elindított kistérségi komplex gyerekesély programokat, melyek biztosítják a fejlesztést megalapozó szükségletfelmérést, hozzájárulnak a középtávú helyi stratégiai, valamint gyerekesély cselekvési programok kialakításához, erősítik a megvalósítást támogató szakmai fórumokat, szakmaközi hálózatokat. Támogatja a cselekvési program végrehajtását, helyi szolgáltatások és programok koordinációját, kistérségi szintű összehangolását, kapacitásfejlesztését. Segíti a hiányzó szolgáltatásokhoz való hozzáférést és/vagy elérhetőségük javítását. Támogatják a szegregátumokban élő gyermekek és szüleik bevonásához szükséges szakmai, közösségi háttér, és programok biztosítását.

Beavatkozási területek

„Settlement” típusú közösségi szolgáltatások

A beavatkozás célja olyan integrált, egymásra épülő szolgáltatások kiépítése és működtetése a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben, amelyek alapvető fontosságúak a gyerekek felzárkózási esélyeinek növelésében. További cél a szegénységben élő gyermekek esélyeinek növelése érdekében összehangolt, többirányú, a helyi szükségletekre válaszoló gyerek- és ifjúsági politika kialakítása. A „settlement” típusú közösségi szolgáltatások létesítése olyan programelemekkel, mint pl. személyi és környezeti higiéné, életvezetési, háztartási, gazdálkodási ismeretek, a háztartások önellátását segítő ismeretek, családtervezési és gyerekgondozási ismeretek. Az egyéni és társas kompetenciáik növelését olyan preventív és intervenciós célú beavatkozásokkal kívánja elérni, melyek kompenzálják a hátrányaikat, csökkentik a devianciáikat, csökkentik vagy megakadályozzák a deprivációs ciklus újratermelődését, segítik a megfelelő társadalmi és családi szocializációt, elősegítik az iskolai karrierjüket, a munka világára való felkészülésüket, és erősítik a társadalmi részvételüket.

Tanulási partnerségek a leghátrányosabb helyzetűek és tartósan rászorulóknak munkaerőpiaci esélyeinek javítására

A leghátrányosabb helyzetű csoportok, szegregált lakókörnyezetben élők és tartósan rászorulóknak munkaerőpiaci esélyeinek növelése lakhatással egybekötött komplex programmal, motiváló képzésekkel és szolgáltatásokkal lehetséges. A beavatkozás célja, hogy az érintettek lakhatási körülményei következményeként kialakuló hátrányok csökkenjenek, a szolgáltatásokhoz való hozzáférésük javuljon a foglalkoztatás, képzés, egészségügyi és közösségi szolgáltatások terén. A beavatkozás mentálhigiénés, egészségügyi, kulturális felzárkózási szolgáltatásokat, a mentori tevékenységet és képzést, valamint a munkaerőpiaci integrációt elősegítő foglalkoztatási elemeket tartalmaz. A képzési elem keretében infokommunikációs és támogató szolgáltatások kidolgozása és működtetése, tanácsadó hálózat kialakítása és működtetése valósul meg, amely a kompetencia alapú mérés és kiválasztás, illetve tanácsadás segítségével jelentősen javítja a hátrányos helyzetűek munkavállalási esélyeit. A beavatkozás a hátrányos és leghátrányosabb helyzetű csoportok, idősek, 50 év fölötti munkanélküliek, fogyatékos személyek és megváltozott munkaképességű személyekre irányul.

Tanulási partnerségek a foglalkoztathatóság javításáért: a Nyitott Tanulási Központok (NYITOK) hálózatának működtetésével, szolgáltatásainak biztosításával a társadalom inaktív tagjainak motiválása, alapkompenciáik fejlesztése a gazdasági és társadalmi kihívásoknak való megfelelés és a foglalkoztathatóság javítása érdekében, valamint civil, egyházi, közösségi kezdeményezésre épülő helyi partnerségek kialakítása a hátrányos helyzetű inaktív emberek társadalmi felzárkózásának elősegítése érdekében. Az inaktív csoportok igényeire szabott tanulási és motiválási programok kidolgozása és megvalósítása.

A területi felzárkózási koordinációs központi és felnőttképzési feladatot ellátó Regionális Képző Központok (RKK) megszűntek és jogutódként létrejött a Türr István Képző és Kutató Intézet. A korábbi akkreditált és OKJ-s képzések mellett, a területi felzárkózási koordinációs feladatai keretében, megindult a felnőttkori kompetencia fejlesztés kormányzati rendszerének kiépítése. A központilag irányított hálózati működés révén javul a hátrányos helyzetű, szegénységben élő társadalmi csoportok helyzete, erősödik az egyének és közösségek önmagukról való gondoskodásának, aktivitásának képessége, növekszik a társadalom összetartó ereje, valamint csökkennek a társadalmi és területi különbségek.

Kistélepi gyerekekprogramok

Szolgáltatás-hiányos 1.000 fő alatti kistélepeken, ahol nem csökken a gyerekszám, koragyerekkortól kezdve a teljes gyerek- és ifjúsági korosztály számára olyan egyszerű és fenntartható szolgáltatásokat biztosítunk a szülők bevonása mellett, melyek igazodnak a helyi igényekhez, egyházi és civil szervezetek együttműködésével felzárkózást segítő funkciókat látnak el. Ez egyúttal hozzájárul a település közösségi és kulturális életének fejlesztéséhez, hagyományainak, kulturális értékeinek életben tartásához, továbbá támogatja a programok megvalósítása során a helyi közösségek, a könyvtári, információs és közösségi helyek, egyházi és civil szervezetek együttműködését.

Biztos Kezdet

A beavatkozás célja az 1.000 fő feletti hátrányos helyzetű, nem csökkenő gyerek számú településeken, településrészekben koragyerekkori felzárkózást segítő programok a gyermek legkorábbi életkorától a szülő bevonásával zajló szolgáltatások biztosításával, kapcsolódva az egészségügyi prevencióhoz. A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek és szüleik felkészítése a gyermek köznevelésbe lépésére, a szülői kompetenciák növelése.

Társadalmi aktivitás fokozása, közösség-építés

A társadalmi felzárkózási folyamat csak a közösségekkel folytatott párbeszéden és aktív részvételükön alapulhat. A helyi közélet szervezésében, a helyi kultúra ápolásában, a helyi igények szakszerű feltárásában és kielégítésében meghatározó szerepe van a közösségi összefogásnak, a civil és egyházi szervezetek, szerveződések, kulturális intézmények közösségépítő tevékenységének az egymástól való informális és intergenerációs tanulásnak. Közösségi-kulturális, amatőr művészeti programok, információs és szolgáltató tevékenységek kialakítása és elterjesztése, közösségi kezdeményezések támogatása szakemberek bevonásával és a transzverzális kompetenciák informális úton – tevékenységbe ágyazott módon - történő fejlesztésével, helyi közösségi konfliktusok megoldása, a helyi civil társadalom megerősítése. Aktív polgári szerepre való felkészítés, társadalmi együttélés erősítése (antidiszkriminációs és multikulturális programok, hátrányos helyzetű személyek, fogyatékkal élők és romák bevonása), esélyteremtés javítását, szemléletformálást célzó új programok kidolgozásával, módszerek terjesztésével, jó gyakorlatok adaptálásával.

Ösztönözni kell a fiatalok társadalmi integrációját képességeik kibontakoztatásával, befogadó társadalmi, családi környezet biztosításával, közösségi aktivitásuk erősítésével. Az ifjúsági szervezetek, a fiatalokat segítő információs és tanácsadó szolgálatok, valamint az ifjúságpolitika terén működő szakmai, civil és egyházi szervezetek, kulturális intézmények fontos szereplői a fiatalok aktív állampolgárrá válásának, a társadalmi kirekesztettség megakadályozásának. A beavatkozás által használt eszközök köre kiterjed a támogató szolgáltatásokra, mentorálásra, tanácsadásra, tréningekre, mediációra, klubfoglalkozásokra, előadásokra, szakkörökre, a család- gyermek- és idősbárát szolgáltatások fejlesztésére, valamint a többgenerációs közösségi programokra, táborokra, családi egészség- és sportprogramokra és egyéb szolgáltatásokra.

Intergenerációs tanulás, készség és képesség fejlesztés az 50+ népesség körében

Az 50+ korosztály a munkaerőpiac gyorsan változó igényeihez nehezebben tud alkalmazkodni, mint például a fiatalabb korosztályok tagjai. Nagy különbségek vannak a 45-54 évesek és 55-64 évesek között, előbbiek még fenntartják az elért tanulási színvonalukat, 50 év körül elkezdődhet bizonyos fokú hanyatlás, illetve a szociokulturális háttér erősebben kirajzolódik. A KSH adatai szerint a 45 évnél idősebbek körében nagyjából 10 évente megfelelődik a tanulási programokban való részvétel. A 45-54 évesek alkalmasak arra, hogy különösebb nehézségek nélkül részt vegyenek a formális tanulás és nem formális tanulási folyamatokban, míg e fölött már korlátozottabbak a lehetőségek, de a foglalkozáshoz kapcsolódó szaktudás tovább fejlesztése előnyt élvez, mivel a tanulási igények életre

hívásában a gazdasági szükségletek, a munkaerőpiaci aspirációk e korosztályokban még erősen jelen vannak.

- az idősebbeket érő, kor alapú hátrányos megkülönböztetés – különösen is annak munkaerőpiaci vonatkozásában – a társadalmi érzékenyítés az oktatásban az időszóddssal összefüggésben fontos szempont lehet, csakúgy mint az andragógiai végzettségű pedagógusok számának növelése
- a kor-specifikus edukációs jellemzők megtalálása, az 50+ munkavállalók munkaerőpiacon való megtartásában a továbbképző, szakképzési és átképző programok biztosítása, az önképzés, a távoktatás, e-learning lehetőségeinek feltárása és elérésének biztosítása
- külön feladat és kihívás lehetne az idős emberek tudásának, ismeretanyagainak hasznosítása képzésekben (mentorálás rendszerének kiépítése, mely egyebek mellett a generációk közötti együttműködés egy pillére is lehetne egyúttal), különösen gyakorlati jellegű képzést igénylő területeken
- amennyiben tágabban értelmezzük az LLL koncepciót, akkor a munkaerőpiaci részvétel megtartása, növelése mellett az idősek képzése (70+) is fontos társadalmi cél lehet, mert az esélyteremtéssnövelése, társadalmi kizáródás megelőzésének is egy lehetséges eszköze.

7.1.2. A munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetű, beleértve romák és megváltozott munkaképességű emberek foglalkoztathatóságának javítása, illetve munkaerőpiaci integrációjuk elősegítése

A második specifikus cél: a munkaerőpiacról hosszú távon kiszoruló foglalkoztathatóságának javítása és munkaerőpiaci integrációjuk elősegítése 4 beavatkozási-fejlesztési irányt foglal magában:

- a közfoglalkoztatottak és alacsony végzettségűek/képzettségűek,
- a romák foglalkoztatásba ágyazott képzését,
- a megváltozott munkaképességűek (fogyatékkal élők, mentális egészségkárosultak és a felépülőben lévő szenvedélybetegek) rehabilitációjához kapcsolódó képzéseket,
- az alapkészségek, kompetenciák fejlesztésére irányuló tanulási és képzési lehetőségek bővítését.

Mind társadalmi, mind foglalkoztatási szempontból égető szükséglet a munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetű, vagy veszélyeztetett csoportok foglalkoztathatóságának javítása, munkavállalásukat gátló alapvető problémák elhárítása. A munka világából tartósan kiszorult hátrányos helyzetű emberek számára ahhoz, hogy eséllyel tudjanak megjelenni a munka világában, többirányú összehangolt beavatkozásra van szükség: az elhelyezkedés ösztönzése mellett egyénre szabott segítségnyújtásra, tanácsadásra, a kulturális és társadalmi

tőke növelésére, önségítő képességének erősítésére, mentorálásra, munkatapasztalat szerzésre és ezen idő alatt megélhetési támogatásra, egyfajta „inkubációra”.

Nehezen férnek hozzá a folyamatos mentorálással támogatott tanulási lehetőségekhez. A már létrehozott ilyen célú (pl. nyitott tanulási) központok hálózatának kiterjesztésével biztosítjuk az inaktív személyeknek az igényeikre szabott, a fenntartható életmódot és a helyi igényekhez illeszkedő foglalkoztathatóságot javító kompetenciákra irányuló tanulási programokat.

A célcsoport többsége alapfokú iskolai végzettséggel nem rendelkezik vagy szakmai kompetenciái rendkívül hiányosak, végzettségük nincsen. Esetükben elsődlegesen olyan komplex készség és kompetencia központú képzésekre van szükség, melyek a társadalmi integráció egyidejű növelésével összhangban kívánják megteremteni a foglalkoztatáshoz nélkülözhetetlen készségek biztosítását.

Középtávon a felnőttképzési programok szervezése kapcsán fontos szempont, hogy a magyarországi felnőtt – elsősorban a munkaerőpiaci szempontból nem megfelelő végzettséggel rendelkező – lakosságnak minél nagyobb aránya vehessen részt képzésben, továbbképzésben, függetlenül aktuális munkaerőpiaci helyzetétől.

A felnőttképzésben a rendszer hangsúlyait fontos a hátrányos helyzetű csoportok keresletének ösztönzése felé eltolni. Ezenél a csoportoknál azonban a kereslet megteremtése mellett, a hozzáférés feltételeinek javítása is legalább annyira fontos: rugalmas képzési formákkal, az előzetes tudás beszámításával kell a képzések elérhetőségét javítani.

Fontos továbbá a speciális tantervek és tanítási módszerek bevezetése, amelyek alkalmazkodnak a hátrányos helyzetűek és különösen az alacsony képzettségűek speciális oktatási igényeihez. Bizonyíthatóan kimaradnak a felnőttképzés látóköréből a nehezen képezhető és valóban hátrányos helyzetű munkanélküliek, a saját továbbképzéssel nem rendelkező, átlagos munkavállalók, valamint az idősebb munkavállalók. Ezen csoportok elérésére és bevonására külön felnőttképzési expanziós stratégia kidolgozására van szükség.

Beavatkozási területek

Közfoglalkoztatottak és alacsony képzettségűek képzése („Újra Tanulok”)

A nemzetközi szervezetek foglalkoztatáspolitikai ajánlásai a közfoglalkoztatás tekintetében egyöntetűen azt hangsúlyozzák, hogy a közfoglalkoztatásban résztvevők számára a továbblépés, illetve az elsődleges munkaerőpiacon való elhelyezkedés lehetőségének megteremtése érdekében képzési és kompetenciafejlesztési programokat kell indítani. A nemzetközi ajánlásokkal összhangban az alapvető jogok biztosa a Munka méltósága projekt keretében vizsgálta (AJB-4162/2012.) a közfoglalkoztatottak és alacsony képzettségűek képzését. A jelentés is arra hívta fel a figyelmet, hogy a közfoglalkoztatás nem öncél, hanem a foglalkoztatáspolitikai eszközök egyike, amely alkalmas lehet arra, hogy elősegítse – elsősorban megfelelő képzések biztosításával – a közfoglalkoztatottak visszatérését az

elsődleges munkaerőpiacra. Az országos közfoglalkoztatási programok esetében a közfoglalkoztatónak a munkavégzéshez kapcsolódóan foglalkoztatást elősegítő képzés lehetőségét kell biztosítani. Különös figyelmet kell szentelni a közfoglalkoztatási programok, képzési programok és közfoglalkoztatottak igényeinek összehangolására, a közfoglalkoztatók, munkaügyi központok, valamint a szakmai segítséget nyújtó felnőttképzési intézmények együttműködésére, a jogszabályi kötelezettségek betartására, a képzésekkel kapcsolatos hiányosságok orvoslására.

E programoknak a munkaerőpiac által elvárt kompetenciák fejlesztésére, alacsonyabb végzettséget igénylő szakmák betöltéséhez szükséges szakmai készségek és végzettségek megszerzésére, az általános iskolai végzettséggel nem rendelkezők számára felzárkózásra és alapkészségeik megerősítésére van szükség, annak érdekében, hogy ezekre építve később OKJ-s képzésbe is bevonhatók legyenek. A képzési programoknak a megélhetéshez és a mindennapi életben való eligazodáshoz szükséges készségek megszerzését is támogatniuk kell.

Romák foglalkoztatásba ágyazott képzése

Romák, kiemelten roma nők, foglalkoztatásba ágyazott képzése a romák felzárkózását és munkaerőpiaci integrációját támogatja. A beavatkozás célja, olyan programok indítása is, mely a közszolgáltatási hiányszakmákban való foglalkoztatásra készíti fel a célcsoportot. A roma lakosság részarányának növelése a közszolgáltatásokban segíti a kommunikációt és a romák jobb hozzáférését is a szolgáltatásokhoz. A beavatkozás keretében a foglalkoztatási szempontból különösen hátrányos helyzetű romák támogatott képzésére, egyénre szabott segítésére, mentorálásra és támogatott foglalkoztatására kerül sor.

Megváltozott munkaképességűek rehabilitációja

A megváltozott munkaképességű emberek foglalkozási rehabilitációjának célja az egyén megmaradt munkaképességének fejlesztése és visszavezetése a nyílt munkaerőpiacra vagy védett foglalkoztatásba. Az egyéni fejlesztési folyamat keretében a foglalkoztathatóság javításának eszköze a tanácsadás, a csoportos foglalkozás, a humánszolgáltatás, a képzés és a megváltozott munkaképességhez igazított munkakör, munkahely feltárása, valamint a tartós munkaerőpiaci integráció érdekében nyújtott támogatás (támogatott foglalkoztatás).

Kompetenciafejlesztésre irányuló felnőttképzési programok

A kompetenciafejlesztésre irányuló felnőttképzési programok célja a felnőtteknek lehetőséget kínálni arra, hogy megszerezzék a szakképzésben való részvétel feltételét jelentő alapfokú végzettséget, illetve hogy a munkaerőpiaci igényeknek megfelelő szakképzettséget szerezzenek. Az alacsony képzettségű munkavállalók képzésére irányuló beavatkozások célja, hogy a munkaviszonyban állók meg tudják tartani munkahelyüket, és hosszú távon is meg tudjanak felelni a gyorsan változó technikai-technológiai, illetve szakmai kihívásoknak. A képzési programok „puha-készségek (nem szakmai elsősorban)”, egész életen át tartó tanulás kulcskompetenciái, IKT készségek, munkavállaláshoz kapcsolódó ismeretek, szociális, anyanyelvi, kommunikációs és állampolgári kompetenciák, vállalkozókészség és kezdeményező készségek fejlesztésére irányulnak.

7.1.3. A végzettség nélküli iskolaelhagyók, lemorzsolódók, a sem az oktatásban, sem munkaerőpiacon nem lévő fiatalok esélyeinek javítása

A végzettség nélküli iskolaelhagyás okai nagyon összetettek. Meghatározó szerepet játszanak benne: a szegénység, szociokulturális és egészségügyi hátrányok, foglalkoztatási, lakhatási gondok, amelyek területi hátrányokkal párosulva különösen súlyos problémát okoznak. A végzettség nélküli iskolaelhagyás összetett probléma, mely egy folyamat utolsó állomása, a korai tanulási kudarcok, az oktatási rendszer szelektív jellegéből fakadóan a rendszerből való kieséshez vezet. Az oktatási egyenlőtlenségeket meghatározó hátránytényezők: a tanuló szociális háttere, lakóhelye, többségtől eltérő etnikai-nyelvi háttere és korlátozott személyes képességei önmagukban és együttesen, egymás hatásait felerősítve képeződnek le a tanulók teljesítményében és a tanulási eredményeikben, az oktatásban való részvétel és továbbhaladás, tanulási utak tekintetében. A szakiskolai képzés alacsony presztízse miatt is a kudarcos és gyenge tanulmányi eredményű diákok gyűjtőhelyévé vált. Az egyik legfőbb probléma, hogy a szakiskolába járó – jellemzően hátrányos helyzetű– fiatalok pályafutásuk alatt, beleértve a korábbi iskolázást és a szakiskola elhagyását követő időszakot is, nem kapják meg azt a segítséget, fejlesztést, amely a munkaerőpiacra vezetné őket, és tartós integrálásukat segítené (ennek csak egyik eleme a szakképzettséghez juttatásuk). Ez hosszabb távon a társadalmi hátrányok újratermeléséhez vezethet. A szakiskolákban a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók arányának növekedésével együtt nőtt a 9. és 10. évfolyamosok között a kimaradók aránya, a végzettség nélküli iskolaelhagyástehát azelőtt jelentkezik, mielőtt a szakma tanulása egyáltalán elkezdődne. A középfokú végzettség és szakmai bizonyítvány nélkül lemorzsolódó fiatalokra a munkaerőpiac alig tart igényt.

Beavatkozási területek

Szakiskolai felzárkóztató programok: intézményes második esély biztosítása

A végzettség nélküli iskolaelhagyás kapcsán az egyik legveszélyeztetettebb csoport azon fiataloké, akik nem fejezték be az általános iskolát. Számukra biztosít esélyt a szakiskolai felzárkóztató oktatás. Az új szakképzési törvény megerősíti a szakiskolákban a társadalmi felzárkózásban vállalt feladatokat és a felzárkóztató tanulókat szolgáló képzési módokat, a tanulási utak sokféleségét és átjárhatóságot biztosít, újraszabályozva az államilag elismert szakképesítések felnőttoktatás keretében történő megszerzésének szabályait. Lehetővé vált továbbá, hogy könnyített feltételekkel akár két év alatt is érettségi vizsgát tehessenek a szakiskolai végzettséggel rendelkezők.

Híd programok

Az általános iskolai hiányosságok pótlását célzó felzárkóztató képzést egységes kerettanterv alapján a nemzeti köznevelésről szóló törvényben rögzített Hídprogramok biztosítják, amelyhez a szakképzési törvény is igazodik. A Hídprogramok keretében akár részsakképesítés is szerezhető, de elsődleges célja, hogy felkészítse a tanulókat a szakképzésbe történő bekapcsolódásra. A „Híd-program” keretében felzárkóztató évfolyam

szervezhető az általános iskolai végzettség megszerzése, a szakiskolai tanulmányok sikerének előmozdítása, a félbe maradt iskolai tanulmányok folytatása, a szakképzettek körének szélesítése céljából.

Ifjúsági Garancia rendszer kiépítése

Az Ifjúsági Garancia hazai bevezetésének célja, hogy az általános, minden 25 év alatti fiatal számára elérhető támogatást kiegészítve, segítse a hátrányos helyzetű fiatalokat a megfelelő képzettség megszerzésében és a munkába állásban, és ezáltal megelőzze a fiatalok munkanélküliség hosszútávra ható, az egyént és a társadalmat egyaránt érintő negatív következményeit. Az ifjúsági munkanélküliség problémájának szerteágazó jellege alapján a kihívás átfogó, rendszerbe ágyazott, a foglalkoztatási, oktatási, képzési, ifjúságügyi és szociális szakpolitikákra átívelő megoldást igényel. A tervezett beavatkozás célja, hogy a 25 év alatti munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetű fiatalok számára a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat (NFSZ) – szükség szerint szoros együttműködésben a fent említett ágazatok helyi képviselőivel, a szociális intézményrendszerrel, civil szervezetekkel illetve a szociális partnerekkel – a programba való bejelentkezést követő 4 hónapon belül garantáltan felkínáljon valamilyen konkrét segítséget, vagy támogatást az elhelyezkedéshez, a munkatapasztalat-szerzéshez vagy az oktatásba, szakképzésbe való be/visszalépéshez.

A Kormány a fiatalok munkaerőpiaci helyzetének javítása érdekében az utóbbi időszakban több intézkedést is hozott, amelyek részét képezik az Ifjúsági Garanciának. Ezek közül kiemelhető a Munkahelyvédelmi Akcióterv, melynek kedvezményei minden 25 év alatti fiatal foglalkoztató munkáltatónak garantált kedvezményt nyújtanak. Érdemi segítséget nyújtanak még a fiatalok és pályakezdők foglalkoztathatóságát javító aktív munkaerőpiaci programjaink, a fiatalok vállalkozóvá válását segítő program, a gyakornokok foglalkoztatását segítő program „Első munkahely garancia központi munkaerőpiaci program”, mely a pályakezdőnek biztosít munkalehetőséget, továbbá a fiatalok munkaerőpiaci helyzetének javítását szolgáló civil foglalkoztatási programok és az innovatív foglalkoztatási programok.

Az Ifjúsági Garancia részeként a – Munkahelyvédelmi Akcióterv keretében – már bevezetett és általánosan garantált támogatás mellett célzott, az elhelyezkedést és/vagy a megfelelő képzettség megszerzését segítő támogatásra is szükség van a munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetű fiatalok elhelyezkedéséhez.

A beavatkozás keretében a fiataloknak felajánlható támogatások köre az alábbiakra terjed ki: Álláslehetőség, gyakornoki program (ösztöndíjas foglalkoztatás), munkatapasztalat-szerzés támogatása, bértámogatás, mobilitási támogatás, vállalkozóvá válás támogatása és fiatalok induló vállalkozásának fejlesztése, szakképzési lehetőség, tranzitfoglalkoztatás, non-profit szervezetek fiatalokat célzó munkaerőpiaci programjai, második esély iskola, HÍD program, kompetencia-fejlesztés bizonyos formái, felzárkóztató képzés, munkaerőpiaci szolgáltatások (pl.: mentorálás, coaching) stb.

7.1.4. A nem formális és informális valamint a rugalmas tanulási lehetőségek bővítése, munkahelyi tanulás támogatása és fejlesztése

A 4. specifikus cél elsősorban 3 beavatkozási-fejlesztési irányt foglal magában, melyek együttes célja a nem formális és informális keretek közötti tanulás lehetőségeinek és elérhetőségének javítása:

- nem formális és informális tanulás fejlesztése a kulturális intézményrendszeren keresztül
- e-tanulás és távoktatás fejlesztése
- munkahelyi tanulás támogatása és fejlesztése

Nem formális és informális tanulás fejlesztése a kulturális intézményrendszeren keresztül

Az egész életen át tartó tanulásban való részvétel nemzetközi összehasonlításban rendkívül alacsony, melyben szerepet játszik a nem formális tanuláshoz való hozzáférés és az abban való részvétel alacsony aránya. A nem formális tanulási forma aránytalanul kis figyelmet kap, noha éppenséggel fontos átkötő, felkészítő és átmeneti szerepe van a formális oktatásban, szakképzésben való nagyobb részvétel iránti motivációk felkeltésében a későbbi életszakaszokban. Ezért mind a végzettség nélküli iskolaelhagyás miatti alapvető kompetenciák megszerzésében, mind pedig a felnőtt-tanulási szolgáltatásokban a jelenleginél jóval kiemeltebb szerepet kell kapnia, mivel rugalmassága révén ki tudja tölteni azokat a réseket, amelyekre a formális képzés kevésbé adaptív. A nem formális keretek mellett fontos az informális tanulás szerepének növelése is. Sajnálatos módon az önállóan, iskolarendszereken kívüli keretek között szerzett tanulásnak, az informális tanulásnak és tudásszerzésnek nincs nagy forgalmi értéke, ezért általában alulértékelik. Fontos tehát, ezen jelenségek egyéni szinten való tudatosítása és ezáltal a motiváció növelése.

Beavatkozási területek

Nem formális és informális tanulás célorientált bővítése

A nem formális és informális tanulás célorientált lehetőségének bővítését szolgálja a kulturális intézmények által nyújtott nem formális és informális képzések, tanulási formák és programok biztosítása. A beavatkozás célja a kulturális intézmények – könyvtárak, múzeumok, közművelődési intézmények, levéltárak és művészeti intézmények - által nyújtott olyan nem formális és informális tanulást támogató programok és képzések biztosítása, amelyek elősegítik a gyermekek, tanulók személyiségfejlődését, kreatív képességeinek kibontakoztatását, hátrányainak kompenzálását, miközben hatékonyan segítik a kompetenciafejlesztést is. Az ingyenes nem formális képzési és tanulási alkalmakon a szociálisan hátrányos helyzetű és leszakadó térségek felnőtt népességének korszerű ismeretekkel történő ellátása is megvalósul (pl: digitális írástudás elterjesztése). A kulturális intézmények a formális oktatást szorosan kiegészítő nem formális és informális képzési

programjaikkal és szolgáltatásaikkal, valamint megújult infrastruktúrával rendelkező közösségi tereikkel járulnak hozzá a minőségi oktatáshoz történő hozzáférés kiterjesztéséhez.

A kulturális intézmények szerepének erősítése a felnőttkori tanulásban

A felnőttkori tanulás formális, nem formális lehetőségei biztosításában fontos szerepet játszanak a kulturális intézmények (közművelődési intézmények, könyvtárak, muzeális intézmények, levéltárak, kulturális civil szervezetek), főként kistelepüléseken és hátrányos helyzetű térségekben. A felnőttképzési akkreditációval rendelkező intézmények száma bővült a vizsgált időszakban, és egyre megszokottabb, hogy az egyén munkaerőpiaci felértékelődéséhez vezető, korszerű képzéseknek is otthona a kulturális intézmény.

A felnőttképzést elő kell segíteni a közgyűjtemények (különösen a könyvtárak) naprakész tudásbázisként történő fejlesztésével is. A könyvtári fejlesztések célja, hogy a könyvtári rendszer jobb hatásfokkal szolgálja a minőségi oktatást, a formális oktatáson kívüli képzést és tanulást, a könyvtári szolgáltatásokkal megvalósítandó olvasási és digitális kompetenciák fejlesztését. Kiemelt célcsoport a gyermek- és ifjúsági korosztály, amely számára a könyvtárak a korai szocializáció és az iskoláskor alatti nevelés és képzés lehetőségét teremtik meg. Kiemelt cél a hozzáférés területi különbségeinek a csökkentése.

A múzeumi gyűjteményeken alapuló, az iskolai igényekhez, tantervekhez szervesen illeszkedő, a gyermek- és ifjúsági célcsoportokra irányuló múzeumpedagógiai programsorozatok tervezése és megvalósítása, valamint kimondottan a felnőtt lakosságnak, ill. családoknak szervezett programok szervezése a múzeumi gyűjteményeken alapuló oktatási tevékenységet segítette. Az egész életen át tartó tanulás jegyében, az éves kiállítási tervhez és a helyi kulturális értékekhez kapcsolódó programcsomagok, korosztályokra lebontott, és a csoportok speciális igényeire alapozott foglalkozássorozatok kidolgozása és megvalósítása történt meg a múzeumi gyűjtemények jellegéhez igazodva.

A kulturális intézmények egész életen át tartó tanuláshoz kapcsolódó feladatai:

- a formális oktatásba való visszatérést vagy belépést megalapozó képzések,
- továbbtanulási és képzési utak támogatása az általános iskolától az érettségi megszerzéséig,
- idősek tanulásának biztosítása,
- a munkaerőpiaci be- illetve visszalépést segítő alapkompenciák fejlesztése,
- nem formális és informális képzési formák és szolgáltatások (pl. távoktatás, e-learning, termelő iskola) kiterjesztése,
- funkcionális analfabetizmus visszaszorítása,
- nyelvi kompetenciák fejlesztésére irányuló tematikus nevelő és fejlesztő programok indítása,
- anyanyelvi kommunikáció elsajátíttatása,
- tanulás tanulása,
- állampolgári kompetencia, kulturális kifejezőkészség és a tudományos magyarázatok alkalmazására képessé tétel,

- új innovatív tanulási lehetőségek és formák fejlesztése és elterjesztése a felnőttek számára is,
- további cél az egész életen át tartó tanulást támogató, részvételt ösztönző rendszerépítő intézkedések megvalósítása, úgymint nem formális, informális tanulás elismerése és validáció.

Specifikus célok:

- a közösségek és a társadalmi együttélés erősítése,
- a munkaerőpiaci szempontból hátrányos vagy veszélyeztetett csoportok foglalkoztathatóságának növelése nem formális képzésekkel és felnőttképzési szolgáltatásokkal,
- a tanulási képesség kompetencia kialakítása,
- egyes életkori sajátosságokhoz (pl. idősök) szabott tanulási alkalmak,
- gazdálkodási, vállalkozási kompetencia fejlesztése,
- az erőforrásokkal való felelős gazdálkodás javítása, a támogatásokból fejlesztett programok, jó gyakorlatok, elterjesztése,
- a köznevelés eredményességének és hatékonyságának növelése, az oktatás minőségének javítása és az ahhoz való hozzáférés bővítése a nem formális és informális formákon keresztül, a lemorzsolódottak esetében a formális oktatásba való visszatérés elősegítése,
- a kulturális szolgáltatások területén dolgozó szakemberek életpályájának javítása, minőségének fejlesztése,
- az egész életen át tartó tanulás minőségének és az ahhoz való hozzáférés javítása.

A Tanács következtetései a kultúrának szegénység és a társadalmi kirekesztés elleni küzdelemben játszott szerepéről (2010/C 324/03) dokumentum szerint további cél a kulturális dimenzió beépítése a szegénység elleni küzdelmet szolgáló stratégiába, mely szintén az egész életen át tartó tanulás bázisán képzelhető el:

- a kulturális alapszolgáltatások álljanak mindenkinek a rendelkezésére: feladat a helyi alapszolgáltatások javítása és bővítése (tudástartalmak, tanulási alkalmak elérése),
- a kulturális programok épüljenek be a társadalmi felzárkózási irányuló programokba,
- kultúrák közötti párbeszéd segíti egymás megértését (tolerancia, befogadás),
- közösségi életben való aktív részvétel erősítése (gyerekek és fiatalok részvételének erősítése),
- kreativitás és innováció ösztönzése,
- digitális készségek fejlesztése (különösen kiszolgáltatott, szegénységben vagy kirekesztettségben élőkénél),
- kultúra bázisán (közösségfejlesztés, nem formális és informális tanulás) megszerzett készségek hasznosítása a munkaerőpiacra és a társadalmi, ill. közéletbe vezető úton.

Javaslatok, feladatok:

- szükséges a kulturális intézményrendszer fejlesztését szolgáló beavatkozások eredményeinek fenntartása és kiteljesítése érdekében az eddigi fejlesztési irány követése, a kulturális intézmények élethosszig tartó tanulást, a minőségi oktatást, továbbá végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentésére irányuló tevékenységek támogatása,

- lényeges a társadalmi szerepvállalás fokozása: hátrányos helyzetűek felzárkózása a, olvasási és digitális kompetenciák fejlesztése, az egész életen át tartó tanuláshoz való egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása,
- korosztály- és célcsoport-specifikus tanulási alkalmak biztosítása elengedhetetlen,
- helyi igényekhez jobban igazodó tanulási módszerek kidolgozása,
- az intelligens növekedés érdekében szükséges a tanulás és készségfejlesztésének támogatás a kulturális intézmények eszközeivel, valamint a kutatás és az innováció elősegítése érdekében új szolgáltatások, adatbázisok és nem formális képzések kialakítása,
- a fiatal munkanélküliek számának csökkentése és a foglalkoztathatóság támogatása érdekében új nem formális képzési formákat szükséges kifejleszteni,
- a kulturális intézmények az inkluzív növekedés támogatása érdekében további készség- és kompetenciafejlesztő nem formális képzéseket fejlesszenek ki,
- kulturális területen működő szakemberek át- és továbbképzése az egész életen át tartó tanulás céljainak megvalósítása érdekében, nemzetközi tapasztalatcserek támogatása,
- a lépéstartás érdekében az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges infrastrukturális fejlesztések a kulturális intézményekben, beleértve az informatikai infrastruktúrát,
- a tevékenységek hatékonyabb megvalósításának segítése a szakmai és szakmaközi együttműködések támogatása, ezen belül különösen fontos az oktatási és kulturális intézmények között kialakult rendszerszerű együttműködések megőrzése, fenntartása, elmélyítése, illetőleg újak létrehozása,
- ösztönözni kell az eredmények disszeminációját, jó gyakorlatok megosztását,
- a hozzáférés javítása érdekében fontos a tágran értelmezett (azaz a célcsoport, a szolgáltatások, az eszközöket egyaránt felölelő) mobilitás és az akadálymentes hozzáférés megteremtése, támogatása (akadálymentesítés, digitalizálás, gyűjtemények távoli elérése),
- esélyteremtési szempontok figyelembe vétele az alábbi módon:

HÁTRÁNYOK LEKÜZDÉSE

TERÜLETI
(kulturális szolgáltatásokban)
Hátrányos helyzetű térségek

SZOCIOKULTURÁLIS
Család, szegénység

Infrastrukturális fejlesztés

**Tartalom- és
szolgáltatásfejlesztés**

Érintettek:

- könyvtárak
- muzeális intézmények
- közművelődési intézmények
- kulturális civil szervezetek

E-tanulás és távoktatás fejlesztése

Az IKT köznevelési, felsőoktatási és szakképzési meghonosítása terén az elmúlt évtizedben számos jelentős erőfeszítés történt. Az erőfeszítések jó része a bemenet oldalára összpontosított: elsősorban a technológia, az infrastruktúra, a hozzáférés és – újabban – a felhasználható digitális tartalmak fejlesztése volt a fókuszban.

A problémát tovább súlyosbítja, hogy digitális képzettségi szakadék jött létre az idősebb és fiatalabb generációk között. Mivel a hazai munkavállalók meghatározó arányú része az IKT alkalmazások iránt kevésbé érzékeny kis- és középméretű vállalkozásokban (KKV) vagy a fekete és szürkegazdaságban dolgozik, jelentős az ebben a szegmensben realizálódó versenyképességi hátrány, mely a tudásgazdaságba való bekapcsolódás komoly akadályát is

képezi. A kisvállalkozások alkalmazottainak IKT képzése azonban két okból is problematikus. Egyrészt szaktudásuk sokszor annyira speciális, hogy továbbképzésük sokszor nem formális keretek között valósítható meg: az e-learning segítségével. Azonban ehhez általános készségek, informatikai ismeretek szükségesek, amelyek viszont – és ez a probléma másik fele – sok esetben hiányoznak.

Kiemelten fontos az e-tanulási programok számának növelése: a tananyag önálló feldolgozását megkönnyítő, speciálisan tervezett – a célcsoport igényeihez igazított – tanulói csomagok, illetve a tanulási folyamatot segítő támogatási rendszerek (tutori munka, technikai asszisztencia stb.) és infrastruktúra (forrásközpontok, konzultációs központok, gyakorlati képzési helyek, informatikai hálózatok stb.) fejlesztése.

Munkahelyi tanulás támogatása és fejlesztése

A felnőttképzés gazdasággal való kapcsolata közvetlenül a munkahelyi, illetve a munkahely által támogatott képzések esetében a legerősebb. Mivel a munkaerőpiaci szempontból releváns képzések jelentős hányada munkahelyi képzés formájában zajlik, és funkcióját és jellemzőit tekintve jelentősen eltér a felnőttképzési intézményrendszerben zajló képzésektől, ezért indokolt külön beavatkozási területként azonosítani. Az Eurostat adatai szerint 2010-ben csak minden második vállalkozásnak voltak olyan dolgozói, akik munkahelyi képzésben vettek részt. Nyugat-Európában ez az arány 70-80% körül van. A képzési hajlandóságot jelentősen befolyásolja a vállalkozás mérete: a nagyvállalatok 95%-a, a középvállalkozások 74%-a, míg kisvállalkozások 43%-a támogatott valamilyen képzést. A képzésben résztvevők összes foglalkoztatotthoz viszonyított aránya a kisvállalkozásoknál alkalmazottak 11%-a, a középvállalkozásokban 14%-a, míg a nagyvállalatoknál alkalmazottak 28%-a részesült képzésben. A támogatott képzések köréből a hagyományos (tanterv, oktató terem, kötött képzési program, stb.) képzések valamivel több, mint egyharmadot tesznek ki.

Mivel a munkáltatók által nyújtott képzések bizonyulnak felnőttképzési szempontból a leghatékonyabbnak, ezért fontos a munkahelyi képzések támogatását kiemelten (de megfelelő kontroll mellett) kezelni.

Munkahelyteremtő és beruházásokhoz, vállalatok technológia váltásához kapcsolódó képzések támogatása

A Magyarországon jelentős munkahelyteremtéssel járó nagyberuházást megvalósító vállalatok ösztönzése képzési támogatás segítségével, annak érdekében, hogy a felvételre kerülő alkalmazottak általában vállalat-specifikus, hatékony, gyakran a külföldi anyavállalatnál zajló képzések révén magas technikai színvonalat képviselő berendezések működtetésére vagy összetett szolgáltatási tevékenység ellátására legyenek alkalmasak. Régió-specifikus szakmai képzések támogatása KKV-ék esetében, melyek alkalmassá teszik őket beszállítói vagy innovációs láncban való részvételre.

Kis- és középvállalkozások szakmai és a szolgáltatások nyújtása színvonalának javításához kapcsolódó képzési támogatása

A munkahely egyre inkább tanuló szervezetté kell, hogy váljék, s a jövőben kiemelten fontos lesz az a szerep, amelyet a munkavállalók képzésében fog betölteni. Fontos, hogy minél több munkahelyen legyen lehetőség a tanulásra, s megjelenjen a gazdasági-üzleti tevékenység és a tanulás közötti kapcsolatépítés. Ösztönözni kell, hogy a vállalkozások a modern üzleti menedzsment, az IT és idegen nyelvi kompetenciák, kommunikációs készségek, ügyfélkezelés, adminisztrációs programok, vállalkozói készségek területén vállalati képzéseket szervezzenek a tényleges szakmai képzések és továbbképzések mellett.

7.2. Az egész életen át tartó tanulás alapelveinek erősítése az oktatási és képzési rendszerben és a felnőttkori tanulásban

A második átfogó cél 5 specifikus célt foglal magában:

- az első az egész életen át tartó tanulás koragyermekkori és iskolai megalapozásának, az alapkészségek és kulcskompetenciák oktatás megerősítésére, a köznevelés hátránykompenzációs szerepének erősítésére irányul,
- a második a pedagógusok, szakoktatók és képzők felkészítését, folyamatos szakmai fejlesztését, önfejlesztő képességének növelését foglalja magában,
- a harmadik a szakképzés és gazdaság, munka világa közötti kapcsolatok erősítését, gyakorlati képzés fejlesztését, a szakképzés hatékonyságának növelését tűzi ki céljául,
- a negyedik a felsőoktatás diverzifikációjának és differenciálódásának támogatását, a felsőoktatás vonzerejének növelését a 25-55 évesek körében és a felsőoktatás gazdaság igényeinek megfelelő átalakítását,
- az ötödik a felnőttképzés hatékonyságának javítását és célzott felnőttképzési támogatási rendszer kialakítását célozza.

7.2.1. Az egész életen át tartó tanulás megalapozásának megerősítése

Az egész életen át tartó tanulás hazai rendszerének kiépítése – természetesen – a tanulási alapok megerősítésével kezdődik. Tanulási alapnak a mindenkitől kötelezően számon kérhető tudás, készség és képesség, valamint a tanulással kapcsolatos pozitív motiváció számít. A hazai és nemzetközi vizsgálatok mindkét alkotóelem tekintetében súlyos problémát jeleznek.

Habár pozitív törekvések is láthatók a tolerancia és előítélet-mentesség fejlesztésével kapcsolatban az óvodai nevelésben, a köznevelésben és a pedagógusképzésekben, valamint a 2013-ban hatályba lépő Nemzeti Alaptantervben és egyéb jogszabály-módosításokban, ezek eredményessége a gyakorlatban még nem látható, ezért a megvalósítás során hangsúlyt kell helyezni az oktatásban még mindig tapasztalható szegregatív mechanizmusok elleni

fellépésre. Fontos szerepet játszik ebben a toleranciára neveléssel, diszkrimináció és gyűlöletkeltés elleni fellépéssel kapcsolatos tartalmak hangsúlyossá válása az új tartalomszabályozásban. Az iskola és a hátrányos helyzetű, roma gyerekek szülei közötti kommunikáció fejlesztése, a szülők bevonása az iskola életébe csökkentheti a többségi társadalomban élő előítéleteket, s a tanulási szeparációhoz vezető nyomást (AJB-1199/2013. számú jelentése.)¹⁹

Problemátikus, hogy a hazai iskolarendszerben az általános iskola első négy évfolyamán nem történik meg kellő figyelemmel és alaposággal az alapkészségek fejlesztése és elmélyítése, valamint az iskolai felzárkóztató foglalkozások nem nyújtanak kellő segítséget, különösen a halmozottan hátrányos helyzetű csoportok számára. A felső tagozaton tanulók jelentős része nem tud megbirkózni a követelményekkel, nem megfelelően kiforrott képességeik és az alkalmazott pedagógiai módszerek miatt lemaradásuk az évek folyamán nő, kudarcaik miatt tanulási kedvük csökken.

Beavatkozások

Korai intervenció megerősítése és a koragyermekkori nevelés kiterjesztése

Az egész életen át tartó tanulásban kulcsfontosságú szerepe van a korai szocializációnak. A személyiségfejlesztésre alapozó nevelés így már egészen korai életszakaszban megkezdődik az önismeret, önértékelés, probléma-megoldási készség és kommunikációs készség fejlesztését, amelyek a szocializáció alapvető elemei. A játékos személyiségfejlesztésen és pozitív értékelő visszajelzésen alapuló pedagógiai eszközök és módszerek egy része standard formában eredményesen kerül alkalmazásra az óvodában. Fontos azonban ezen bevált pedagógiai és módszertani elemek elterjesztése.

A kisgyermekkori nevelés fontos megelőző szerepet játszik a végzettség nélküli iskolaelhagyáselleni küzdelemben is. A Kormány kiemelt területként kezeli a kisgyermekkori nevelés megerősítését. Ezt a célt szolgálja a három éves kortól kötelező óvodáztatás bevezetése, különös tekintettel a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekekre, az óvodai férőhelybővítés, az óvodai ellátást fejlesztő programok megvalósítása.

Alapkészségek és kulcskompetenciák oktatásának megerősítése

A köznevelés rendszerében minden iskoláskorú gyermek számára egységesen átadandó műveltség tartalmát a Nemzeti alaptanterv határozza meg, amely közli a magyar köznevelés kiemelt fejlesztési feladatait, az Európai Unió által közös fejlesztési célként megjelölt kulcskompetencia-területeket, műveltségi területenként határozza meg a köznevelés keretében folyó nevelő-oktató munka közös értékeit, kötelező céljait, a nevelő-oktató munka alapjául szolgáló közműveltség ismeret-, készség- és képességjellegű követelményeit.

A magyar köznevelésben a kulcskompetenciák fejlesztésének biztosítása az elmúlt évek fejlesztéseinek homlokterében volt. Európai uniós források felhasználásával valósult meg az ún. köznevelési programcsomag-fejlesztés. A program egyszerre célozta az oktatás

¹⁹ <http://www.ajbh.hu/documents/10180/111959/201301199.doc>

tartalmának és módszertanának átalakítását, a kompetencia alapú tananyagok, programok adaptációját, továbbfejlesztését, elterjesztését. Az új köznevelési rendszer tartalmi szabályozásának átalakítása megtörtént, és a rendszer megújításából következően a beavatkozás keretében az alábbi tartalmi, módszertani változások érvényesítésének támogatására kerül sor:

- a tanulói alapkészségek, képességek szintjének emelése, fejlesztése, a nyelvi kompetenciák növelése,
- lehetőség szerint az infokommunikációs kompetenciák növelése,
- az új tantervi-tartalmi szabályozóknak megfelelő taneszközök, mérő- és értékelő eszközök, tananyagtartalmak fejlesztése, bevezetése, elterjesztése különös tekintettel a végzettség nélküli iskolaelhagyásveszélyének kitett tanulókra,
- az LLL kulcskompetenciák és transzverzális képességek (pl.: innováció, kreativitás, vállalkozókészség, idegen nyelvtudás, a továbbtanuláshoz szükséges készségek stb.) fejlesztése.

A végzettség nélküli iskolaelhagyásmegelőzése

A beavatkozás elsősorban a végzettség nélküli iskolaelhagyás arányának csökkentését célzó intervenciós intézkedéseket foglalja magában. Ennek része például a végzettség nélküli iskolaelhagyás jelenségének azonosítása, nyomon követhetősége, intervenciós intézkedések bevezetése: a programok alapját képező tanítási módszerek kidolgozása, a végzettség nélküli iskolaelhagyásszempontról veszélyeztetett csoportok iskolai sikerességének elősegítését célzó intézkedések és a veszélyeztetett helyzetű gyerekek/tanulók iskolai sikerességének megteremtése érdekében érintett csoportok (kiemelten szülők, pedagógusok, segítő szakemberek) együttműködésének támogatása.

A beavatkozás része a közvetlen szülői tájékoztatás támogatása, és a szülőkkel kapcsolatban lévő szakemberek tájékoztatási képességének javítása, szakemberek képzése és felkészítése. Az SNI gyermekek fejlesztését szolgáló eszközök javítása és hozzáférhetővé tétele, az SNI tanulók munkaerőpiacra történő átvezetését szolgáló programok megvalósítása, a gyógypedagógiai intézmények együttnevelést támogató szerepének erősítése, hogy támogatni tudják a többségi intézményeket az SNI-tanulók befogadásában. Az integrálható tanulók felkészítése a többségi iskolákba kerülés előtt, az együttnevelésben részt vevők folyamatos támogatása, továbbá a nemzeti szintű befogadó neveléssel kapcsolatos adatgyűjtés rendszerének felállítása, amely lehetőséget ad a nyitottságra ösztönző nevelés hatékonyságának elemzésére és az SNI gyermekek és családjaik által észlelt problémák feltérképezésére.

A programok tartalmazzák a HH/HHH tanulók iskolai sikerességének elősegítését célzó pedagógiai módszerek kifejlesztésére irányuló intézkedéseket és az érintett szereplők helyi szintű együttműködésének kialakítását. Az egyéni élethelyzetekhez történő rugalmas alkalmazkodást biztosító támogató rendszerek, a szükséges mentori hálózatnak a megteremtését, az egyenlő bánásmód követelményének fokozottabb érvényesítéséhez, interkulturális, tudatos életpálya-építési, életviteli és munkavállalói kompetenciák

fejlesztését, a tanulói életút köznevelési rendszerben való nyomon követéséhez kapcsolódó fejlesztéseket, a sport és az önkéntesség kapcsolatára építő iskolai programok kiemelt támogatását.

7.2.2. Új tanítási, tanulási kultúra

A második specifikus cél a pedagógusok, szakoktatók, felnőttképzésben dolgozó szakemberek, kulturális szakemberek és andragógusok és trénerek folyamatos szakmai fejlesztésével, továbbképzési rendszerük megalapozására irányul. Azzal, hogy az egész életen át tartó tanulás megalapozásában a hangsúly a kulcskompetenciák fejlesztésére helyeződik, a hagyományos „ismeretátadó” pedagógus szerep megváltozik. A szerepváltozás szükségessé teszi a pedagógus továbbképzés módszereinek és tartalmainak bővítését, (differenciált foglalkozás technikái a különböző nevelési igényű tanulók szükségleteinek kielégítésére, csoportépítés multikulturális környezetben, az IKT-kultúra beépítése a tanításba stb.), másrészt a szakmai önreflexió és értékelés lehetőségeinek bővítését.

A tanárság életpálya-megközelítésében a folyamatos fejlődés kiemelt jelentőséget kap, amelyben a tanári életút első szakaszaként a tanárképzés minősége meghatározó. A köznevelés területén a pedagógusok munkájának elismerése érdekében történt lépésekkel, és az oktatási ágazatot szabályozó törvényekkel a pedagógus szakma tekintélyének emelése érdekében hozott kormányzati döntésekkel összefüggésben, az osztott rendszerű tanárképzés által hordozott anomáliák kijavítása megtörtént. A tanárképzés képzési idejének növelése, a szaktárgyi felkészítés arányainak kiegyenlítése, egységesítése, a tanári felkészítés szakterülethez szervesen kapcsolódó oktatása az osztatlan, legalább ötéves képzés visszaállítást eredményezte. A tanári képesítés alapvető elemei: a szaktudományos tudás és az ehhez szervesen kapcsolódó pedagógiai, pszichológiai, szakmódszertani elméleti és gyakorlati tudás, készség, képesség.

Beavatkozási területek

Tanárképzés megújítása

A tanárképzés szerkezete átalakításának alapvető célja a tanári szakma professzionalizálása, a képzés minőségének biztosítása, a leendő tanárok szaktudományos felkészültségének, ismereteinek növelése. A tanári munkában, illetve a tanári képesítés megszerzésében különösen fontos szerepe van annak, hogy növekszik az iskolai tanítási gyakorlat aránya és súlya.

Tartalmában és a tanárszakok rendszerében a Nemzeti Alaptanterv változása új követelményeket hoz a közismereti és a szakmai, művészeti tanárképzésben is, a szakemberképzés az iskolai nevelés-oktatás szakaszai szerint differenciálódik a közismereti területen általános iskolai és középiskolai tanárképzésre. A tanárképzés képzési idejében történő belső arányeltolódás következtében az egyéves iskolai gyakorlatban a tanári képesítésre való felkészítés szerepe növekszik, illetve a pályára való szocializációban, a közoktatási intézmények szakember utánpótlásában meghatározó szerepet kap a közvetlen iskolai gyakorlat. A képzésben különösen lényeges a szaktudományos ismeretek

megszerzése és integrálása a tanulók személyiségfejlődése érdekében, az egyes tanulók és csoportok megismerése, fejlődésük előmozdítása, a tanítási tevékenységek, módszerek széles repertoárjának ismerete, a pedagógiai folyamat tervezése, szervezése és irányítása, valamint a kapcsolattartás a pedagógiai folyamat többi résztvevőjével.

A felsőoktatás keretében folyó képzés mindazt az elméleti és gyakorlati tudást kell, hogy biztosítsa, amely ahhoz szükséges, hogy a tanár a pályáját megkezdhesse. Cél, hogy a felsőoktatásba történő belépéskor a legjobb képességű és tudású, felsőfokú tanulmányokra képes fiatalok már jelentkezéskor a tanárszakot válasszák és a jó szakmai tudással, gyakorlati készséggel, módszertani felkészültséggel rendelkezők közül kerüljenek ki a tanári pályát választók, és ezáltal is a tanári pályának megfelelő presztízse, elismertsége legyen. Cél továbbá, hogy képes legyen minél jobban, és minél inkább más nyelven is oktatni, illetve az infokommunikációs eszközök használatával átadni a tudás minél nagyobb hányadát.

Az alsó- és felső középfokú oktatás tanárainak képzésében az általános iskolai és középiskolai tanárképzés újbóli rendszerbe illesztésével iskolatípusok, az iskolai nevelés-oktatás szakaszai szerint differenciálódik a tanári szakképzettség. A köznevelési törvényben meghatározottak szerint a tehetséggondozás speciális feladatainak ellátását külön jogszabályban meghatározott emelt szintű követelmények alapján láthatják el a gimnáziumok. A középiskolai tanári szak megnövekedett képzési időben ezen középiskolákban a minőségi tanári feladatok ellátását biztosítja.

A pedagógusok szakmai fejlesztése az egész életpályán keresztül

A pedagógusok folyamatos szakmai fejlesztése a pedagógus életpálya része. Az életpálya a pedagógiai munka minőségének javításával összefüggő, több elemre építő átfogó modellben tud megvalósulni, melynek meghatározó eleme az előmenetellel szakmailag összekapcsolt folyamatos fejlesztés, továbbképzés. A beavatkozás támogatja a pedagógus pálya vonzóbbá tételét, másrészt a pedagógusok szakmai felkészültségének, elkötelezettségének a növelését célzó intézkedéseket, melyek hozzájárulnak:

- a pedagógusképzés fejlesztéséhez az alapképzésekben, a kulcskompetenciák vonatkozásában, illetve a természettudományos, nyelvi oktatás és a felzárkózás, tehetséggondozás területén,
- a pedagógusok lemorzsolódást megelőző programok és komplex fejlesztő csomagok pedagógiai-módszertani alkalmazására való felkészítéséhez,
- a pedagógusok folyamatos szakmai fejlődésének biztosításához,
- önfejlesztő és karrier-tervező képességek növeléséhez.

A felnőttképzésben dolgozó szakemberek, szakoktatók képzése, továbbképzése

Az egész életen át tartó tanulás köznevelésen kívül dolgozó oktatói (pl. szakoktatók, felnőttképzésben dolgozó szakemberek) esetében nem a hagyományos keretek és tartalmak megújítása, hanem új keretek létrehozása a feladat. Ennek érdekében célszerű kidolgozni olyan szakmai-módszertani tréningek tananyagait, melyeket a szakoktatók és

felnttktkzésben dolgozó szakemberek is igénybe vehetnek. Továbbá fontos feladat, hogy a pedagógusképző egyetemek kutatócsoportjai dolgozzák ki a felnttktkzés módszertanát, és tegyék elérhetővé azt, a felnttktkzésben dolgozó cégek és szervezetek számára is.

Elengedhetetlen a felnttktkzéssel foglalkozó szakemberek és az ad hoc jelleggel képzők folyamatos fejlesztése is. Mára a felnttktkzés a globális oktatásipar rendkívül differenciált (e-learning, hátrányos helyzetűek, alternatív tanulási technikák stb.) és fejlett szakterületévé vált, ahol Magyarországnak – minden hazai erőfeszítés ellenére – komoly lemaradást kell behoznia. Különösen fontos, hogy a felnttktkzéssel foglalkozó szakembereket, kulturális szakembereket, andragógusokat felkészítsük például a deviáns fiatalok, szenvedélybetegek, elítéltek képzésére.

A felnttktkzéssel és a kapcsolódó témakörökkel foglalkozó szakemberek továbbképzésére, mint humánerőforrás fejlesztési terület, adekvát forrásként kínálkozik az Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program.

7.2.3. Szakképzés és gazdaság, munka világa közötti kapcsolatok erősítése

A harmadik specifikus cél a képzés és a gazdaság közötti kapcsolatok erősítésére irányul. A szakképzés-fejlesztési szakpolitika előterében továbbra is a kereslet-orientált képzés megteremtése, és kiegyensúlyozottabb továbbfejlesztése áll. A gazdasággal való kapcsolat, a duális képzés erősítése és a tanulószerveződések számának növelése érdekében módosításra került a szakképzési hozzájárulásról és a képzés fejlesztésének támogatásáról szóló törvény. A nemzetgazdasági tárca megállapodásban rögzítette az együttműködés tartalmát a Magyar Kereskedelmi és Iparkamarával, ennek értelmében a gazdálkodó szervezeteket kedvezményekkel ösztönzik a szakképzésben való aktív részvételre. Az MKIK feladatai közé tartozik változatlanul a tanulószerveződések felügyelete. A képzés munkaerőpiaci relevanciájának erősítése, a szakképzésből kilépők elhelyezkedési esélyeinek és a munkaerő versenyképességének javítása érdekében az MKIK szerepe megerősítésre került.

Az új szakképzési törvény 2013. szeptember 1-jétől az iskolai rendszerű képzésben kötelezően előírta az új típusú, általánosan hároméves szakiskolai és az ágazati szakközépiskolai szakképzés bevezetését, és felmenő rendszerben a szakközépiskolában a kötelező szakmai érettségi vizsgát. A tanulószerveződés rendszerének további erősítése és a vállalkozások gyakorlati képzésbe való bekapcsolódásának ösztönzése érdekében csökkent a szakképzési hozzájárulással kapcsolatos adminisztráció, illetve szakmankénti gyakorlati normatíva került bevezetésre. 2012 szeptemberétől a szakiskolákban már az első szakképzési évfolyamtól (9. évfolyamtól) köthető tanulószerveződés, továbbá megerősítésre kerültek a tanulói jogok és garanciák, és megvalósult a tanulószerveződés nyilvántartásának szabályrendszere, amely tevékenységet a gazdasági kamara 2013-tól erősebb jogkörökkel folytatja.

A munkahelyi képzések támogatásának – akár a tanulók gyakorlati képzésének vállalása formájában, akár a saját munkavállalók képzése révén – feltétlenül a Gazdaságfejlesztési és

Innovációs Operatív Program által lefedett célok között kell szerepelnie, egyéb támogatási források fenntartása mellett.

Beavatkozási területek

Tanulószerződést kötő vállalkozások és a diákok munkatapasztalat szerzésének támogatása

A tanulószerződés keretében tanult pályakezdők foglalkoztatásának támogatására gyakornoki program indult. A program elsődleges célja a közvetlen munkahelyteremtés elősegítésén túl az iskolai rendszerű képzésben szerzett első szakképesítés hasznosulásának elősegítése, a pályakezdők korai munkahelyi tapasztalathoz segítése, a duális szakképzés erősítése. A pályázat azon mikro- és kisvállalkozások, valamint középvállalkozások projektjeit támogatja, amelyek vállalják, hogy olyan 25 év alatti fiatal, szakképesítéssel rendelkező pályakezdőt alkalmaznak a szakmájának megfelelő munkakörben, akinek korábban nem nyílt alkalma munkatapasztalatot szerezni. Kiemelt cél a tanulószerződést kötő tanulók és vállalkozások támogatása.

A magyar gazdaság sikeres fenntartásának, további növekedésének egyik feltétele a duális szakképzésnek, e képzési modell elemeinek folyamatos állami támogatása – elsődlegesen a tanulószerződéses gyakorlati képzés ösztönzése révén. E vonatkozásban, bizonyos tekintetben a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Programnak is számításba kell kerülnie.

Munkahelyi körülmények között megvalósuló gyakorlati képzés és tanműhelyi kapacitások fejlesztése a gazdálkodó szervezeteknél a gazdaságfejlesztési programokhoz kapcsolódóan

A tanulószerződéses kapacitás növeléséhez és a szakképzésben résztvevők foglalkoztathatóságának javításához hozzájárulhatnak a vállalati tanműhelyi és munkahelyi környezetben megvalósuló beruházások, infrastrukturális fejlesztések. Fontos, hogy a duális képzés erősítése érdekében végrehajtott infrastrukturális fejlesztések súlypontja, fókusza ne a vállalati tanműhelyi kapacitások – indokolt esetben történő – fejlesztésén legyen, hanem elsősorban a munkahelyi körülmények között megvalósuló gyakorlati képzést lehetővé tevő kapacitásfejlesztésen.

A következő hétéves tervezési ciklus szakképzési infrastrukturális fejlesztései nehezen képzelhetőek el a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program forrásainak bekapcsolása nélkül.

Szakképzés minőségének javítása, tartalmi, módszertani fejlesztések

A szakképzés minőségének javítása érdekében szükséges a szak- és gyakorlati oktatók szakmai és pedagógiai színvonalának növelése, a vállalati gyakorlati oktatók pedagógiai felkészültségének javítása. A gyakorlati oktatók pedagógiai felkészültségének emelését és egyúttal a szakoktatóknak a reális gazdasági folyamatokkal való közelebbi kapcsolatát elősegítheti a szakoktatók és a gyakorlati oktatók együttműködésének és – bevezető továbbképzést követően – ideiglenes cseréjüknek a támogatása.

A gyakorlati oktatók tömeges továbbképzése, kompetenciafejlesztése a duális jelleg erősödése miatt egyre fontosabbá válik, és javíthatja a szakképző iskola és a vállalati szféra kommunikációját. A korábbi kapcsolódó fejlesztések keretében létrejött feladatbankra és kifejlesztett taneszközökre, módszertanokra építve, szükség lehet konkrét célokat szolgáló tananyagfejlesztésre a szakképzési rendszer változásaihoz, az új OKJ-hoz és a komplex szakmai vizsga bevezetéséhez kapcsolódóan.

A gyakorlati oktatók kiterjedt továbbképzésének, kompetenciáik megfelelő, a kor kihívásaira adekvát választ adó képzésének helye van az Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program azon céljai között, amelyek a vonatkozó intézmények humán erőforrás-fejlesztését tárgyalják. Ebben az esetben is fontos cél, hogy képesek legyen minél jobban, és minél inkább más nyelven is oktatni, illetve az infokommunikációs eszközök használatával átadni a tudás minél nagyobb hányadát.

A szakképzés hatékonyságának növelése: felzárkóztató, alapkompenciákat erősítő programok, ösztöndíjprogramok a szakképzés sikeres befejezése érdekében

A végzettség nélküli iskolaelhagyás arányának csökkentésében a szakképzésnek kulcsszerepe lesz a következő években. Kulcskérdés, hogy a szakiskolába beiratkozottak minél nagyobb arányban eljussanak a sikeres szakmai vizsgáig, a lemorzsolódók számára pedig fontos, hogy legyenek eredményes reintegrációs programok. A végzettség nélküli iskolaelhagyáscsökkentését szolgálhatják a hátrányos helyzetű szakiskolásokat célzó programok (építve az Arany János Kollégiumi Szakiskolai Program és az Útravaló program Út a szakmához alprogramjának tapasztalataira és alapos értékelésére), vagy a részsakképesítés megszerzését célzó programok (akár munkatapasztalat-szerzéssel és az egyén szükségleteihez igazított segítséggel kombinálva), melyek célja, hogy a moduláris jellegből fakadóan megvalósuljon az egyének rugalmas, egész életen át tartó tanulása.

Az arra érdemes és segítségre szoruló fiatalok ösztöndíjprogramokban való részesítése, hiányszakmák felé való terelése, át- és továbbképzésük, programok indítása, különös tekintettel az alacsony iskolai végzettségűekre és a megváltozott munkaképességű felnőttekre az Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program céljai közé tartozik.

A beavatkozás kiemelt célja a szakmai és szakmaszerző képzések erősítése, összhangban a szakképzés átalakításának a kormányzat által meghatározott irányjaival. Ezen felül fontos cél az ún. horizontális készségek kialakításának támogatása az oktatás és képzés minden

szintjén, mely magában foglalja: a problémamegoldás, az interperszonális kommunikáció, a helyes időgazdálkodás, a konfliktuskezelés, az eredményes tárgyalástechnikák, stb. készségeinek fejlesztését, amelyek túlmutatnak az Európai Unió által ajánlott 8 kulcskompetencián és a munkaadók számára különös jelentőséggel bírnak a munkavállaló szerződtetésénél, foglalkoztatottsága megtartásánál, előléptetésénél.

7.2.4. Felsőoktatás diverzifikációjának és differenciálódásának támogatása

Az állami fenntartású felsőoktatási intézmények elszigetelt fejlesztésének eredményeként a jelenlegi belső kapacitások fenntartása kétségessé vált. Általánosságban elmondható, hogy a felsőoktatási intézményrendszer extenzív fejlődése együtt járt a szakmai színvonal csökkenésével, az intézmények alacsony kihasználtságával és jelentős párhuzamossággal a képzési programok között. A felsőoktatás jelenlegi Budapest-központúsága nem szolgálja a vidék kultúra- és értelmiségmegtartó képességét, a regionális gazdaságok fellendüléséhez szükséges szakemberek utánpótlását.

A nemzeti felsőoktatási törvény célja a magyar felsőoktatás színvonalának emelése és védelme, az állami finanszírozás kiszámíthatóvá tétele, a minőség biztosítása, a finanszírozási források diverzifikálása. A felsőoktatási képzési szerkezet átalakításának egyik kiemelt célja a szélesebb és gazdagabb kínálat biztosítása volt a felsőoktatásban és a felnőttkori tanulásban. A magyar felsőoktatás hatékony működésének és a felsőfokú végzettségűek növelésének egyik alapfeltétele a megfelelő szervezeti háttér és intézményi struktúra kialakítása. A magyar felsőoktatással kapcsolatos kihívások között meghatározóak a rendszerszintű, strukturális diszfunkciók (intézményszerkezet, feladatrendszer, gazdálkodási környezet, finanszírozás, társadalmi-gazdasági kapcsolatrendszer, vállalkozás-szolgáltatás.) Megfelelő profilú és jó hatékonyságú intézmények kialakítása szükséges, amelyek képesek reagálni a változó képzési és kutatási igényekre, valamint hatékonyan képesek gazdálkodni és betölteni a felsőoktatás „harmadik misszióját”, társadalmi szerepvállalásának erősítését.

A felsőoktatás mennyiségi kibocsátásának növelését egyfelől a felsőoktatáshoz való hozzáférés szélesítése, másfelől a képzési előmenetel erősítése, a végzettség nélküli iskolaelhagyáscsökkentése révén kívánjuk elérni. Mindkettő esetében kiemelten fontos az esélyteremtés és a szociális dimenzió bővítése a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok felsőoktatásba való integrációja révén. A demográfia trendek miatt csökken az alapképzésbe potenciálisan belépők száma, így alapvető kihívás az egész életen át tartó tanuláshoz kapcsolódó felsőoktatási szolgáltatások, az át- és továbbképzési kapacitások bővítése.

A másik legsürgetőbb feladat a képzési kimenetek és a gazdasági igények közötti összhang erősítése, amely biztosíthatja a gazdaság megfelelő munkaerő-ellátását, és a végzettek szempontjából a megfelelő elhelyezkedési, egzisztenciális lehetőségek biztosítását. A

felsőoktatás képzési és kutatási tervezését a gazdaság és az innováció szereplőivel összehangolva kell végezni. A képzések tartalmi fejlesztésének, a képzettségi kimeneteknek igazodniuk kell a gazdaságstratégiai célokhoz és elvárásokhoz. Ennek eszközei az intézmények munkaerőpiaci kapcsolatainak, az ágazati-iparági és kutatási együttműködéseknek a fokozása.

Beavatkozási területek

A felsőoktatás vonzerejének növelése a 25-55 évesek körében

A felsőoktatásban folyó egész életen át tartó tanulás növekvő jelentőségű terület. A felsőoktatási intézmények szerepvállalása a felnőttképzésben szükségessé teszi a programok és a megvalósítás gyakorlat-orientáltságának növelését. Ennek érdekében a 25 évesnél idősebbeket megcélzó, részvételt növelő képzésfejlesztési és képzési intézkedésekre van szükség: rövid ciklusú és felsőoktatási szakképzések bővítésére, valamint a gyakorlatorientált képzések és modulok fejlesztésére, a képzési eszközök, módszerek, a tartalmakhoz való hozzáférés területén (pedagógiai kultúraváltás, képzők képzése által, képzők oktatási és nyelvi kompetenciáinak növelése képzők képzése keretében, rugalmas képzési kínálat biztosításának intézményi támogatása).

A felsőoktatási szakképzésnek gyakorlatorientált funkcióval kell működnie és rugalmasan szolgálni a gazdaság szakemberigényét. Erősíteni kell a gazdaság és a munkáltatók szerepét a képzési kimenetek és kurikulumok kialakításában, és olyan együttműködési formákat kell bevezetni, melyek ösztönzik a gazdaság szereplőit a képzésbe, vagy a képzés résztvevőjébe invesztálásra (gyakorlati képzés, gazdasági szereplők későbbi munkáltatók által kínált ösztöndíjak adó és járulékkedvezményekkel, stb.).

Felsőoktatás-bázisú (városi/regionális) tanulási szolgáltató hálózatok kialakítása

A felsőoktatási intézményrendszer egész életen át tartó tanulásban betöltendő szerepének kívánatos fejlődési iránya, hogy kialakuljon az egyenszilárdságú felsőoktatási rendszer, melyben az egyetemi központok nagyobb hangsúlyt helyeznek a mester és doktori szintű programokra, illetve kutatnak, egyes főiskolák pedig szakképzést és alapképzést nyújtanak térségüknek, valamint felnőttképzési-továbbképzési funkciókat látnak el. Ennek érdekében támogatni szükséges a felsőoktatási intézményeknek az adott régió számára széleskörű, diverzifikált szolgáltatások nyújtásához kapcsolódó differenciálódását. A tanulási hálózatok olyan együttműködési, intézményközi, illetve ágazati területen létrejövő kooperációk, melyek pályázati forrásallokáció koncentrációjára épülnek, annak érdekében, hogy a területi-térségi szintű képzési, szakirányú továbbképzési, tanfolyami és egyéb magasan kvalifikált munkaerő felmerülő képzési igényét minőségi színvonalon és hatékonyan kiszolgálja. A tanulási hálózatok támogatása hosszabb távon elősegíti a felsőoktatási intézmények köré szerveződő városi/járási/megyei hálózat szervezeti-működési modelljének kiépülését (pl.

közös szolgáltató központok, közös képzési centrumok, képzők képzése, képzési modellek, tananyagok, modulok, stb.). A térségi szolgáltatások nyújtása a térség szereplői közötti sokoldalú együttműködés révén valósulhat meg. Az együttműködés különösen vonatkozik a régió önkormányzataira, munkaadóira és egyéb oktatási intézményeire, valamint a felsőoktatási intézményekre, fejlesztési bázisokra.

Felsőoktatás gazdaság igényeinek megfelelő átalakítása

A felsőoktatási képzési kínálat gazdaság igényeinek megfelelő átalakítása érdekében tervezett beavatkozási logika jellemzően ösztönzi a „transzverzális készségek”, beleértve a vállalkozói szellem fejlesztését, és biztosítja az intelligens tanulást az üzleti gyakorlatból vett kutatásokon és fejlesztéseken alapuló tudás felhasználásával, az alábbi beavatkozások mentén:

- programok támogatása a térségi szolgáltató felsőoktatási és kutató intézményeken keresztül,
- felsőoktatás és munkaerőpiac kapcsolatainak és információáramlásának javítása, kiemelten az "intelligens szakosodás" és térségi célokhoz kapcsolódóan,
- felsőoktatási szakképzés, duális-kooperatív képzések bővítése és fejlesztése,
- vállalkozóiságot támogató képzési elemek beépítése a tananyagokba,
- egyes képzések, szakok, szakmák esetében célzott képzési programok indítása és lebonyolítása.

Ágazati-iparági együttműködések támogatása, olyan kiemelt iparágak fejlesztéseihez kapcsolódóan, amelyek egyfelől a felsőoktatási intézmények egymás közötti együttműködését és munkamegosztását, másfelől a gazdálkodó szervezetekkel való kapcsolatok erősítését tűzik ki az adott ágazatban. (Élettudományi-klinikai, járműipari és gépipari, IKT, zöld gazdaság, élelmiszerbiztonság-gasztronómia, lézeres tudományok, lézertechnológia, lézerfizika együttműködés stb.).

Nemzetköziesítés és hallgatói mobilitás

Az Európai Felsőoktatási Térség adta előnyök maximalizálása érdekében szükséges a felsőoktatás nemzetköziesítése folyamatát erősíteni. Ennek érdekében összetett beavatkozásra van szükség az alacsony mobilitási, idegen nyelvtudási szint növelése, valamint a még rugalmatlan képzési rendszer átjárhatóságának biztosítása terén. Összhangban az európai uniós referenciaértékkel (2020-ra az Európai Felsőoktatási Térségben oklevelet szerzők 20%-a rendelkezzeék külföldi tanulmányi tapasztalattal)²⁰ cél, hogy 2020-ra minden 5. magyar hallgató vegyen részt külföldi részképzésben, így a jelenlegi 8%-ról 20%-ra növelhető a külföldi részképzésben részt vevő hallgatók aránya.

²⁰ „Az európai felsőoktatási rendszerek által az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés terén tett hozzájárulás növelése” c. Európai Bizottság Közleménye, 2011. szeptember, COM (2011) 567

A beavatkozás ennek megfelelően tartalmazza a felsőoktatási intézmények nemzetköziesítésének ösztönzését, az intézmények vonatkozásában a nemzetközi megjelenés és külföldi hallgatóvonzó képesség növelését; valamint a hallgatói, oktatói-kutatói mobilitás ösztönzését a felsőoktatásban. Az intézkedés támogatja továbbá a legkiválóbb kiemelt egyetemek és kiválósági központok felzárkóztatását a világ élvonalához a nemzetközi kapcsolatrendszer fejlesztését segítő programokkal.

Kiemelt fókusz jelentenek a hallgatói mobilitást támogató programok és kapcsolódó nyelvi készségfejlesztő programok. A Campus Hungary Program célja a felsőoktatási nemzetközi hallgatói mobilitás támogatása és ösztönzése, a felsőoktatási oktatók és adminisztratív dolgozók külföldi mobilitásának támogatása ösztöndíj formájában. A külföldi képzés során szerzett tapasztalat hozzájárul a felsőoktatásban végzetek foglalkoztathatóságának fejlesztéséhez. Az intézményekben induló idegen nyelvű kurzusok, szakok, képzések nemzetközi megjelenésének elősegítése, valamint a felsőoktatási intézmények nemzetközi képzési és szolgáltatásfejlesztési feladatainak támogatása olyan eszközök, amelyek egyrészt elősegítik a felsőoktatási intézmények nemzetköziesítését, másrészt vonzóvá tehetik a magyarországi felsőoktatási intézményeket a külföldi hallgatók számára.

7.2.5. Felnőttképzés hatékonyságának és munkaerőpiaci relevanciájának javítása

A felnőttképzés jogi környezete tekintetében lényeges változást hozott a 2013 júniusában elfogadott új felnőttképzési törvény (2013. évi LXXVII. törvény a felnőttképzésről), amely a támogatott, a munkaerőpiac valós igényeinek kielégítését megvalósító képzésekre koncentrált. Az új jogszabállyal biztosítékok kerülnek a rendszerbe annak érdekében, hogy a támogatott felnőttképzésből minőségi tudással kerüljenek ki a résztvevők, a megszerzett bizonyítvány egyenértékű legyen az iskolai rendszerben szerzett szakképesítéssel. Az új szabályozás várhatóan növeli a támogatott képzések munkaerőpiaci eredményességét, a felnőttképzésben (szak)képzettséget szerzettek elhelyezkedési arányát, valamint biztosítja a felnőttképzésben folyó gyakorlati képzés minőségének emelését.

Az elmúlt időszak hazai forrásból támogatott felnőttképzési programjait a Nemzeti Foglalkoztatási Alap képzési alaprészének központi kerete finanszírozta. A felnőttképzési programok költségvetése jelentősen csökkent a gazdasági válság beköszöntét követően a fiskális konszolidáció egyenes következményeként. Az utóbbi években csak minimális hazai állami ráfordítást engedélyezett a rendszer felnőttképzési célokra. A hazai finanszírozású programok helyett jelenleg a felnőttképzési programok többségét az Európai Szociális Alap finanszírozza.

Beavatkozási területek

Célzott felnőttképzési támogatási rendszer

Az új felnőttképzési törvény életbe lépésével párhuzamosan ki kell építeni, illetve meg kell szilárdítani azokat az intézményi struktúrákat, amelyek középtávon képesek biztosítani a felnőttképzési források eredményes és hatékony felhasználását. Annál is inkább szükség van

ezekre a fejlesztésekre, mivel összességében nem lehet számolni az intézményrendszerbe fektetett források drasztikus emelkedésével, miközben a megoldani kívánt probléma – azaz a felnőttképzésben részt vevők arányának javítása, illetve felruházásuk a munkaerőpiaci igényeknek megfelelő képzettséggel és kompetenciákkal – egyre sürgetőbb kihívást jelent.

A felnőttképzési források döntő többségét koncentráltan kell felhasználni azokra a célcsoportokra (pl.: elsősorban a szegénység által sújtott, hátrányos helyzetű csoportok, alacsony végzettségű vagy képesítés nélküli), amelyek nem rendelkeznek a munkaerőpiacon versenyképes szaktudással, illetve kompetenciákkal. A hátrányos helyzetű munkavállalói csoportok esetében azonban a kedvező feltételek megteremtése mellett kiegészítő vagy teljes finanszírozásra is szükség van. Ezek a csoportok ugyanis sokszor közvetlenül nem profitálnak a képzésből, vagy ha kalkulálhatnak is a haszonnal, nem képesek előfinanszírozni a későbbi megtérülést. Az állam ugyanakkor képes arra, hogy a hosszabb távon megtérülő haszon (foglalkoztathatóság növelése, munkahelyek megőrzése, alacsonyabb munkanélküli vagy szociális kiadások) érdekében támogassa ezeknek a csoportoknak a képzésben való részvételét. Az így képzett rétegprogramok célcsoportjai lehetnek az alacsonyan képzettek (elsősorban munkanélküliek, ugyanakkor a munkavállalók számára is szükséges lehetőséget biztosítani a bekapcsolódásra), elavult szakképesítéssel rendelkezők (célcsoportok, akik számára a meglévő szakképesítésük nem biztosítja a munkahely megtartását, illetve annak megszerzését), élethelyzettől függően a kisgyermeknevelést követően visszatérők, valamint az 50 év felettiek.

Az egész életen át tartó tanulás támogatása a felnőttképzési programok támogatásán keresztül, valamint a felnőttképzési intézményrendszer fejlesztése változatlanul az LLL stratégia legmarkánsabb pontjai közé tartozik, amelyre a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Stratégia pontjai nyújthatnak megfelelő forrástámogatást a Magyarország előtt álló 2014-2020 közötti tervezési ciklusban.

A felnőttképzés hatékonyságának és munkaerőpiaci relevanciájának javítása

Az új felnőttképzési törvény nagy hangsúlyt fektet a képzések hatékonyságának javítására, a képzések hatékonyságának, hatásainak felmérésére annak érdekében, hogy a következő időszak programjai szélesebb kört érjenek el az eddigieknél hatékonyabban és javuljon a források szakszerű és a jogszabályoknak megfelelő felhasználása. A hiány szakképesítések azonosításához célszerű egységes útmutatást kialakítani, amely figyelembe veszi a területi eltéréseket is (ezt a munkaerőpiaci előrejelzések eredményeire lehet alapozni). Olyan eszközöket kell kidolgozni, amelyekkel biztosítható az egyéni és munkaadói aktivitás növelése a felnőttképzésben való részvétel ösztönzése érdekében.

Különösen fontos a szakmai, szakmaszerző készségek elsajátításának támogatása, az erre irányuló oktatási, képzési elemek megjelenítése a felnőttképzésben. A képzési programoknak nagy hangsúlyt kell helyezniük ún. horizontális készségek kialakítására, amelyek közül kiemelendő – a szakmai és vizsgakövetelményekben szereplő szakmai – személyes-, társas-

és módszerkompetenciákkal összhangban és azokat kiegészítendő – az elvégzendő feladatokra irányuló megfelelő időgazdálkodás képesség, a csoportmunka megszervezési, -alkalmazási és az abban való részvételi készségek, a folyamatosan változó környezethez való alkalmazkodás készségének fejlesztése.

Ha a magyar felnőttképzés (felnőttkori különböző irányú tanulás) színvonalának kézenfekvő eszköze a készülő Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program, akkor e terület hatékonyságának javítására is elsődlegesen az adott operatív program jön számításba.

Képzési életút követése

Képzési életút követése: olyan eljárás kidolgozásának megvizsgálása lenne szükséges, amely képes bemutatni, hogy ki hányszor és milyen képzésen vett részt. Cél, hogy végig lehessen kísérni, hogy az egyén milyen képzési/tanulási utat jár be, milyen képzési támogatások igénybevételeivel, milyen képzettségekre, végzettségekre tett szert. Jelenleg a forrásfelhasználás gyakran indokolatlan: olyanok vesznek részt akár több alkalommal is támogatott képzésben, akik arra nem feltétlen szorulnak rá. Egy naprakész adatbázis a képzésekről és az azokban résztvevőkről sokat javíthat a támogatások felhasználásának hatékonyságán. A rendszernek biztosítania kell a munkaadó megfelelő tájékoztatását is a hozzá jelentkező egyén eddig megszerzett végzettségéről, (szak)képzettségéről. Lényeges elem, hogy a nyilvántartás személyhez kötötten valósulhasson meg.

A képzési életút követése (a későbbiekben tisztázandó konkrét technikák mellett, de a felnőttképzésről szóló 2013. évi LVII. törvény szellemiségének megfelelően) azért fontos az állam számára, hogy időben meghozhassa, szükség esetén módosíthassa a felnőttek tanulását szabályozó jogi, intézményi és finanszírozási kereteket. A megfelelő időben, egyéb jogszabályokba nem ütköző módon történő rendszer létrehozatalának forrása lehet a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program.

7.3. A tanulás értékének és eredményeinek láthatósága és elismerése

A harmadik átfogó cél 4 specifikus célt foglal magában:

- tanulási ösztönzők rendszerének bővítése különös tekintettel a tanulásból kimaradók körére,
- a tanulás minőségének és minőségbiztosításának, minőségirányításának fejlesztése,

- tanulási életutak átláthatóságának, egymásra épülésének, rendszerbe szervezésének elősegítése és az előzetesen megszerzett tudás és képességek elismerése,
- pályaaorientáció, életpálya-építés és pályakövetés fejlesztése.

7.3.1. Tanulási ösztönzők rendszerének bővítése, különös tekintettel a hátrányos helyzetű tanulókra

A tanulási ösztönzők rendszerének bővítésének egyik leghatékonyabb módja az ösztöndíjak, célzott támogatások, és a tanulási tevékenység különböző foglalkoztatási és szociális transzferekhez kapcsolása. Elő kell segíteni, hogy az állam mellett a vállalkozások, és maguk a tanulni vágyó egyének is kivegyék részüket a tudás, a kompetenciák megszerzésére és folyamatos megújítására irányuló tanulási folyamat költségeiből, ugyanakkor preferálni és támogatni kell a tanulási tevékenység szempontjából hátrányos helyzetű csoportokat.

Beavatkozási területek

Hátrányos helyzetű tanulók és diákok ösztöndíj rendszere

Az esélyteremtés egyik leghatékonyabb módját jelenti az ösztöndíjak rendszere célzott támogatások nyújtásával. A szociálisan hátrányos helyzetű fiatalok felsőfokú tanulmányait segítő mentorprogramok, szociális alapú támogatás a tanulmányi ösztöndíj mellett, a hátrányos helyzetű, elsősorban roma származású fiatalok továbbtanulását és magasabb oktatási és képzési szintre való belépésre ösztönző programok és támogatások, illetve a munkaerőpiaci elhelyezkedésüket segítő programokra van szükség (pl. Útravaló ösztöndíjprogram, stb.) A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű – köztük roma - gyermekek, tanulók iskolai sikerességét elősegítő, integrált nevelését-oktatását szolgáló intézkedések elsősorban ezen tanulók tanulói eredményességének növelését és a szocio-kulturális hátrányaik csökkentését tűzik ki célul. Fontos programok a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulókat célzó Arany János programok. A hálózati működés a pedagógiai módszerek fejlesztésének és disszeminációjának új formáit teremtette meg. A programban résztvevő intézmények esetében a végzettség nélküli iskolaelhagyásával az országos átlag alatt van.

Állami (rész)ösztöndíj és hallgatói juttatások a felsőoktatásban

Tekintettel a felsőoktatásban résztvevők növekvő lemorzsolódásra, a tanulmányok elnyújtására és a felsőfokú végzettségűek arányának növelésére erősíteni szükséges a hallgatók tanulmányaik időbeli befejezése iránti motivációját és felelősségét. Felelősség alapú képzési előmenetel erősítését célozza az állam által biztosított képzési (rész)ösztöndíj rendszere, mely támogatás képzési területek közötti belső arányait alapvetően a gazdaság és társadalom fejlesztési és innovációs igényei kell, hogy meghatározzák. Erősíteni szükséges továbbá a támogatás és annak társadalmi haszna közötti kapcsolatot.

Bővíteni szükséges a gazdasági és civil szervezetek által nyújtott hallgatói tanulmányi ösztöndíjak lehetőségét, olyan ösztöndíj program létrehozásával, mely az ösztöndíjakat

kínáló vállalkozások, szervezetek ösztönzésére építenek, adókedvezményt biztosítanak, kihelyezett képzési, gyakornoki lehetőségeket teremtenek.

A végzettség nélküli iskolaelhagyása hallgatók önhibáján kívüli – egzisztenciális – okból is bekövetkezhet, melyet olyan diákhitel rendszerrel lehet megelőzni, amely lehetővé teszi, hogy a hallgatók saját jövőbeli és a diploma révén megnövekedett életutas jövedelmükből csoportosíthassanak át a jelenbe, tanulmányaikkal kapcsolatos költségeik finanszírozására, továbbá a jelenlegi hallgatói ösztöndíjrendszer is kiegészíti a felvehető diákhitelt. A hallgatói juttatások rendszerében indokolt esetben biztosítani kell egyes szakmaterületeken (mint például pedagógus-ösztöndíj) a hallgatói előmenetel kiemelt pénzügyi ösztönzését.

Diákhitel

Magyarországon jól működő Diákhitel rendszer került kialakításra, amely önfenntartó és rendelkezik a szükséges beépített garanciákkal. A hatékony, igazságos és fenntartható működés az alábbi alapelvek és jellemzők együttesének tulajdonítható:

- a hallgatói hitelrendszer non-profit elvek alapján működik;
- a hallgatói hitel általánosan hozzáférhető, hitelbírálat nincs;
- a hallgatói hitelrendszer piaci finanszírozású, költségvetési forrásokat nem igényel;
- a hallgatói hitelrendszert működtető szervezet állami kezesség mellett von be forrásokat;
- a hallgatói hitelek kamata a hitelezés minden költségére fedezetet nyújt;
- kamatba épített kockázati felár szolgál a várhatóan nem teljesítők miatti veszteségeket ellentételező kockázati tartalék képzésére (azaz a hitelezési veszteségek ellentételezése sem igényel költségvetési forrásokat, azt a kockázatközösség viseli);
- a hitel törlesztése jövedeleमारányos, így előre meghatározott futamideje nincs.

A magyar diákhitel rendszer kételemű. Míg a Diákhitel 1 szabad felhasználású hitel, melyet akár a képzési kiadásokra, akár a megélhetési és egyéb költségekre is fel lehet használni, addig a 2012-ben bevezetett Diákhitel 2 kötött felhasználású hitel, melyet a 2012 szeptemberében vagy ezt követően önköltséges képzésben tanulmányokat folytató hallgatók vehetnek fel kizárólag a képzési önköltség egyébként akár teljes finanszírozására. A két hitel párhuzamosan is felvehető.

Célzott és transzferekhez kapcsolt támogatások

A tanulási ösztönzők rendszere bővítésének egyik leghatékonyabb módja az ösztöndíjak, célzott támogatások, és a tanulási tevékenység különböző foglalkoztatási és szociális transzferekhez kapcsolása. Az államnak kiemelten fontos szerepe van a hátrányos helyzetű csoportok oktatásában, képzésében finanszírozási tekintetben, ezért olyan a tanulás és képzés

költségeire rakódó terhekkel is számolni szükséges (pl. közlekedés, szállás, gyermekfelvigyázás, peremfeltételek, stb.), melyeket a képzésben és tanulásban részesülő nem tud finanszírozni. A felnőttképzési támogatások módjait úgy szükséges bővíteni, hogy azok jobban figyelembe vegyék a képzésben résztvevő jellemzőit (programfinanszírozás, projektfinanszírozás, közvetlen támogatás, adótámogatás, visszatérhető szakképzési hozzájárulás, tanulási célú távollét, voucher, kölcsönök).

7.3.2. A tanulás minőségének és minőségbiztosításának, minőségirányításának fejlesztése

Beavatkozási területek

Tanulási eredmény szempontú kritériumok erősítése a felsőoktatás minőségbiztosításában

A hazai felsőoktatási intézményekben a minőségügy meglehetősen eltérő súllyal van jelen, a minőségirányítási gyakorlat nem egységes, és főleg a minőségkultúra kialakulása kezdetleges. A problémák nem elsősorban a diplomások mennyiségi kibocsátásában, hanem a képzési struktúrák rugalmatlanságában, a képzési programok belső koherenciájának hiányában keresendők, amelyek lerontják a nyújtott képzések relevanciáját és szakmai színvonalát. A képzési és kimeneti követelményekben megfogalmazott kimeneti „kompetenciák” súlytalanok. Cél, hogy a minőségi követelmények maradéktalan betartása mellett a képzési és kimeneti követelmények rugalmassá váljanak, továbbá illeszkedjenek az Európai Képesítési Keretrendszerhez. A képzések felülvizsgálatában a foglalkoztatást erősítő, piacképes kimenet és a vállalkozói képességek erősítése kiemelt szempont. A felsőoktatási intézmények minőségirányítási rendszereinek a belső képzésfejlesztést, a hallgatói és oktatói teljesítmények folyamatos értékelését kell biztosítaniuk.

A Magyar Akkreditációs Bizottság (MAB) szempontrendszerében a szakok oktatását értékelő tevékenysége során a bemeneti feltételek vizsgálatáról át kell helyezze a hangsúlyt az oktatási-kutatási tevékenység folyamatára, és még inkább a kimeneti eredményekre. A felsőoktatási intézmények funkciójuknak megfelelő mértékben építsék be képzési és kutatási tevékenységükbe a társadalom, a gazdaság, a munkaerőpiac igényeit, nem feladva a felsőoktatást meghatározó egyensúlyt a képzés és a kutatás kapcsolatában. A MAB az Európai Sztenderdek és Irányelveken (ESG) alapuló intézményakkreditációs, valamint a működő képzések oktatási-tanulási folyamat- és eredménycentrikus párhuzamos programakkreditációs eljárása során ezt a felfogást is érvényesítve fogalmazza meg értékelési és hitelesítési szempontjait, és felelős azért, hogy ezek a képzési kritériumok betartásra is kerüljenek. A minőségi kritériumok közé fel kell venni a tudományos eredmények mellett a gyakorlati relevanciával bíró szempontokat, mint a felhasználói szféra jelenléte a képzésben, az oktatási tevékenység tanulást elősegítő jellege, illetve a képzések során történő nemzetközi kitekintés biztosítása.

Iskolarendszerű szakképzés minőségének fejlesztése

Az iskolai rendszerű szakképzés minőségének fejlesztése az EU szakképzési minőségbiztosítási iránymutatásaival összhangban történik. Magyarország aktív résztvevője a szakképzés minőségbiztosítása terén folyó európai szakmai együttműködésnek is (EQAVET).

A beavatkozás keretében kidolgozásra került az európai keretrendszeren alapuló, a hazai sajátosságok figyelembevételével adaptált Szakképzési Minőségbiztosítási Keretrendszer (SZMBK). Az adaptáció után a keretrendszer elterjesztése, intézményi alkalmazásának támogatása a cél. További cél, hogy a keretrendszer egységesítse és összehangolja a szak- és felnőttképzés terén jelenleg működtetett minőségbiztosítási rendszereket, elősegítve ezzel az intézmények eredményességét és hatékonyságát, valamint összehasonlíthatóságát. A beavatkozás tartalmazza az Egységes Szakképzési Minőségirányítási Keretrendszer egyes elemeinek kipróbálását, illetve a rendszer teljes körű bevezetését. A Szakképzési Önértékelési Modell, Egységes Szakképzési Önértékelési Modell fejlesztései, eredményei biztosítani tudják az Európai Minőségbiztosítási Referencia Keretrendszer bevezetését és továbbfejlesztését.

Az iskolai rendszerű szakképzés minősége szinte valamennyi vonatkozása fejlesztésének kiváló alapja lehet a készülő Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program.

Felnőttképzési engedélyezési eljárás kidolgozása és alkalmazásba vétele

A felnőttképzés területén a képzés, mint szolgáltatás minőségének biztosítását hivatott megteremteni az új Felnőttképzési törvény. A törvény a korábbi akkreditációs megközelítés helyett az egész minőségbiztosítási rendszer hatékonyabbá, hatásosabbá és átláthatóbbá tételét célozza. A szabályozás alapvető technikája az engedélyezés. Az új szabályozás az Országos Képzési Jegyzék (OKJ) szerinti képzésekre, az egyéb támogatott szakmai képzésekre és támogatott képzésekre, valamint a nyelvi képzésekre terjed ki. Célja, hogy jobban koncentráljon a konkrét munkaerőpiaci igényekre, a képzések könnyebben ellenőrizhetők legyenek, és biztosítsa, hogy a képzésből kikerülő felnőttek jobb minőségű tudással rendelkezzenek, a megszerzett tudás, készségek és kompetenciák legyenek egyenszilárdságúak az iskolarendszerben megszerezhetőkkel.

A törvény lehetővé teszi, hogy a felnőttképzési szakértői rendszer tevékenysége magasabb színvonalra emelkedjen, egyben szakértői testület jöhessen létre, amely javaslattevő, véleményező, monitoring és egyéb szakmai feladatokat lát el.

A felnőttképzési engedélyezési eljárás kidolgozása és alkalmazásba vétele, beleértve az engedélyért folyamodók költségeinek – bizonyos keretek közötti – megtérítése összhangban van a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program vállalkozókat, vállalkozásokat, érintett egyéneket és intézményeket támogató céljaival.

7.3.3. Tanulási életutak átláthatóságának, egymásra épülésének, rendszerbe szervezésének elősegítése és az előzetesen megszerzett tudás és képességek elismerése

Ahhoz, hogy az egyén számára a tanulás az élet bármelyik szakaszában és pillanatában, bármelyik élethelyzetben valós és elérhető lehetőség legyen, elengedhetetlen az egész életen át tartó tanulás egységes rendszerként való értelmezése.

Beavatkozási területek

Képesítési keretrendszer alkalmazásba vétele

Az Európai Képesítési Keretrendszerhez illeszkedő Magyar Képesítési Keretrendszer kidolgozása megkezdődött. A keretrendszer első körben csak az állam által elismert végzettségek és képesítések körére fog kiterjedni. Szükséges a keretrendszer hatókörébe beilleszteni a nem formális képesítéseket, s összekapcsolni a keretrendszert a validációs rendszerrel, illetve erősíteni a kapcsolatát a pályaorientációval. Törekedni kell, hogy a képesítések ténylegesen tanulási eredményeken alapuljanak, a szemlélet hassa át az oktatás és képzés minden formáját és szintjét. Maximalizálni szükséges a keretrendszerben létező potenciális előnyöket mind az oktatás és képzés rendszerében (tanulási eredményeken keresztül tartalmak közvetítése a tantervek felé és az értékelési standardok meghatározásához), mind a munka és gazdaság világában (képesítések átláthatósága, kapcsolat a munka világával, HR).

A Magyar Képesítési Keretrendszer létrehozásának uniós forrásból történő támogatása nem előzmények nélküli, ugyanis a már megkezdett fejlesztések a korábbi TÁMOP konstrukciókra támaszkodtak. A 2014-2020 közötti időszakban ésszerűsödő támogatási térképnek megfelelően, új támogatási forrásként (különösképpen, de nem kizárólagosan) a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Program finanszírozási lehetőségei kínálóznak.

Validációs rendszer kiépítése

Az egész életen át tartó tanulás szempontjából egyre hangsúlyosabb szerepet kapó nem formális és informális keretek között történő tanulás eredményeinek és munkatapasztalatok elismerését szolgáló rendszerek megvalósítása. Az eljárás hazai bevezetésének előkészületei a TÁMOP keretébe illesztett projektekből kerülnek megvalósításra. A projektek szektorális megközelítésben, különböző mélységben és kiterjedtségben tárják fel az egyes alágazatokban a validációs, elismerési gyakorlatot, helyzetet, érdekeltséget, szabályozási-intézményi sajátosságokat. Tekintettel arra, hogy 2018-ra Magyarország is vállalta egy nemzeti validációs rendszer kidolgozását, a jelenlegi programozási időszak projektjeinek tapasztalataira és eredményeire építve szükséges egy átfogó, „országos” elismerési modellt kidolgozni, amely alapján kialakítható a hazai oktatási, képzési intézmény- és jogrendszer keretei között működő, az európai normákkal összhangban lévő, strukturált tudáselismerés rendszere. Olyan modell és rendszer kidolgozására van szükség, mely szolgálni tudja a leginkább érintett potenciális célcsoportok (pl.: alacsony iskolai végzettségű fiatalok és

felnőttek) munkaerőpiaci, társadalmi reintegrációját. Szükséges a validáció összekapcsolása az életpálya-tanácsadással. A beavatkozás keretében a korábbi projektekben felhalmozott tudás disszeminációjára, felkészítési programokra, az egyes alágazatok specifikus validációs eljárásainak feltárására, a képzési szolgáltatók és intézmények érzékenyítésére, kapacitás-építésre és szakemberek felkészítésre kell fókuszálni. A szerteágazó tudástranszfer és tudásakkumulációs tevékenységek szervezése, stimulálása és összefogása igényli egy „validációs tudásközpont” létrehozását, mely a fejlesztések központjaként működne.

A felnőttképzés jogszabályi és intézményi környezetének változásai mellett sorra kerülő validációs rendszer már meglévő elemeinek megerősítésére, új elemek rendszerszintű használatának kidolgozására a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program céljai is megfelelnek.

ECVET alkalmazása és elterjesztése

Az ECVET az Európai Bizottság kezdeményezése, melynek célja a kredit-megközelítés elterjesztése és alkalmazása a szakképzésben, felnőttképzésben. Jelenleg zajlik az Európai Szakoktatási és Szakképzési Kreditrendszer (ECVET) tesztelése. Létrejött az ECVET Nemzeti Koordináló Pont és a Nemzeti ECVET Szakértői Hálózat. A beavatkozás célja az ECVET bevezetése nemzeti szinten, összhangban az európai eszközökkel.

Az ECVET rendszerét népszerűsítő, az Európai Bizottság által elvárt tevékenység már folyik Magyarországon a Bizottság által külön támogatott projekt terhére. Ugyanakkor a komplett, konkrét rendszer kidolgozásának és bevezetésének fedezetére a készülő operatív programok közül elsődlegesen a GINOP, másodlagosan az EFOP látszik legalkalmasabbnak jelenlegi ismereteink szerint.

7.3.4. Életpálya-építés és pályakövetés fejlesztése

Az egyéni tanulási utak kidolgozásának, megtervezésének alappillérei közé tartozik, hogy a tanulók, diákok, felnőttek részére megbízható és állandó információs és tanácsadói rendszer álljon rendelkezésre, mely segíti a tanulási út, az életpálya és karrier tervezését. A változó munkaerőpiac, valamint a felsőoktatás átalakításának folyamata, és a változó felvételi rendszer is szükségessé teszi, hogy különös figyelmet szenteljenek a középfokú oktatásból kilépő fiatalok továbbtanulással, foglalkoztatás és pályaválasztással kapcsolatos tájékoztatására, szakmai útmutatókra, melyek alapján felelős döntést hozhatnak (AJB-2798/2012. jelentés).²¹

Beavatkozási területek

Pályaorientáció a köznevelésben

²¹ <http://www.ajbh.hu/documents/10180/201202798.rtf/d9803e3f-5b75-4f36-a32e-83ab285dea5b>

A tanulók pályaválasztása szempontjából elengedhetetlen, hogy az iskolarendszeren belül egyre fontosabbá vált a pályaorientáció, az hogy a tanult ismereteket hol és hogyan tudják felhasználni és a munka világának megismerése. A köznevelés területén a Nemzeti Alaptanterv (NAT) a különböző műveltségterületeken, az alábbi képességek és készségek: tanulás tanulása, kreativitás, ítéletalkotás, döntésképeség, önismeret, önmenedzselés, pályakorrekció, kommunikáció képességének fejlesztésével és összehangolásával segíti elő a pályatanácsadást.

Emellett elkerülhetetlen a pályaorientációs információs rendszerek továbbfejlesztése, bővítése, hogy minden tanuló számára biztosítsa a hozzáférhetőséget, valamint az iskolarendszerben folyó pályaorientációs tevékenység összehangolását a munkaerőpiaci tanácsadással.

Az életpálya-tanácsadás szerepének erősítése a szak-és felnőttképzésben

A szakképzési rendszer, valamint a felnőttképzés eredményességének javítása és a szakképzés esetében korábban helyeződött szakmaválasztás támogatása érdekében érdemes a rugalmas pályautakat biztosító módszerek kipróbálása és bevezetése, az egyéni rugalmas (korrekciós) képzési utak támogatása, az elhibázottnak ítélt vagy annak bizonyult szakmaválasztások korrekciójának intézményes biztosítása. A fejlesztés során szükséges a korábbi fejlesztések (például TÁMOP 2.2.2) során elért eredmények hasznosítása.

Karriertámogatás és tanácsadás a felsőoktatásban

A karrierút tervezhetősége érdekében a hallgatói tanácsadói rendszer és a karrierszolgáltatások területi és országos szintű fejlesztése szükséges. Cél, hogy a hallgató rugalmasan tudjon a képzési és elismerési eljárások között eligazodni és a készségeit fejleszteni. Ennek érdekében olyan hallgatói szolgáltatások (karrier-tanácsadási és tutorális tevékenységek) biztosítására van szükség a felsőoktatásban résztvevők számára, melyek a hallgatók mielőbbi diplomához, majd álláshoz jutását segítik elő. Szolgáltatás-fejlesztés és munkaerőpiaci kapcsolatok erősítése érdekében az intézményi szervezetfejlesztés keretében célzott tevékenységekkel kell támogatni a karrierszolgáltatások, a munkaerőpiaci szereplőkkel, munkaadókkal, munkaközvetítőkkel, foglalkoztatási szolgáltatókkal való kapcsolatok kiépítését, a felsőoktatási karrierirodák szakmai profil bővítését, az intézményi beágyazottság növelését, az azonos szakterületeken működő karrierirodák közös szervezeti- és szolgáltatás-fejlesztését.

Területi bázisú életpálya-tanácsadó rendszer

Az eddigi tapasztalatok felhasználásával szükséges egy országos hatáskörű, területi bázisú, hálózatban működő pálya-tanácsadói rendszer létrehozása. E rendszer segítségével az egyén megalapozottabb döntéseket hozhat egyfelől arról, hogy adott pillanatban milyen végzettséggel, milyen szakmában van esély sikeres munkavállalásra, másfelől arról, hogy távolabbi céljait milyen tanulási stratégiával érheti el. A tanácsadói rendszernek és hálózatnak szorosan együtt kell működnie a munkaügyi központokkal, oktatási, szakképzési

és felnőttképzési felsőoktatási intézményekkel, fenntartókkal, önkormányzatokkal és a munkaadókkal.

Pályakövetés

A jelenlegi programozási időszakban a szakképzés területén megkezdődött egy országos pályakövető rendszer kifejlesztése és implementálása. A rendszer célja, hogy információt szolgáltatson a képzéstervezők és maguk a képző intézmények számára, valamint adatokat szolgáltatson a pályaaorientációs szolgáltatóknak is, így közelítse egymáshoz a képzési igényeket és kínálatot.

A felsőoktatás területén 2009-ben, kiemelt fejlesztési projekt keretében kezdődött meg a Diplomás Pályakövető Rendszer (DPR) létrehozása. Az Educatio Kft. a projekt keretében működteti a központi rendszert, de emellett minden intézményben 2006 óta kötelező a pályakövetési rendszer, melyek 2010-től a központi rendszer részei. A Nemzeti Felsőoktatásról szóló törvény a hallgatók pályakövetési rendszerét a felsőoktatási információs rendszer alrendszeréként tartja nyilván, amelynek adatait a miniszter köteles figyelembe venni, amikor évente határozatban megállapítja, hogy „mely, a felsőoktatási intézmények által folytatott szakos képzésen vehető igénybe magyar állami (rész)ösztöndíj” (Nftv. 46.§.(4), (6)).

A felsőoktatás tervezési rendszerét a felsőoktatás-irányítás információ-alapú rendszereire kell építeni, amelyek egyrészt a felsőoktatás irányítói, másrészt a felsőoktatás „ügyfelei” számára szolgáltatnak hiteles információt. A jelenlegi programozási időszakban fejlesztett és működtetett rendszerek: Adattár Alapú Vezetői Információs Rendszer, Felsőoktatási Információs Rendszer, valamint egyes felsőoktatási szolgáltatások rendszerszintű adatbázisai: Diplomás Pályakövető Rendszer, Diákhitel Központ adatai, a létrehozandó Országos Képesítési Keretrendszer lehetőségeinek maximális kihasználása kapacitás-építést, fenntartást és kapcsolódó disszeminációt igényel, annak érdekében, hogy a felsőoktatás-politika szereplői, a felsőoktatási szolgáltatások potenciális igénybevevői, a társadalmi-gazdasági szereplők között, tényekre alapozott együttműködés és partnerségi viszony létrejöjjön.

A beavatkozás a pályakövető rendszerek fenntartását, folyamatos naprakésszé tételét és továbbfejlesztését célozza, annak érdekében, hogy módszertanilag minél megalapozottabb módon legyenek előállíthatók az iskolarendszerből kilépők munkaerőpiaci sikerességét mérő adatok. A munkaadók, a szülők és az iskolát elhagyó tanulók véleményének vizsgálata egyaránt célszerű lenne. A pályakövető rendszereknek alkalmasnak kell lennie arra, hogy az intézmény sikerességét a munkaerőpiaci beválás tükrében objektíven értékelje, aminek aztán úgy kell ösztönöznie az adott intézményt, hogy képzési kínálatát megfelelően alakítsa.

8. MEGVALÓSÍTÁS ÉS MONITORING

8.1. Megvalósítás és partnerség

A keretstratégia megvalósítása elsődlegesen a Gazdasági Innovációs Operatív Program és az Emberi Erőforrás Operatív Program intézkedésein keresztül történik. A keretstratégia beavatkozási területei illeszkednek az operatív programok intézkedéseihez. A keretstratégia beavatkozásainak operacionalizálását az operatív programok akciótervi kibontásával szoros összhangban célszerű elvégezni, annak érdekében, hogy a keretstratégiában megfogalmazott javaslatok a 2014-20 évi fejlesztéspolitikai tervezés és megvalósítás során a különböző operatív programok szerves részévé váljanak.

Az egész életen át tartó tanulás politika bizonyos elemei különböző közpolitikák találkozási pontjában helyezkednek el, ideértve az oktatáspolitikát, foglalkoztatáspolitikát, szociálpolitikát, gazdaságpolitikát, a kulturális politikát és társadalmi felzárkózást. A stratégia megvalósításáért az érintett területekért felelős minisztériumok közösen felelősek: az Emberi Erőforrások Minisztériuma és a Nemzetgazdasági Minisztérium. A keretstratégia megvalósítása során szükséges a társadalmi partnerekkel, az érintett területek szakmai és civil szervezeteivel való konzultáció.

8.2. Konzisztencia az ex-ante feltételekkel

Az Európai Bizottság 2011 októberében tette közzé javaslatát a 2014-2020 időszakra vonatkozó hétéves pénzügyi keretről. A megfelelő és kimutatható hatás érdekében a Bizottság javaslata szerint a támogatások koncentrációjára van szükség. Ennek érdekében a Bizottság tematikus célkitűzéseket határozott meg, melyek az EU2020 stratégiához maximálisan illeszkednek, illetve abból levezethetők. Az Európai Szociális Alapból finanszírozandó oktatási és képzési beruházások tekintetében előfeltételül szabta, hogy egész életen át tartó tanulás keretstratégiát kell készíteni, mely az alábbi területekre terjed ki:

- Az egész életen át tartó tanulás programjaiban való részvétel erősítése a továbbképzést és átképzést leginkább igénylő csoportokra összpontosítva, magas színvonalú felnőttképzési rendszerek kifejlesztésének támogatása a vállalatok és a potenciális résztvevők ösztönzésével.
- A tanulók kulcskompetenciáinak fejlesztése, különös tekintettel a szakképzési rendszernek a munkaerő-piaci részvétel hatékonyabb előkészítését szolgáló, a szociális partnerszervezetek szoros együttműködésében megvalósuló reformjára.
- A vállalkozói és idegennyelvi kompetenciák, valamint az informatikai készségek fejlesztése az oktatás minden szintjén; fokozottan környezetbarát készségek és munkamódszerek fejlesztésének támogatása az alacsony szén-dioxid-kibocsátású

gazdaságra való átállásra tekintettel olyan ágazatokban, mint például az energiaügy, közlekedés, mezőgazdaság, mégpedig az oktatási és képzési rendszerek reformján keresztül.

- Rugalmas átjárás biztosítása az oktatás és képzés, valamint az oktatás és a munka világa között, különösen karrier-tanácsadáson, nemzeti képesítési keretrendszer megvalósításán, a megszerzett kompetenciák érvényesítési és elismerési rendszerén, a szakképzés minőségbiztosításán (a szakképzés európai minőségbiztosítási referenciakeretén) és kreditrendszereken (az európai szakképzési kreditrendszeren és az európai kreditátviteli és -gyűjtési rendszeren) keresztül.

A keretstratégia a részletes ex-ante feltételeknek megfelel.

8.3. Monitoring

A keretstratégia nyomon követésének célja a stratégia specifikus célterületein bekövetkező változások bemutatása, az elmaradások körülményeinek feltárása.

Az előrehaladási jelentéseknek lehetőleg törekednie kell a stratégia céljai számszerű teljesülésének bemutatására, a nemzetközi összevethetőségre, (pl. EU, OECD statisztikák), illetve az operatív programok monitoring rendszeréből kinyerhető adatokkal való összhangra. A monitoring tevékenység célja továbbá, hogy azonosíthatóvá tegye azokat a területeket, ahol további beavatkozásokra van szükség a stratégiában megfogalmazott célok érdekében.

A monitoring-rendszert alátámasztó mutatókat a stratégia elfogadása után, a stratégia helyzetelemzés fejezetében megfogalmazott összes területre, az átfogó és specifikus célokra tekintettel kell kidolgozni. A mutatórendszerre vonatkozó javaslat megfogalmazásában az EMMI indikátor munkacsoportban lévő szakmai tapasztalatokra célszerű támaszkodni. A monitoring adatok előállításában, összegyűjtésében, rendszerezésében nagyban támaszkodunk a háttérintézmények szakértői bázisára.

A monitoring-jelentést két évente – a kormányzat stratégiaalkotási előírásaival összhangban – összeállítjuk és a kormány honlapján nyilvánosságra hozzuk.

9. MELLÉKLETEK

9.1. SZAKIRODALOM

Barber, M. – Mourshed, M. (2007): Mi áll a világ legsikeresebb iskolai rendszerei teljesítményének hátterében? McKinsey & Company.

Bathó É. (2013): Integrációs pedagógiai rendszer in: PSIVET Esélyteremtés szakképzéssel, Tempus Közalapítvány, 2003, Budapest.

Cseres-Gergely Zs. – Hámosi Sz. (2009): Az iskolázottság és a foglalkoztatás kapcsolata nemzetközi összehasonlításban, 1999-2005, Fazekas K. (szerk.): Oktatás és foglalkoztatás, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest, 43-61.

Csermely P. et al (2009): Szárny és teher. Ajánlás a nevelés-oktatás rendszerének újjáépítésére és a korrupció megfékezésére. Bölcsők Tanácsa Alapítvány, Budapest.

Dános Zs. (2012): A Társadalmi Megújulás Operatív Program oktatási céljai és fejlesztései. In: Antal T. – Fedor M. – Szabó Á. (szerk.) Oktatási fejlesztések Magyarországon. NFÜ, Budapest, 7-11. p.

Durkó M. – Sári M. (1990): Bevezetés a közművelődéstudományi ismeretekbe. Tankönyvkiadó, Budapest

Education at glance 2012, OECD indicators, <http://www.oecd.org/edu/eag2012.htm>

Eszenyi M. – Utry A. (szerk.) (2001-2002): A kulturális menedzser tankönyve I-II. Rónai Művelődési Központ, Miskolc

Farkas É. (2010): A szabadművelődéstől a formális tanuláshoz. In: Juhász E. – Szabó I.: Nemzetnevelés – felnőttnevelés – közművelődés. Csokonai, Debrecen. 64-70. p.

Fazekas K. - Kézdi G. (2011): Munkaerőpiaci tükröz, MTA KTI

Fehérvári A. - Tomasz G. (2011): Fiatalok szakmaszerzés után, Szakképzési Szemle, 2011/1. 42-55.

Fehérvári A. (2012): Pályakezdő szakmunkások földrajzi mobilitása. 89-108. pp. In: Tomasz Gábor (szerk.): Párhuzamok – kanyarok (Szakképzettek pályakövetése). Budapest, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet. http://dokumentumtar.ofi.hu/index_parhuzamok_kanyarok.html

Fehérvári A. (2013): Arany János Programok in: PSIVET Esélyteremtés szakképzéssel, Tempus Közalapítvány, Budapest.

Fehérvári A. (szerk.) (2008): Szakképzés és lemorzsolódás, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 295 p. /Kutatás Közben 283./

Fehérvári Anikó- Imre Anna – Tomasz Gábor (2011): Az oktatási rendszer és a tanulói továbbhaladás in: Jelentés a magyar közoktatásról 2010. OFI, 2011

Fekete É., G. (2010): A kultúra funkciói a helyi stratégiákban. In: Török J. (szerk.): Közművelődési Nyári Egyetem. Válogatás 10 év előadásaiból. Csongrád Megyei Népművelők Egyesülete, Szeged. 363-372. p.

Gelencsér K. (1998): A felnőttművelődés funkcióinak főbb változásai. In: Maróti A. – Rubovszky K. – Sári M. (szerk.): A magyar felnőttoktatás története konferencia dokumentumai. MMI, Budapest. 15-25. p.

Gelencsér K. (2003): A közművelődés életminőséget meghatározó értékeiről. In: Török J. (szerk.): A szükséges tudás. Csongrád Megyei Közművelődési Tanácsadó Központ, Szeged. 162-166. p.

Györgyi Z. – Kőpataki M. (2011): Oktatási egyenlőtlenségek és sajátos igények. Jelentés a magyar közoktatásról 2010. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet. Budapest.

Hanushek, Eric A. - Ludger Woessmann (2011): The economics of international differences in educational achievement, Handbook of Economics of Education Vol. 3.

Hermann Z. et al (2009): Pedagógusok az oktatás kulcsszereplői. Összefoglaló jelentés az OECD nemzetközi tanárkutatás (TALIS) első eredményeiről. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Budapest.

Hermann Z. – Varga J. (2012): A népesség iskolázottságának előrejelzése 2020-ig Iskolázási mikroszimulációs modell (ISMIK), Közgazdasági Szemle, LIX. évf., 2012. július-augusztus, 854—891.

Hidy P. (2003): A szükséges tudás települési metszetben. In: Török J. (szerk.): A szükséges tudás. Csongrád Megyei Közművelődési Tanácsadó Központ. 121-133. p.

Kertesi G. - Kézdi G. (2010): Iskolázatlan szülők gyermekei és roma fiatalok a középiskolában. in: Társadalmi Riport 2010. TÁRKI, Budapest

Koós B. et al. (2013): A kulturális intézményrendszer oktatást támogató szolgáltatási és infrastruktúra fejlesztéseinek értékelése. Kézirat (az NFÜ megbízásából készítette a HÉTFA)

Köllő J. (2008): Foglalkoztatáspolitikai eszközök az oktatási reformok előmozdítására, Fazekas K. – Köllő J. – Varga J. (szerk.): Zöld könyv a magyar közoktatás megújításáért, Ecostat, Budapest, 2008, 259-273

A kulturális intézményrendszer oktatást támogató szolgáltatási és infrastruktúra fejlesztéseinek értékelése (2013). In: Értékelési évkönyv 2013. NFÜ HEP IH, Budapest. 55-58. p.

Kulturális stratégia közművelődési szakpolitikai pillére 2014-2020. Tudás, kreativitás, kompetencia. Az élethosszig tartó tanulás, felnőttképzés szakterületéhez kapcsolódó stratégiai irányok és fejlesztések (2013). Kézirat

Liskó I. (2008): Szakképzés és lemorzsolódás, Fazekas K. – Köllő J. – Varga J. (szerk.): Zöld könyv a magyar közoktatás megújításáért, Ecostat, Budapest, 2008, 95-119.

Mártonfi Gy. (2013): Dobbantó program in: PSIVET Esélyteremtés szakképzéssel, Tempus Közalapítvány, Budapest.

Mártonfi Gy. (2013): Felzárkóztató programok in: PSIVET Esélyteremtés szakképzéssel, Tempus Közalapítvány, Budapest.

Mártonfi Gy. (2013): Szakiskolai Fejlesztési Program in: PSIVET Esélyteremtés szakképzéssel, Tempus Közalapítvány, Budapest.

Mihályi K. (2013): Útravaló ösztöndíjprogram Szakiskolai Fejlesztési Program in: PSIVET Esélyteremtés szakképzéssel, Tempus Közalapítvány, Budapest.

Mourshed, M. – Chijioke, Ch. – Barber, M. (2010): How the world's most improved school systems keep getting better. McKinsey & Company.

OECD (2004): Career guidance and public policy. Bridging the gap. OECD, Paris 2004. <http://www.oecd.org/education/educationeconomyandsociety/34050171.pdf>

OECD (2005): Teachers Matter: Attracting, Developing and Retaining. OECD, Paris.

OECD (2009): Creating Effective Teaching and Learning Environments: First results from TALIS. OECD, Paris.

OECD (2010): The High Cost of Low Educational Performance. The Long-run Economic Impact of Improving PISA outcomes. OECD, Paris.

OECD (2010): PISA 2009 Results: What Makes a School Successful? – Resources, Policies and Practices (Volume IV). OECD, Paris.

OECD (2012): Education at a Glance 2012: OECD Indicators. OECD, Paris.

PIRLS és TIMSS (2011): Összefoglaló jelentés a 4. évfolyamos tanulók eredményeiről. Oktatási Hivatal Budapest, 2012.

PISA (2009): Összefoglaló jelentés. Szövegértés tíz év távlatában. Oktatási Hivatal, Budapest, 2010 (PISA 2009): Digitális szövegértés. Olvasás a világhálón. Oktatási Hivatal, Budapest, 2011.

Polyacskó O. (2013): Tanoda típusú programok in: PSIVET Esélyteremtés szakképzéssel, Tempus Közalapítvány, Budapest.

Radó P. (2007): Méltányosság az oktatásban: dimenziók, okok és oktatáspolitikai válaszok. OECD analitikus országjelentés. In: Méltányosság az oktatásban. Két jelentés az oktatás méltányosságáról. Budapest, 2007. Oktatási és Kulturális Minisztérium.

Sági M. – Ercsei K. (2012): A tanári munka minőségét befolyásoló tényezők. In: Kocsis Mihály – Sági Matild (szerk.): Pedagógusok a pályán. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Budapest.

Tomasz G. (2012, szerk.): Párhuzamok-kanyarok. Szakképzettek pályakövetése. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Budapest.

Veroszta Zs. (2012): Frissdiplomások 2011. Kutatási zárótanulmány. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Felsőoktatási Osztály, 2012. január.

Educatio (2010): Diplomás pályakövetés – Hallgatói motivációs felmérés, 2009. Kutatási jelentés. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Felsőoktatási Igazgatóság, Budapest. http://www.felvi.hu/pub_bin/dload/hallgatoi_motivacios_kutatas2009/kutatasi_jelentes_hallgatoi.pdf [2013.02.15.]

9.2. EURÓPAI UNIÓS DOKUMENTUMOK

2010/C 135/12 A Tanács 2010. május 11-i következtetései a felsőoktatás nemzetközivé tételéről. Az Európai Unió Hivatalos Lapja 2010. 05. 26.

2010/C 324/03 A Tanács következtetései a kultúrának szegénység és a társadalmi kirekesztés elleni küzdelemben játszott szerepéről. Az Európai Unió Hivatalos Lapja 2010. 12. 1.

2011/C 175/01 A Tanács következtetései a kultúrának az EURÓPA 2020 stratégia végrehajtásához való hozzájárulásáról. Az Európai Unió Hivatalos Lapja 2011. 6. 15.

2011/C 372/09 A Tanács következtetései a felsőoktatás modernizációjáról. Az Európai Unió Hivatalos Lapja 2011. 12. 20.

2012/C 70/05 A Tanács és a Bizottság 2012. évi közös jelentése az oktatás és a képzés terén folytatott európai együttműködés stratégiai keretrendszerének végrehajtásáról (Oktatás és képzés 2020). Oktatás és képzés az intelligens, fenntartható és befogadó Európában. Az Európai Unió Hivatalos Lapja 2012. 3. 8.

2013/C 168/02 A Tanács következtetései a felsőoktatás szociális dimenziójáról. Az Európai Unió Hivatalos Lapja 2013. 6. 14.

2008/C 111/01 Az Európai Parlament és a Tanács ajánlása az egész életen át tartó tanulás Európai képesítési Keretrendszerének létrehozásáról. Az Európai Unió Hivatalos Lapja 2008. 5. 6.

Az Európai Parlament és a Tanács 1720/2006/EK határozata (2006. november 15.) Az egész életen át tartó tanulás terén egy cselekvési program létrehozásáról, 2006.11.24. Az Európai Unió Hivatalos Lapja L 327/45

A Bizottság közleménye: Európa 2020 Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája COM/2010/2020

Az Európai Tanács következtetései EUCO 7/10 2010. március 26.

2010/C 135/03 A Tanács 2010. május 11-i következtetései az egész életen át tartó tanulást támogató kompetenciákról és az „új munkahelyekhez szükséges új készségek” elnevezésű kezdeményezéséről C 135/8 2010.5.26

2011/C 191/01 A Tanács ajánlása a korai iskolaelhagyás csökkentését célzó szakpolitikákról 2011.7.1.

2012/C 398/01 A Tanács ajánlása (2012. dec. 20.) a nem formális és az informális tanulás eredményeinek érvényesítéséről 2012.12.22

2009/C 119/02 A Tanács következtetései az oktatás és képzés terén folytatott európai együttműködés stratégiai keretrendszeréről („Oktatás és képzés 2020”) 2009.5.28.

Brüsszel, 3.7.2008 A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: A XXI. századi kompetenciák fejlesztése: Az iskolákról szóló európai együttműködés menetrendje COM(2008) 425; Brüsszel, 3.7.2008

2011/C 175/03 A Tanács következtetései a kisgyermekkorai nevelésről és gondozásról: hogy minden gyermek szilárdan megalapozhassa jövőjét 2011.6.15.

L 394/10 Az Európai Parlament és a Tanács ajánlása (2006. december 18.) az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákról (2006/962/EK) 2006.12.30.

2009/C 302/04 A Tanács 2009. november 26-i következtetései a tanárok és az iskolavezetők szakmai fejlődéséről 2009.12.12.

2008/C 319/02 A Tanács és a tagállamok kormányainak a Tanács keretében ülésező képviselői által kialakított állásfoglalás (2008. november 21.) a pályaorientációnak az egész életen át tartó tanulás stratégiáiba való fokozottabb integrálásáról 2008.12.13.

2013/C 64/06 A Tanács következtetései az oktatásba és a képzésbe irányuló beruházásról – A „Gondoljuk újra az oktatást: beruházás a készségekbe a jobb társadalmi-gazdasági eredmények érdekében” című bizottsági közleményre és a 2013. évi éves növekedési jelentésre adott válasz 2013.3.5.

A fiatalok bevonása a foglalkoztatásba” – COM(2012) 727, 2012. december 5.

COM(2008) 868 végleges A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának Új munkahelyekhez szükséges új készségek: A munkaerőpiaci és a képzettségi igények előrejelzése és összehangolása {SEC(2008) 3058} Brüsszel, 2008.12.16.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0868:FIN:HU:PDF>

2007/C 290/01 A Tanács állásfoglalása (2007. november 15.) az új munkahelyekhez szükséges új készségekről Az Európai Unió Hivatalos Lapja 2007.12.4. C

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:290:0001:0003:HU:PDF>

2006/C 298/03 A Tanács és a tagállamok kormányainak a Tanács keretében ülésező képviselői által elfogadott következtetések az oktatás és a képzés hatékonyságáról és méltányosságáról Az Európai Unió Hivatalos Lapja 2006.12.8. C

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:298:0003:0006:HU:PDF>

COM(2006) 481 végleges A Bizottság közleménye a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek Hatékonyság és igazságosság az európai oktatási és képzési rendszerekben SEC(2006) 1096Brüsszel, 2006.09.08.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0481:FIN:HU:PDF>

COM(2006) 479 végleges 2006/0163 (COD) A Közösség lisszaboni programjának végrehajtása
 Javaslat: Az Európai Parlament és a Tanács ajánlása az egész életen át tartó tanulás Európai
 Képesítési Keretrendszerének létrehozásáról (előterjesztő: a Bizottság) {SEC(2006) 1093}
 {SEC(2006) 1094} Brüsszel, 5.9.2006

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0479:FIN:HU:PDF>

SEC (2007) 1098 Commission staff working document Towards more knowledge-based policy and
 practice in education and training, Brussels, 28.08.2007

http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/policy/sec1098_en.pdf

SEC (2007) 1098 Bizottsági munkadokumentum: A tudásalapú szakpolitika és gyakorlat felé az
 oktatás és képzés területén, Brüsszel, 2007.08.28.

COM (2002) 779 final Communication from the Commission Investing efficiently in education and
 training: an imperative for Europe Brussels, 10.01.2003

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0779:FIN:EN:PDF>

COM (2002) 779 végleges A Bizottság közleménye: Hatékonyan befektetni az oktatásba és
 képzésbe: felszólítás Európának, Brüsszel, 2003.01.10.

SEC (2006) 1096 Commission staff working document Accompanying document to the
 Communication from the Commission to the Council and the European Parliament

Efficiency and equity in European education and training systems {COM(2006) 481 final}

Brussels, 8.9.2006

http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/policy/sec1096_en.pdf

SEC (2006) 1096 A Bizottság közleménye a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek – Hatékonyság
 és igazságosság az európai oktatási és képzési rendszerekben című közleményt kísérő Bizottsági
 munkadokumentum, Brüsszel, 2006.09.08.

2002/C 163/01 Council resolution of 27 June 2002 on lifelong learning Official Journal of the
 European Communities 9.7.2002 C

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2002:163:0001:0003:EN:PDF>

2002/C 163/01 A Tanács 2002/C 163/01. számú határozata [2002. június 27.] az egész életen át tartó
 tanulásról Az Európai Közösségek Hivatalos Lapja, 2002.07.09 C

COM (2001) 678 final Communication from the Commission Making a European Area of Lifelong
 Learning a Reality “When planning for a year, plant corn. When planning for a decade, plant trees.
 When planning for life, train and educate people.” Chinese proverb: Guanzi (c. 645BC) Brussels,
 21.11.2001

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0678:FIN:EN:PDF>

COM (2001) 678 végleges A Bizottság közleménye az egész életen át tartó tanulás európai
 térségének megvalósításáról „Mikor egy évre tervezünk, magot ültetünk, mikor egy évtizedre

tervezünk, fát ültetünk, mikor egy egész éltre tervezünk, képezzük és oktatjuk az embereket.” Kínai közmondás: Guanzi Brüsszel, 2001.11.21.

SEC (2000) 1832 Commission staff working paper A Memorandum on Lifelong Learning Brussels, 30.10.2000

http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/policy/memo_en.pdf

SEC (2000) 1832 A Bizottság munkadokumentuma – Memorandum az egész életen át tartó tanulásról Brüsszel, 2000.10.30.

Career Guidance A handbook for policy makers

<http://www.oecd.org/education/innovation-education/34060761.pdf>

9286/04 Draft Resolution of the Council and of the representatives of the Member States meeting within the Council on Strengthening Policies, Systems and Practices in the field of Guidance throughout life in Europe Brussels, 18 May 2004

<http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/04/st09/st09286.en04.pdf>

A Tanács és a tagállamok kormányainak a Tanács keretében ülésező képviselőinek határozattervezete az életen át tartó útmutatásról Európában területén a szakpolitikák, rendszerek és gyakorlatok megerősítéséről, Brüsszel, 2004.május 18. (9286/04)

9600/04 Draft Conclusions of the Council and of the representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council on Common European Principles for the identification and validation of non-formal and informal learning Brussels, 18 May 2004

<http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/04/st09/st09600.en04.pdf>

9600/04 A Tanács és a tagállamok kormányainak a Tanács keretében ülésező képviselőinek következtetéstervezete a nem formális és az informális tanulás meghatározására és érvényesítésére vonatkozó közös európai elvekről. Brüsszel, 2004. május 18.

Implementing lifelong learning strategies in Europe: Progress report on the follow-up to the Council resolution of 2002 EU and EFTA/EEA countries Brussels, 17.12.2003

http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/policy/synthesis_efta_eea_en.pdf

Az egész életen át tartó tanulás stratégiájának megvalósítása Európában: Előrehaladási jelentés az EU és EFTA/EEA országokról szóló, 2002-es tanácsi határozat nyomán követéséről. Brüsszel 2003.12.17.

European report on quality indicators of lifelong learning Report based on the work of the Working Group on Quality Indicators Brussels, June 2002

http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/policy/qualityreport_en.pdf

Európai jelentés az egész életen át tartó tanulás minőségére vonatkozó mutatókról. A minőségre vonatkozó mutatókról szóló munkacsoport munkáján alapuló jelentés, Brüsszel, 2002, Június

